

PRAVNI FAKULTET
UNIVERZITETA U BEOGRADU

Željko Stepanović

SUĐENJE ISUSU

PRAVNI ASPEKTI

edicija
RANI RADOVI

Beograd
2008

PRAVNI FAKULTET UNIVERZITETA U BEOGRADU
IZDAVAČKI CENTAR

Biblioteka
RANI RADOVI

1

ИЗДАВАЧКИ ЦЕНТАР

Željko Stepanović
SUĐENJE ISUSU – PRAVNI ASPEKTI

Izdavači

Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Izdavački centar
SG-Vili, Beograd

Za izdavače

prof. dr Mirko Vasiljević, dekan
Dragan Ranković

Urednik Biblioteke

prof. dr Jovica Trkulja,
upravnik Izdavačkog centra

Recenzenti

prof. dr Miroslav Milošević
protojerej–stavrofor dr Radomir V. Popović

Lektura i korektura Vesna Komar

Dizajn korica Pavle Borovac

Priprema i štampa Dosije, Beograd

Elektronsku verziju knjige

“Suđenje Isusu - pravni aspekti” (u PDF formatu)
učinili smo besplatno dostupnom na Internetu,
za ličnu (nekomercijalnu) upotrebu.

Ukoliko želite da nabavite ovu knjigu u štampanom obliku,
poručite je telefonom, na broj 011-302-7725 i 302-7776
(Centar za izdavaštvo Pravnog fakulteta univerz. u Beogradu)
ili
na broj 062-200-046 (Eden d.o.o.)

Željko Stepanović

SUĐENJE ISUSU PRAVNI ASPEKTI

Beograd
2008

© Željko Stepanović, 2008.

Sva prava zadržana. Nije dozvoljeno da bilo koji deo ove knjige bude snimljen, emitovan ili reprodukovan na bilo koji način, uključujući, ali ne ograničavajući se na fotokopiranje, fotografiju, magnetni upis ili bilo koji drugi vid zapisa, bez prethodne dozvole autora.

PREDGOVOR

Školske 2003/2004. godine objavljen je konkurs Katedre za pravnu istoriju Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu, a jedna od ponuđenih tema (iz rimskog prava) bila je *Suđenje Isusu – pravni aspekti*. Odlučio sam da istražim dublje problematiku vezanu za tu temu i napišem rad. Rad je bio nagrađen na ovom konkursu, 12. maja 2004. godine, iz fonda Alberta Vajsa, nekadašnjeg profesora na Katedri za pravnu istoriju Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu. Komisiju su činili profesori Obrad Stanojević, Sima Avramović i docent Vojislav Stanimirović. Rad je objavljen 2005. godine u naučnom časopisu *Hereticus*. Naišao je na pozitivan prijem u stručnoj i široj javnosti. Radujem se prilici da ovaj rad, sa izvesnim ispravkama i dopunama, bude objavljen u ediciji „Rani radovi“.

Želim da zahvalim svima koji su na bilo koji način pomogli u izdavanju ove knjige, korisnim savetima i predlozima. Posebnu zahvalnost dugujem profesor Jovici Trkulji, uredniku ove nove edicije, za pokazanu dobrotu i za priliku da studentski radovi na ovaj način budu popularisani. Zahvaljujem i članovima konkursne komisije, koji su mi u prvobitnoj recenziji dali izvesne primedbe, od kojih sam većinu i usvojio. Nesebičnu pomoć u pronalaženju literature pružio mi je profesor Miroslav Milošević, koji je zaslužan i za popularisanje zanemarenih radova profesora rimskog prava Ive Milića. Recenzenti ovog izdanja su protojerej–stavrofor dr Radomir V. Popović (šef Katedre za opštu istoriju crkve na Pravoslavnom bogoslovskom fakultetu Univerziteta u Beogradu i profesor Crkvenog prava na Pravnom fakultetu Uni-

verziteta u Beogradu), i prof. dr Miroslav Milošević (profesor Rimskog prava na Pravnom fakultetu Univerziteta u Beogradu), kojima sam veoma zahvalan na pokazanoj predusretljivosti i izdvojenom vremenu. Zahvaljujem i svojoj supruzi Vanji, čiji je doprinos ovom radu nemerljiv.

Želim da se istraživanje problematike suđenja Isusu nastavi. U tom smislu sve primedbe i sugestije čitalaca biće dobrodošle.

U Beogradu,
aprila 2008. god.

Željko Stepanović
zeljkostepanovic7@gmail.com

UVOD

Tema *Suđenje Isusu – pravni aspekti* dotiče se problematike ranog jevrejskog i biblijskog prava, rimskog prava i pravne istorije. Jevrejsko i biblijsko pravo, izuzetno zanimljivo i napredno, kod nas je nepravedno zanemareno. Prema rečima Andrije Gamsa, uvaženog profesora prava, u osnovi moderne demokratije i modernog društvenog sistema, koji omogućava veće lične slobode i ličnu sigurnost, nalaze se biblijske ideje: ideja o jednakosti svih ljudi, o zakonitosti i vezanosti svih ljudi istim zakonima, o afirmaciji pojedinca uz njegovu istovremenu odgovornost društvu i za društvo, o podvrgavanju nosilaca društvene vlasti zakonu, o dužnosti svih ljudi da rade, a nadasve ideja o društvenoj pravdi.¹

Osim pravnog, ova tema zahteva i teološko razmatranje. Biblijsko pravo proističe iz biblijske teologije. Istražni postupak, pažljivo i obzirno postupanje koje se nalaže sudijama, kao i druge procesne i materijalne norme, izviru iz predstave o Bogu kao pažljivom i obzirnom sudiji. Zaštita prava i dostojanstva okrivljenog proističe i iz vrednosti i značaja koji čoveku pridaje njegov Tvorac. Iz ovoga proizlazi i odgovornost čoveka za postupke prema drugima.

Verujem da će i ovaj rad doprineti otkrivanju izuzetne vrednosti biblijskog prava. Zajedno s rimskim pravom, ovo pravo je deo baštine čovečanstva.

Rad takođe otkriva s koliko preciznosti jevanđelisti izveštavaju ne samo o detaljima Isusovog života i službe već i o zanimljivim pravnim aspektima

1 Andrija Gams, *Biblija u svetlu društvenih borbi*, Beograd, Naučna knjiga, 1988, 3.

suđenja Isusu. Takođe, izveštaj jevandeliste Luke u *Delima apostolskim* o pojedinim sudskim procesima pred rimskim sudovima može pomoći u izučavanju rimskog prava tog vremena, a samim tim i pravne pozadine suđenja Isusu. Naime, neobične društveno-političke okolnosti doprinele su da ovo suđenje bude vođeno i pred jevrejskim i pred rimskim sudom. Stoga, zapis o suđenju Isusu vredan je istorijski dokument, koji rasvetljava odnose u Rimskoj imperiji u prvom veku, i doprinosi saznanju o jevrejskom i rimskom pravu koje se primenjivalo u to vreme.

Suđenje Isusu otvara mnoga zanimljiva pravna pitanja. Da li je najviši jevrejski sud u vreme tog suđenja imao pravo da osudi na smrt? Koje pravo se na rimskom sudu primenjivalo na stanovnike Rimske imperije koji nisu bili rimski građani? Da li su ispoštovane norme važećeg jevrejskog i rimskog prava, kako materijalne norme, tako i one koje se odnose na sam krivični postupak? Ova pitanja izazvala su brojne polemike.

Ključno pitanje kojim se bavi rad jeste pitanje krivice ili nevinosti optuženog, kao i svedoka, tužilaca i sudija. Razmatranje ovoga treba svakako započeti ulaženjem u kontekst vremena i prilika u kojima se suđenje dogodilo. Postupanje svih aktera suđenja vrednovaćemo pre svega iz ugla pozitivnog prava tog vremena. Ipak, ovo pitanje prevazilazi istorijske, geografske i kulturološke okvire. Takođe, postoje i izvesne teškoće u saznanju pozitivnog prava Isusovog vremena. Imajući sve to na umu, vrednovaćemo čitav proces i njegove aktere na osnovu nama dostupnih izvora, ali i na osnovu univerzalnih principa pravde, pravičnosti i poštenja. Takođe, razmotrićemo značaj i smisao koji su novozavetni pisci pripisali ovom suđenju, po čemu je ono jedinstveno u istoriji.

ISTORIJSKI IZVORI

U sudskim arhivama nećemo naći zapisnik o suđenju Isusu – razlog je jednostavno taj što je prošlo mnogo vremena od tada. Verovatno je da mnogi ovo suđenje nisu smatrali važnijim od bilo kog drugog. Isus nije nosio na sebi nikakva obeležja koja bi svedočila o visokom poreklu, važnosti ili položaju. Njegova popularnost bila je uglavnom ograničena na niže slojeve društva. Ovo je razlog zbog koga smo ograničeni na relativno mali broj istorijskih dokumenata o ovom suđenju. Možemo mu pridružiti činjenicu da je grad Jerusaleim, gde se sve odigralo, za nešto manje od četrdeset godina nakon toga bio gotovo do temelja razrušen i spaljen. U tom tragičnom događaju, pored ljudskih života, mogli su biti izgubljeni i mnogi dragoceni istorijski dokumenti.

Osnovni izvori podataka u vezi sa ovim suđenjem su četiri jevanđelja, četiri opisa Isusovog života. Ostali izvori su kratki i fragmentarni. Tako, Tacit u jednoj rečenici pominje kako su hrišćani dobili ime po Hristosu (kako su već u prvom veku nazivali Isusa), koji je u vreme imperatora Tiberija i prokuratora Pontija Pilata bio osuđen na smrt.² Josif Flavije u nekoliko rečenica sumira čitav Isusov život pa, između ostalog, kaže: „Negde u to vreme tamo je živio Isus, mudar čovek, ako bi se uopšte mogao nazvati čovekom – jer je on bio onaj koji je činio zadivljujuća čuda i bio učitelj ljudi koji su rado prihvatili istinu. On je pridobio mnoge Jevreje, ali i mnoge Grke. On je bio Hristos. Nakon što ga je Pilat, na tužbu naših uglednijih ljudi, kaznio smrću na krstu, njegovi

2 Tacit, *Anali* 15,44.

sledbenici ga ne napustiše...“³ Ovaj kratak izveštaj u potpunosti je saglasan s jevandeljima. I mada se nekim delovima ovog odeljka osporava autentičnost,⁴ deo koji pominje suđenje smatra se autentičnim. Ovaj odeljak može se naći u svim poznatim prepisima *Judejskih starina*. O njegovoj autentičnosti svedoči i kasnije Flavijevo predstavljanje Isusovog brata Jakova: očigledno pozivajući se na ono što je već rečeno, Flavije predstavlja Jakova kao „brata onog Isusa, kojega prozvaše Hristos“.⁵

Jedno od svedočanstava o Isusovom pogubljenju predstavlja i pismo sirijskog mudraca Mare bar Serapiona. U pismu se pominje kako su Jevreji „pogubili svog mudrog cara“, nakon čega je njihov narod razbijen, prognan iz svoje zemlje i rasejan po svetu, dok „mudri car“ nije umro zauvek, „on i dalje živi u učenju koje je ostavio za sobom“.⁶ U ovome Mara bar Serapion vidi prokletstvo slično onom koje je snašlo Atinjane nakon pogubljenja Sokrata, i stanovnike Samosa nakon spaljivanja Pitagore. Pismo je datirano između kraja prvog i početka trećeg veka. Ovde se ne spominje sam sudski proces, niti udeo Rimljana u osudi.

Lukijan, proslavljeni grčki pisac iz drugog veka, ostavio je značajno svedočanstvo o Isusu i hrišćanima. Pisao je: „Hrišćani se, znate, klanjaju jednom

3 Josif Flavije, *Judejske starine* 18,3,3.

4 Neautentičnom se smatra primedba *ako bi se uopšte mogao nazvati čovekom* i konstatacija *on je bio Hristos*. Izostavljanjem ovih delova, dobijamo takođe smislen odeljak i to je, prema mišljenju većine savremenih naučnika, autentičan Flavijev izveštaj.

5 Josif Flavije, *Judejske starine* 20,9,1.

6 Citirano prema: Džoš Mekdauel, *Novi dokazi o kojima treba doneti sud*, Beograd, Soteria, 2005, 105.

čovjeku sve dosad – jednoj nadasve uvaženoj ličnosti koja je uvela nove običaje i zbog toga završila na krstu“.⁷ Mada ovde ne nalazimo nijedan podatak o suđenju, osim same presude, ovaj izveštaj iz drugog veka značajan je kao još jedan argument da se to suđenje zaista dogodilo. On je utoliko značajniji što dolazi iz pera jednog protivnika hrišćanstva.

Naročito je zanimljivo svedočanstvo koje su o ovom suđenju ostavili Jevreji. Nalazimo ga u *Vavilonskom Talmudu*, jevrejskom spisu koji kombinuje usmeno pravo, kako je bilo poznato pred kraj drugog veka pre Hrista, i rabinska tumačenja ovog prava. *Vavilonski Talmud* je sačinjen između 200. i 500. godine posle Hrista. Jedan odeljak zapravo izveštava da je suđenje Isusu bila jevrejska stvar, u koju Rimljani nisu bili uključeni. Prema ovom zapisu, Ješu (u nekim verzijama ovog zapisa stoji Ješu Nazarećanin) bio je osuđen zbog praktikovanja čarobnjaštva i zavodačenja Izraela.⁸ Obešen je u predvečerje uoči praznika Pashe. Mada ovaj zapis znatno odstupa od jevanđelja i od prethodno pomenutih izvora, postoje neke upadljive sličnosti na osnovu kojih zaključujemo da je reč o istom suđenju: Isus je opisan kao neko ko je upleten u magijske radnje, što liči na komentare Isusovih neprijatelja o njegovim čudima, zabeležene u jevanđeljima;⁹ zatim, osuđen je na smrt; najzad, pogubljen je u vreme Pashe.

Detalje suđenja nalazimo jedino u jevanđeljima. Ovima neki osporavaju istoričnost, budući da su u njima sadržani i opisi čuda koja je Isus činio. Ovakav stav predstavlja presedan u odnosu na druge

7 Lukijan, *Smrt peregrina* 11.

8 *Talmud*, *Sinedrion* 43a.

9 *Matej* 12,24,27; *Marko* 3,22; *Luka* 11,15–19.

istorijske dokumente. Mnogi istoričari, čak i znameniti, opisuju i natprirodne događaje. Herodot, recimo, u svojoj *Istoriji* često pominje volju bogova i proroštva koja su predskazala mnoge istorijske događaje o kojima piše. Niko, međutim, ne osporava istorijske podatke, dok se „voljom bogova“ niko i ne bavi. Opise čuda nalazimo i kod Tacita¹⁰ i Flavija. Flavije govori da će nekima to što piše izgledati kao „basna“ i zato se poziva na svedoke.¹¹ Na isti način se i novozavetni pisci pozivaju na svedoke kada opisuju čudesne događaje.¹² Iz njihovih izveštaja saznajemo da ni ljudi onoga vremena nisu bili skloni da veruju u čuda.¹³ Ipak, čuda koja je Isus činio nisu osporili ni njegovi neprijatelji, koji su ga optuživali da isceljuje đavolskom silom.¹⁴

Ako želimo da bez pristrasnosti istražimo bilo koji predmet, moramo odbaciti predrasude. Bez namere da se bavimo obimnim poslom istraživanja verodostojnosti jevanđelja, osvrnućemo se na jednu često navođenu primedbu u vezi s njima.

Primedba kojom neki osporavaju istinitost i istoričnost jevanđelja jeste činjenica da su ih pisali Isusovi sledbenici, njegove pristalice. Međutim, ne bi bilo pravično *a priori* pretpostavljati pristrasnost ovih ljudi. Analizirajući njihove zapise, možemo takođe videti da jevanđelja prilično prozaično opisuju sve što se događalo u vezi sa Isusovim životom i javnim

10 Tacit, *Istorija* V,13.

11 Josif Flavije, *Judejski rat* 6,5,3.

12 *Matej* 27,55; *Marko* 15,41; *Luka* 1,2; *Prva poslanica Korinćanima* 15,5–8; *Prva Jovanova poslanica* 1,1; *Druga saborna poslanica sv. apostola Petra* 1,16.

13 *Dela apostolska* 17,32.

14 *Matej* 12,24; *Marko* 3,22; *Luka* 11,15.

radom (od toga donekle odstupa Jovanovo jevanđelje, koje se više usredsređuje na Isusove reči i njegove dijaloge s ljudima, kao i na izjave i reakcije ljudi, a manje na same događaje). Jevanđelisti vrlo malo komentarišu i daju vrednosne iskaze o različitim ljudima i događajima. Gotovo uopšte ne nalazimo kvalifikacije ljudi, ni Isusovih prijatelja, ni njegovih neprijatelja, ni samoga Isusa. Sa druge strane, navedeni događaji predstavljaju njegove učenike sa svim njihovim ljudskim slabostima – naglošću, neverstvom, kukavičlukom, slavljubljem, nedostatkom duhovnog razumevanja, kao i jakim predrasudama prema ljudima koji nisu njihove vere i nacije. S obzirom na to što su i jevanđelisti bili Isusovi učenici, možemo reći da su u ovome njihovi zapisi iskreni i poštjeni. Matej (koji je, po jednoglasnom svedočanstvu prve crkve, pisac jednog od jevanđelja)¹⁵ otvoreno predstavlja sebe kao carinika,¹⁶ pripadnika prezrene kategorije ljudi, dok Marko, po nekim nagoveštajima iz *Novog zaveta*¹⁷ i po predanju učenik apostola Petra,¹⁸ otvoreno govori o Petrovom sramnom odricanju poveza-

15 Li Strobel, *Isusov zločin*, Beograd, Metaphysica, 2004, 18.

16 *Matej 10,3*.

17 *Prva saborna poslanica sv. apostola Petra 5,13*.

18 U jednom od malobrojnih sačuvanih fragmenata Papijevih *Tumačenja* stoji: „Marko, budući Petrov tumač, zapisao je uredno sve što je zapamtio, ipak ne zapisujući sve po redu po kome je Hristos govorio i činio. Jer on nije ni čuo Gospodnji govor, niti ga je sledio, već je kasnije, kao što sam rekao, pratio Petra, koji je svoja učenja prilagodio potrebama slušalaca, ali nije imao bilo kakvu nameru da daje povezan izveštaj Gospodnjih govora. Imajući ovo u vidu, Marko nije učinio nijednu grešku dok je tako pisao neke stvari onako kako ih je zapamtio, jer je njegova jedina briga bila da ne propusti bilo šta što je čuo, i da ne da nijednu pogrešnu izjavu“ (Euzebij, *Istorija crkve 3,39*). Da je Marko uče-

nosti sa Isusom za vreme suđenja.¹⁹ Isusovi neprijatelji, sa druge strane, nisu okvalifikovani kao zločinci ili licemeri (osim što ih je Isus nazvao licemerima, sami jevandelisti nisu ništa komentarisali). Oni nisu predstavljeni kao ljudi bez savesti.²⁰ Jevandelista Jovan, na primer, opisuje duboku uznemirenost članova najvišeg sudskog veća (koje je kasnije osudilo Isusa na smrt) povodom čudesnih dobročinstava koja je Isus činio: „Šta ćemo činiti? Čovek ovaj čini mnoga čudesa.“²¹ Drugim rečima, pitali su se: „Kako možemo osuditi na smrt čoveka koji čini takva divna, natprirodna dobročinstva?“ Sa druge strane, pribojavali su se da, ako ne reaguju, „svi će ga verovati, pa će doći Rimljani i pokoriti nam zemlju i narod“.²²

Mogli bismo navesti i mnoge druge upadljivo autentične reakcije ljudi, i Isusovih neprijatelja i njegovih sledbenika. Jevandolja ne slikaju događaje u crno-belaj tehnici. Zato bi bilo logičnije pretpostaviti njihovu verodostojnost nego je poricati.

I sama činjenica da su verovanja i stavovi Isusovih učenika opisani u jevandeljima u skladu sa uo-

nik apostola Petra, potvrdio je i Irinej, pišući oko 180. godine (Irenaeus, *Adversus haereses* 3,3,4).

19 Marko 14,66–72.

20 Neki istraživači (poznati romanisti Dejvid Daubi i Alan Votson) su, štaviše, skloni da veruju da su mnoga pitanja upućena Isusu od strane njegovih neprijatelja upućena pre svega iz radoznalosti, a ne iz otvorenog neprijateljstva (vidi Alan Watson, *Jesus and the Law*, Athens, Georgia, The University of Georgia Press, 1996, 35). Da su sami pisci jevandolja dali komentare, ne bi ostalo prostora za različita mišljenja o događajima u kojima se Isus susreće sa svojim neprijateljima.

21 Jovan 11,47.

22 Jovan 11,48.

bičajenim verovanjima i mišljenjima Jevreja onoga vremena, govori u prilog verodostojnosti jevanđelja. Uzdržan i neprijateljski stav prema „neznabošcima“, pogrešna mesijanska očekivanja i druga pogrešna teološka mišljenja karakteristična su kako za Isusove učenike, tako i za njegove neprijatelje.

Interesantno je osvrnuti se na reči jevanđelište Luke na početku njegovog jevanđelja: „Budući da mnogi počese opisivati događaje koji se ispuniše među nama... namislih i ja, ispitavši sve od početka, po redu pisati tebi, čestiti Teofile...“²³ Luka je bio svestan svoje velike odgovornosti i potrebe da zauzme kritički stav o svemu što je čuo (možda i video – budući da je bio Isusov savremenik), i da sve brižljivo preispita. Novija istorijska otkrića i arheološki nalazi potvrdili su veliku preciznost raznih istorijskih i geografskih podataka koje je Luka navodio, kako u svom jevanđelju, tako i u knjizi *Dela apostolska*, koja je takođe ušla u kanon *Novog zaveta*. Viljem Remsi, arheolog i profesor na Oksfordu i Kembridžu, ocenio je da je Lukina istorija nenadmašna sa stanovišta verodostojnosti i da zaslužuje da bude svrstan među najznamenitije istoričare.²⁴

Alan Votson primećuje da jevanđelja, iako su ih pisali Isusovi sledbenici, sadrže i svedočanstvo o tome šta su o Isusu mislili oni koji u njega nisu verovali.²⁵ Jevanđelja sadrže i dragocene podatke o verovanjima i običajima Jevreja Isusovog vremena.

23 *Luka 1,1–3.*

24 Sir William Ramsay, *The Bearing of Recent Discovery on the Trustworthiness of the New Testament*, London, Hodder and Stoughton, 1915, 222.

25 Alan Watson, *Jesus and the Law*, Athens, Georgia, University of Georgia Press, 1996, 7.

Takođe, „jevanđelja su isprepletana pravom“²⁶ – ona sadrže precizne podatke o propisima jevrejskog prava.

Činjenica da su Matej i Jovan bili među apostolima,²⁷ i na taj način svedoci mnogih opisanih događaja, govori u prilog verodostojnosti jevanđelja. Trebalo je da Jevreji onoga vremena prihvate njihov izveštaj o suđenju Isusu kao verodostojan, budući da je u jevrejskom krivičnom postupku saglasna izjava dvojice svedoka smatrana verodostojnom. Isusovom suđenju su prisustvovali Petar (do svog odricanja) i Jovan, a budući da je jevrejski postupak bio javan, i mnogi drugi Jevreji. Suđenju pred Pilatom prisustvovali su mnogi Jevreji, a neki od njih su kasnije postali hrišćani i mogli su da posvedoče apostolima o ovom suđenju.

U prilog verodostojnosti jevanđeoskog izveštaja govori činjenica da su sve knjige *Novog zaveta* napisane najkasnije 40–65 godina nakon Isusove smrti²⁸ dok su, na primer, Budine reči zapisane 500 godina posle njegove smrti. Šervin-Vajt, poznati klasični istoričar sa Oksforda, pažljivo je ispitao kojom su se

26 Alan Watson, *Jesus and the Jews – the Pharisaic Tradition in John*, Athens, Georgia, The University of Georgia Press, 1995, 13 (predgovor).

27 Pisac Jevanđelja po Jovanu, istina, ne predstavlja se po imenu, već kao „učenik, koga je Isus voleo“ (Jovan 13,23; 19,26; 20,2; 21,7.20–25). Čak i da to nije bio Jovan, bio je svakako jedan od Isusovih najbližih učenika, prisutan prilikom mnogih značajnih događaja, kao što je, na primer, poslednja večera.

28 Neki istraživači, štaviše, Markovo jevanđelje datiraju između 50. i 60. godine, svega dvadesetak godina nakon Isusovog raspeća, a Lukino jevanđelje oko 60. godine (Džoš Mekdael, *op. cit.*, 98).

brzinom legende razvijale u drevnom svetu. Njegov zaključak je bio: čak ni dve cele generacije nisu bile dovoljne da bi se razvila legenda i uklonilo čvrsto jezgro istorijske istine.²⁹ Kada ovaj zaključak primenimo na jevanđelja i priču o Isusu i njegovim čudima, izgleda neverovatno da je u pitanju dobro smišljena bajka.

Što se tiče autentičnosti teksta jevanđelja koji je došao do nas, u prilog tome svedoči i čak 24.970 pronadenih, delimičnih ili kompletnih kopija *Novog zaveta*.³⁰ Po tome je *Novi zavet* na prvom mestu između svih dokumenata iz starih vremena. Poređenja radi, druga po broju pronadenih kopija je Homerova *Ilijada* (643 pronađene kopije). Najstarija pronađena delimična kopija Jevanđelja po Jovanu nastala je na prelazu u drugi vek (tzv. egipatski papirus), dok većina kopija *Novog zaveta* datira iz trećeg i četvrtog veka, pa je vremenski raspon između originala i pronadenih kopija 30–350 godina (kad imamo na umu velika progonstva prvih hrišćana, praćena spaljivanjem njihovih spisa, ne treba da čudi što nema sačuvanih kopija iz prvog veka). Za razliku od njih, najstarija pronađena kopija Homerove *Ilijade* nastala je oko 400 godina nakon svog originala. Ovaj raspon kod Cezara i Tacita iznosi oko 1000 godina, kod Platona oko 1300, a kod Demostena 1400 godina; ipak, njihovim delima ne osporava se autentičnost.³¹ Visok je stepen saglasnosti između različitih kopija. „Ne samo da je *Novi zavet* preživeo u više rukopisa od bilo koje druge knjige iz drevnih vremena, već je

29 A. N. Shervin-White, *Roman Society and Roman Law in the New Testament*, Oxford, Clarendon Press, 1963, 188–191.

30 Džoš Mekdauel, *op. cit.*, 82.

31 *Ibid.*, 85.

preživeo u čistijem obliku od bilo koje druge velike knjige – u obliku koji je 99,5 odsto očuvan.³²

„*Biblija* nije samo religijski spis... Ona je važan istorijski dokument“.³³ Ovo važi i za jevanđelja, koja su deo *Biblije*. Viljem Olbrajt, po nekima najveći arheolog dvadesetog veka, pisao je: „Prekomerni skepticizam prema *Bibliji* od strane značajnih škola mišljenja osamnaestog i devetnaestog veka, koji se povremeno oglašava i u današnje vreme, ima sve manje uporišta. Otkriće za otkrićem potvrđuje tačnost bezbrojnih pojedinosti, zbog čega se *Biblija* sve više uvažava kao vredan istorijski izvor.“³⁴

Na kraju svoje kritike teorije profesora Licmana, po kojoj je izveštaj Markovog jevanđelja o Isusovom suđenju pred najvišim jevrejskim sudom neistoričan, Ivo Milić, nekadašnji profesor Pravnog fakulteta u Subotici, zaključuje: „Između evanđelja, istorije i rimskog prava nema protuslovja.“³⁵

32 Norman L. Geisler, William E. Nix, *A General Introduction to the Bible*, Chicago, Moody Press, 1980, 367.

33 Andrija Gams, *Biblija u svetlu društvenih borbi*, Beograd, Naučna knjiga, 1988, 5.

34 William F. Albright, *The Archeology of Palestine*, Baltimor, Penguin Books, 1960, 127–128.

35 Ivo Milić, *Proces Isusov u najnovijoj nauci – kritika teorije profesora Hanca Licmana*, Subotica, Globus, 1932, 7.

ISTORIJSKA POZADINA

Isus se rodio u krilu jevrejskog naroda, u to vreme pokorenog Rimljanima. Jevreji su bili posebni zbog svoje vere u jednoga Boga: tvorca, zakonodavca i vrhovnog sudiju. Verovali su da se Bog otkrio njihovim precima i posvetio ih da budu njegov narod, svet i poseban u odnosu na ostale narode. Verovali su i da im je otkrivena Božja volja u pisanom obliku, preko ljudi koji su prenosili njegovu poruku. Zajednički naziv za ove spise su „pisma“ i ona sačinjavaju ono što se danas naziva *Stari zavet*, ili jevrejska *Biblija*, ili *Sveto pismo starog zaveta*.

Jevreji su verovali da sveti spisi predskazuju dolazak Mesije,³⁶ vladara koji će doneti večni mir i blagostanje celoj naciji. Na to su bile usredsređene njihove nade. Istorijaska činjenica je da su u Isusovo vreme mesijanska očekivanja bila veoma rasprostranjena. Ovo je bilo i razumljivo s obzirom na teške društvene i političke prilike: preostale jevrejske teritorije postajale su sve više zavisne od Rima, a šeste godine n. e. Judeja je čak prestala da postoji kao samostalna država. U proročkim spisima je stajalo: „Palica vladalačka neće se odvojiti od Jude, niti od nogu njegovih onaj koji postavlja zakon, dokle ne dođe onaj kome pripada, i njemu će se pokoravati narodi.“³⁷ U ovome su Jevreji mogli naći osnovu za svoje verovanje da će Mesija pokoriti sve narode, dakle, osloboditi ih i od Rimljana. O takvom verovanju svedoče i reči Isusovih učenika, razočaranih nakon njegovog pogubljenja: „A mi se nadasmo da je on

36 Jevrejski משיח – pomazanik.

37 1. Mojsijeva 49,10.

onaj koji će izbaviti Izrailja.“³⁸ Jevanđelja beleže i to da se Irod Veliki, koji je vladao Palestinom kao vazal Rima u vreme kada se Isus rodio, pobojavao glasova o rođenju Mesije, koji su stigli do njega. Irod je ovoga video kao potencijalnog suparnika; mislio je da se i ovog pretendenta na presto oslobodi na način na koji je to obično činio – likvidacijom.³⁹

U to vreme u jevrejskom društvu postojale su različite verske grupacije, a među njima tri glavne, koje navodi i Josif Flavije: fariseji, sadukeji i eseni.⁴⁰ Uprkos razlikama u njihovom verovanju, očekivanje Mesije – oslobodioca bilo je zajedničko svima.

Isus se nije uklapao u ovakva mesijanska očekivanja. Ipak, uživao je izvesnu popularnost jer je saosećao s ljudima – naročito sa onima koji su bili odbačeni od društva i prezreni.⁴¹ Poučavao ih je, lečio i družio se s njima. Jevanđelja opisuju česte Isusove sukobe s verskim vođama toga vremena. Verovatno je Isusov ugled u narodu rastao na štetu njihovog. Pretnju njihovom ugledu predstavljao je i sam Isusov život i njegovo učenje – autoritet *Starog zaveta* Isus je uvek pretpostavljao njihovom, odbacujući njihova učenja i običaje kad god su se protivila starozavetnim svetim spisima.⁴² Pred kraj svoje misije, otvoreno je osudio učenje i praksu fariseja i tzv. „književnika“ – tadašnjih profesionalnih tumača svetih spisa.⁴³

38 *Luka 24,21.*

39 *Matej 2,3.16.*

40 Josif Flavije, *Judejski rat* 2,8,2.

41 *Matej 9,11; Luka 15,1.2.*

42 *Luka 11,38; Matej 15,2.20.*

43 *Matej 16,12; 23; Marko 12,38–40; Luka 20,46.47.*

Sa druge strane, Isus se morao zameriti i sadukejima – njegovo učenje o vaskrsenju mrtvih i o službi anđela bilo je u suprotnosti s njihovim.⁴⁴ Vodeći sveštenici, kao i prvosveštenik, bili su sadukeji,⁴⁵ i oni su bili najodgovorniji za trgovinu u jerusalimskom Hramu – praksu kojoj se Isus, prema zapisima jevangelista, usprotivio najmanje dva puta.⁴⁶

Eseni se ne pominju u *Novom zavetu*, što je i razumljivo s obzirom na to što nisu bili uticajni i živeli su izolovano od društva. Neki smatraju da je Isus pripadao esenima; međutim, njegov život, opisan u *Novom zavetu*, znatno je odstupao od običaja esena, koje je opisao Flavije.⁴⁷

44 *Marko 12,18; Matej 18,10; Dela apostolska 23,8.*

45 *Dela apostolska 5,17.*

46 *Jovan 2,14.15; Matej 21,12; Marko 11,15.*

47 *Josif Flavije, Judejski rat 2,8,2–14.*

JEVREJSKO PRAVO U ISUSOVO VREME

Osnovni izvor jevrejskog prava bila je *Tora*, koja se sastojala iz pet Mojsijevih knjiga, koje su ušle u kanon jevrejske i hrišćanske *Biblije*, tj. *Starog zaveta*. Kao izvor prava, Mojsijeve knjige su bile neobično napredne. One su obuhvatale odredbe građanskog i krivičnog prava, ali i druge odredbe. Razlika između krivične i građanske, posebno deliktne odgovornosti, ponegde je jasno istaknuta.⁴⁸

Osnovna ljudska prava bila su na zavidnom nivou. Mnoge odredbe su štitile siromašni sloj stanovništva. Preterano i trajno siromaštvo bilo je onemogućeno odredbama koje su zabranjivale da se zemlja nepovratno prodaje,⁴⁹ i nalagale njeno otkupljivanje od strane rođaka;⁵⁰ u slučaju da nije bilo nikoga da otkupi zemlju, ona bi se vratila prvobitnom vlasniku nakon najviše pedeset godina.⁵¹ Siromasi su imali pravo da jedu na tuđim njivama,⁵² dok su zemljoposednici imali obavezu da o žetvi ostave ponešto siromasima, udovicama i strancima – došljacima.⁵³ Zelenaštvo je bilo zabranjeno.⁵⁴ Vodilo se računa i o dostojanstvu dužnika – zalogoprimac nije smeo da

48 2. *Mojsijeva* 21,19 – ovde se vidi ne samo razlika između krivične i deliktne odgovornosti već i razlika između stvarne štete i izmakle dobiti.

49 3. *Mojsijeva* 25,23.

50 3. *Mojsijeva* 25,25.

51 3. *Mojsijeva* 25,28.

52 5. *Mojsijeva* 23,24.25; 2. *Mojsijeva* 23,11.

53 3. *Mojsijeva* 19,9.10; 23,22; 5. *Mojsijeva* 24,19.

54 2. *Mojsijeva* 22,25.

ulazi u kuću dužnika,⁵⁵ a ako je ovaj bio siromašan, zalog mu se morao vratiti do zalaska sunca.⁵⁶ Poštovalo se pravo svakoga na odmor, uključujući i robove.⁵⁷ Robovi Jevreji morali su biti oslobođeni nakon šest godina službe.⁵⁸ Robovlasnik je mogao odgovarati za rdavo postupanje prema robu, bio on Jevrejin ili stranac, a rob je u nekim slučajevima morao biti obeštećen time što bi bio oslobođen.⁵⁹ Ove odredbe bile su izuzetno napredne u odnosu na pravila okolnih naroda, po kojima je robovlasnik imao neograničeno pravo nad svojim robovima. Takva potpuna diskriminacija zadržala se kod drugih naroda više od 1500 godina nakon nastanka *Tore*.⁶⁰

U *Tori* su postojale i odredbe koje su štitile životinje – i njima je bilo zagarantovano pravo na hranu⁶¹ i odmor,⁶² i prema njima se moralo ophoditi sa obzirom.⁶³ U Mojsijevim knjigama nalaze se i odredbe koje štite čovekovu okolinu.⁶⁴ Prepoznaje se čak i koncept tzv. održivog razvoja, za koji se smatra da je izum današnjice.⁶⁵

55 5. Mojsijeva 24,10.11.

56 5. Mojsijeva 24,12; 2. Mojsijeva 22,26.27.

57 5. Mojsijeva 5,14.15.

58 2. Mojsijeva 21,2.

59 2. Mojsijeva 21,20.26.27.

60 Znameniti rimski pravnik Gaj pisao je u drugom veku: „Robovi su pod vlašću gospodara... kod svih naroda podjednako možemo zapaziti kako gospodari imaju pravo života i smrti prema robovima, i što god rob pribavi, pribavio je gospodaru“ (Gaj, *Institucije* 1,52).

61 3. Mojsijeva 25,7; 5. Mojsijeva 25,4.

62 2. Mojsijeva 23,12; 20,10; 5. Mojsijeva 5,14.

63 5. Mojsijeva 22,4.6.7.10; 25,4; 14,21; 3. Mojsijeva 22,27.28.

64 5. Mojsijeva 20,19.

65 2. Mojsijeva 23,10.11.

U takozvanom postvavilonskom periodu (od šestog veka pre n. e.), razvijalo se zakonodavstvo, koje je bilo zasnovano, ili je barem pretendovalo da bude zasnovano na *Tori*. Tako se u *Mišni*, koja predstavlja kasniju kodifikaciju tog prava, pokušava objasniti mnoštvo kasnije nastalih propisa odredbama Mojsijevog zakona. Tako se, na primer, objašnjava zašto se Veliki Sinedrion (najviši jevrejski sud) sastoji od sedamdeset jednog člana, zašto se tzv. mali sinedrioni sastoje iz dvadeset tri, a najmanji sudovi od tri člana; takođe, zašto se za krivo svedočenje kažnjava na način na koji se kažnjava itd.⁶⁶ Ali, izneta objašnjenja često se zasnivaju na veoma slobodnom tumačenju *Tore*, pri čemu se činjenice iz jednog konteksta ubacuju u sasvim drugi. Zato je ponegde velika udaljenost između izvornih principa, iznetih u *Tori*, i onih iznetih u *Mišni*. Kako je *Gemara* nastala prikupljanjem tradicionalnih tumačenja *Mišne*, to je još veći raskorak između *Tore* i tradicije u ovom slučaju. *Mišna* zajedno s *Gemarom*, kao njenim komentarom, čini *Talmud*. Postoje dve verzije ovog spisa, tzv. *Jerusalimski* i tzv. *Vavilonski Talmud*.

Ono što je i sama *Tora* nalagala bilo je osnivanje sudova u jevrejskoj državi: „Sudije i upravitelje postavi sebi po svim mestima koja ti da Gospod Bog tvoj po plemenima tvojim, i neka sude narodu pravo...”⁶⁷ Lokalne vlasti i sudovi su, štaviše, dugo vremena sačinjavali celokupan državni aparat. Po tome je jevrejska država bila nalik na moderne decentralizovane države: ono što je povezivalo različite oblasti u jedinstven državni entitet bili su zajednički zako-

66 *Mišna*, *Sinedrion* 1,6; *Makot* 1.

67 5. *Mojsijeva* 16,18.

ni. *Tora* je, takođe, predviđala i osnivanje jednog višeg suda: „Kad ti bude teško rasuditi između krvi i krvi, između raspre i raspre, ili između rane i rane, oko kojih bude parnica u tvojem mestu, tada ustani i idi u mesto koje izabere Gospod Bog tvoj; i otidi k sveštenicima Levitima ili k sudiji koji onde bude, pa ih upitaj, i oni će ti kazati kako valja presuditi. I učini onako kako ti kažu... sasvim onako kako te nauče... ne odstupi od onoga što ti kažu ni nadesno ni nalevo.“⁶⁸ Odluke ovog višeg suda bile su, dakle, konačne i apsolutno obavezujuće. Tako možemo reći da je postojanje i delovanje tzv. Velikog Sinedriona donekle zasnovano na *Tori*.

Veliki Sinedrion je, dakle, predstavljao najviši jevrejski sud. Njegova stvarna nadležnost je u vreme jevrejske samostalnosti (u postvavilonskom periodu), prevazilazila nadležnost „običnih“ sudova, pa i tzv. malih sinedriona. Za suđenja većim prestupima, koji se kažnjavaju smrću, „obični“ sudovi nisu bili nadležni.⁶⁹ Štaviše, ni mali sinedrioni nisu bili nadležni u slučaju kada se sudilo čoveku koji je optužen da lažno sebe naziva prorokom.⁷⁰ Još neki sudski i upravni poslovi od nacionalnog interesa bili su u isključivoj nadležnosti Velikog Sinedriona.⁷¹

U *Judejskim starinama* zabeležena je izjava jednog člana Sinedriona koja svedoči o strahopoštovanju koje je narod imao prema ovom sudu: „Svako, ko god on bio, koji dolazi da mu sudi Sinedrion, pristupa ponizno, kao neko koji je u strahu od sebe, koji se

68 5. Mojsijeva 17,8–11.

69 Mišna, Sinedrion 1,4.

70 Ibid., 1,5.

71 Ibid.

trudi da izazove saosećanje kod nas, s razbarušenom kosom, u crnom odelu žalosti...“⁷²

Takvo jevrejsko pravo primenjivalo se i u vreme vladavine Rimljana. Naime, „Rimljani su u provincijama ostavili manje-više netaknut sistem organizacije sudova, pa utoliko i pravo, koje se primenjivalo na celokupno stanovništvo provincija (izuzev Rimljana). Ono se tretiralo kao *ius gentium* – ‘pravo (pokorenih) naroda’, i primenjivalo se uz staranje peregrinskog pretora.“⁷³

U Isusovo vreme, Judeja je izgubila onu autonomiju koju je uživala do šeste godine naše ere, kada je od relativno samostalne države u okviru Rimskog carstva bila pretvorena u rimsku provinciju, „i tamo je upućen kao državni upravitelj Koponije, kome je Cezar bio dao vlast nad životom i smrću“.⁷⁴ *Ius gladii*, tj. vlast nad životom i smrću, u provincijama je i po pravilu pripadala upravitelju: „Oni koji upravljaju celinom provincije imaju pravo života i smrti i prepuštena im je vlast slanja u rudnike“ (*Qui universas provincias regunt, ius gladii habent et in metallum dandi eis permissa est*).⁷⁵ To je značilo da su domaći sudovi gubili pravo da osuđuju na smrt. Ovo pravilo, doduše, poznavalo je i izuzetke.⁷⁶ Zato je od interesa za našu temu naredni detalj iz Jovanovog jevandolja: kada su jevrejske vlasti Isusa odvele rimskom name-

72 Josif Flavije, *Judejske starine* 14,9,4.

73 Sima Avramović, *Opšta pravna istorija – stari i srednji vek*, Beograd, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu – Centar za publikacije i Dosije, 2000, 205.

74 *Judejski rat* 2,8,1; 2,9,1.

75 Ulpianus, *Digesta* 1,18,6,8.

76 Ivo Milić, „Proces Isusov i replika prof. Lietzmanna“, *Mjesecnik*, 5, 1939, 236.

sniku i sudiji Pilatu i ovaj im rekao: „Uzmite ga vi i po zakonu svojem u sudite mu“, odgovorili su: „Mi ne možemo nikoga pogubiti“. ⁷⁷

Da nije postojala tzv. kapitalna jurisdikcija (pravo da se donese smrtna presuda) Sinedriona u Isusovo vreme, svedoči i drugi događaj opisan u Jovanovom jevanđelju, kada su jevrejske vođe, književnici i fariseji doveli pred Isusa ženu uhvaćenu u preljubi i pitali ga: „...Mojsije nam u zakonu zapovedi da takove kamenjem ubijamo; a ti šta veliš?“ Ovo su rekli, kako Jovan komentariše, „kušajući ga, da bi ga imali za što okriviti“. ⁷⁸ Naime, ukoliko bi Isus odgovorio da ne treba da kamenuju ženu uhvaćenu u preljubi, mogli bi da ga, kao više puta do tada, optuže da ne poštuje Mojsijev zakon. ⁷⁹ Ukoliko bi odgovorio da je treba kamenovati, mogli bi ga tužiti rimskim vlastima, jer su samo one imale pravo osuđivati na smrt. Videćemo da se u optužbi protiv Isusa, kasnije iznetoj pred Pilatom, upravo tvrdi da Isus ustaje protiv rimskih vlasti. ⁸⁰ U svetlosti te činjenice postaje još jasniji ovaj događaj koji Jovan opisuje; zbog toga i ovaj argument u prilog nepostojanju kapitalne jurisdikcije Sinedriona dobija na snazi.

Da je Sinedrion mogao osuditi na smrt, teško bismo mogli objasniti zašto su vodeći sveštenici toliko dugo oklevali da to učine. Prema izveštajima jevanđelja, oni su još od početka Isusove misije bili neprijateljski raspoloženi prema njemu i „gledali su da ga ubiju“. ⁸¹ Optuživali su ga, između ostalog, da krši

⁷⁷ Jovan 18,31.

⁷⁸ Jovan 8,4–6.

⁷⁹ 3. Mojsijeva 20,10.

⁸⁰ Luka 23,2.

⁸¹ Jovan 5,16.

četvrtu zapovest Dekaloga,⁸² time što je lečio subotom. Ta optužba bila bi dovoljna da posluži njihovim namerama da ga osude na smrt, da su imali ovlašćenja za to. *Tora*, a takođe i *Mišna* propisivale su smrtnu kaznu, i to kamenovanjem za kršenje četvrtе zapovesti.⁸³

Ipak, ima onih koji smatraju da je Sinedrion imao kapitalnu jurisdikciju. Navešćemo tri osnovna argumenta koji se navode u prilog tome. Prvi se nalazi u *Judejskim starinama*: „Da zadovolji tvrdoću svoga srca, mislio je Anan (tadašnji veliki sveštenik) da ima povoljnu priliku sad kad je Fest (guverner Judeje) umro, a Albin (novi od cara postavljeni guverner Judeje) još nije stigao. On, dakle, sazva Veliko Veće na sud i izvede brata Isusa, koga zovu Hrist, po imenu Jakova, uz još neke druge, optuži ih kao kršioce zakona i dade ih osuditi na smrt kamenovanjem. To je jako ozlovoljilo i najrevnosnije i zakonu odanije građane, i oni poslaše potajno izaslanike do kralja i zamoliše ga neka Ananu pismeno naloži da se ubuduće kani takovih dela, jer je i sada bio sasvim u nepravu. Nekoji od njih pođoše štaviše u susret Albinu, koji je dolazio iz Aleksandrije i opomenuše ga da Anan bez njegovog odobrenja nije nikako smeo da sazove Veliko Veće na suđenje; po toj žalbi pisao je Albin u jakoj srdžbi pismo Ananu, u kome mu je zapretio zasluženom kaznom. Isto tako ga je kralj Agripa zbog toga svrgnuo s časti već iza tri meseca i postavio Isusa, sina Damnejeva, za njegova naslednika.“⁸⁴ Iz navedenog se jasno vidi da je prvosvešte-

82 2. Mojsijeva 20.

83 2. Mojsijeva 31,14; 4. Mojsijeva 15,35; *Mišna*, *Sinedrion* 7,4.

84 Josif Flavije, *Judejske starine*, 20,9,1.

nik iskoristio smenu upravitelja da učini ono što po zakonu nije smeo. Zato je neosnovano iz ovoga zaključiti da je Sinedrion imao kapitalnu jurisdikciju. Štaviše, iz ovoga saznajemo da je Sinedrion bio toliko nesamostalan u svom radu da je i za samo sazivanje veća bila neophodna dozvola upravitelja. Ovo je jedini slučaj koji Josif Flavije pominje u svojoj istoriji, od šeste godine (kad je Judeja pretvorena u rimsku provinciju) do 70. godine (kad je razoren Jerusalim), da je Sinedrion doneo smrtnu presudu.⁸⁵

Drugi, i jedini ozbiljan argument u prilog kapitalnoj jurisdikciji Sinedriona nalazimo u knjizi *Dela apostolska*, gde se spominje slučaj kamenovanja Stefana (koji je bio jedan od Isusovih učenika, kao i đakon u prvoj hrišćanskoj zajednici), nakon suđenja pred Sinedrionom.⁸⁶ Ovo kao da osporava činjenicu da Sinedrion u to vreme nije mogao osuditi na smrt. Međutim, ako pažljivo čitamo izveštaj u *Delima apostolskim*, videćemo da je članove Sinedriona na ovaj čin pokrenula velika mržnja, pa je kamenovanje moglo biti izvršeno u afektu, bez ikakvog izjašnjavanja o krivici i pre donošenja zvanične presude. Ovo nije neosnovano pretpostaviti, budući da se u izveštaju ne spominje da su se članovi Sinedriona izjašnjavali o krivici. Po svoj prilici, ovo delo je učinjeno van svakog zakona. Naime, kamenovanje nije uvek predstavljalo izvršenje smrtno kazne. To dokazuju primeri iz istorije Jevreja. Još u Mojsijevo vreme jevrejski narod je, nezadovoljan načinom na koji ih je Mojsije vodio u obećanu zemlju, dva puta poželeo da ga kamenuje.⁸⁷ Nešto slično dogodilo se i Isusu. Nakon

85 Ivo Milić, *Proces Isusov u najnovijoj nauci...*, 6.

86 *Dela apostolska* 7,58–60.

87 2. Mojsijeva 17,4; 4. Mojsijeva 14,10.

nekih snažnih izjava koje je dao o sebi, u dva navrata, „uzeše kamenje da ga ubiju“. ⁸⁸ Drugom prilikom, vodeći sveštenici i književnici pobojali su se da ih narod ne kamenuje ako otvoreno izjave da delo Jovana Krstitelja nije bilo od Boga. ⁸⁹ Ali, bez obzira na to da li je kamenovanje Stefana bilo izvršenje zvanične presude ili običan linč, reč je o nedozvoljenom činu. Emilijan Čarnić, nekadašnji profesor *Novog zaveta* na Bogoslovskom fakultetu u Beogradu, pokušao je da kamenovanje Stefana objasni aktuelnim prilikama u Judeji: „Izgleda da su (članovi Sinedriona) iskoristili priliku kada je umesto Pontija Pilata za namesnika došao neiskusni Marcel, a njegov pretpostavljeni legat Sirije Vitelius bio smenjen i pozvan u Rim da se brani od optužbi, koje je Sinedrion protiv njega podneo.“ ⁹⁰

Još jedan razlog za verovanje da je Sinedrion imao kapitalnu jurisdikciju, prema rečima Alana Votsona, ⁹¹ predstavljaju Isusove reči iz Jevandelja po Luki: „Jerusalime, Jerusalime, koji ubijaš proroke i zasipaš kamenjem poslane k sebi!“ ⁹² Prema izveštaju Jevandelja po Mateju, iste reči su izgovorene prilikom njegovog poslednjeg boravka u jerusalimskom Hramu. ⁹³ Mogu li one biti dokaz da je Isus predviđao da će i sam završiti na način na koji su završili mnogi njegovi prethodnici – da će biti kamenovan? Pre-

88 *Jovan 8,59; 10,31.*

89 *Luka 20,6.*

90 Emilijan Čarnić, *Dela apostolska – komentar*, izdavačka kuća Šumadijske eparhije Kalenić, 1989, 35.

91 Alan Watson, *The Trial of Stephen – the First Christian Martyr*, Athens, Georgia, University of Georgia Press, 1996, 26.

92 *Luka 13,34.*

93 *Matej 23,37; 24,1.*

ma Lukinom izveštaju, ovoj izjavi prethodile su reči: „...prorok ne može poginuti izvan Jerusalima.“ Isus je nedvosmisleno prorekao da će stradati u Jerusallimu, kao i mnogi drugi proroci pre njega. Ako mora biti pogubljen na mestu na kom su ubijani njegovi prethodnici, da li to mora biti i na isti način? Ako je Isus predskazao da će biti kamenovan, i to od strane Jerusallimljana, tj. Jevreja (jer Rimljani nisu na taj način izvršavali smrtnu presudu), to bi bio argument za postojanje kapitalne jurisdikcije. Nema nikakve sumnje da je Isus uporedio sebe s prorocima iz ranijih vremena i da se u tom smislu njegova osuda Jerusallimljana odnosi ne samo na ono što su činili u prošlosti već i na ono što su se spremali da učine s njim. Međutim, poređenje je učinjeno ne na osnovu načina, već mesta pogubljenja. U Matejevom jevanđelju, ista osuda Jerusalima deo je Isusovog poslednjeg govora u Hramu. Tom prilikom, Isus je, između ostalog, rekao: „Zato evo ja ću k vama poslati proroke i premudre i književnike; i vi ćete jedne pobiti i *raspeti*, a jedne biti po zbornicama svojima i goniti od grada do grada.“⁹⁴ Isus ovde, između ostalog, pominje razapinjanje kao način pogubljenja proroka i drugih ljudi koji će nositi Božju poruku u bliskoj budućnosti. Dakle, nije način izvršenja smrtno presude ono što povezuje sudbinu proroka iz prošlosti, Isusovo pogubljenje i sudbinu budućih proroka. Jedna od poruka ovog Isusovog govora je: Božji narod je taj koji će biti kriv za Isusovu smrt, isti narod koji je u prošlosti ubijao Božje proroke, i koji će u budućnosti biti kriv za smrt proroka. Upravo je Jerusallim, Sveti grad, prestonica Božjeg naroda, gde se nalazio i Božji Hram, mesto gde su ubijeni mnogi Božji poslanici.

94 *Matej 23,34.*

Iako upućene Jevrejima, ove reči (*Matej 23,34*) nisu značile da će oni biti neposredni izvršioci smrtnih presuda nad prorocima i učenim ljudima koje će Isus slati da opominju narod i posle njegovog pogubljenja. Jevreji nisu razapinjali na krst, tako da ova izjava podrazumeva da će Rimljani izvršavati smrtnu presudu na zahtev Jevreja. Ona je dokaz da nije postojala kapitalna jurisdikcija Sinedriona u to vreme (da je postojala, bilo bi nepotrebno obraćati se rimskim sudovima u cilju iznuđivanja smrtnu presudu – Jevrejima bi bilo jednostavnije da sami donesu smrtnu presudu u Sinedrionu), dok je u sva prethodna vremena (sve do šeste godine naše ere) ona postojala, tako da su i nepravедno osuđeni proroci bili zasipani kamenjem! Ovaj Isusov govor u jerusalimskom Hramu ujedno svedoči o velikoj preciznosti Isusovog izražavanja i o preciznosti kojom su jevanđelja pisana!

Kao što smo videli, Isus pod ubijanjem podrazumeva mnogo više od neposrednog izvršenja smrtnu presudu. Ovo je u skladu s naukom i jezikom *Svetog pisma*. Veliki jevrejski car David jednom prilikom je naredio svom vojskovođi da vojnika Uriju Hetejina pošalje „gde je najžešći boj“, tako da pogine.⁹⁵ To se i dogodilo, nakon čega je Natan prorok poslan Davidu sa osudom da je učinio ubistvo: „Uriju Hetejina ubio si mačem... njega si ubio mačem sinova Amonovih.“⁹⁶ Tako je i izraelski car Ahav optužen za ubistvo čoveka koga su, po nalogu njegove žene, lažno optužili za hulu i kamenovali.⁹⁷ Po Mojsijevom zakonu, i svedok, koji lažnim iskazom učini, ili

95 *Druga knjiga Samuilova 11,15.*

96 *Druga knjiga Samuilova 12,9.*

97 *Prva knjiga o carevima 21.*

pokuša da učini da čovek bude pogubljen, takođe je kriv za ubistvo i zato zaslužuje smrt.⁹⁸ U tom smislu treba razumeti i naredni stih iz Matejevog jevanđelja: „Otada poče Isus kazivati učenicima svojim da njemu valja ići u Jerusaleim, i mnogo postradati od starešina i glavara svešteničkih i književnika, i da će ga ubiti, i treći dan da će ustati.“⁹⁹ Istu izjavu navode i Marko i Luka.¹⁰⁰ Čak i apostol Petar u svom obraćanju Jevrejima okupljenim za praznik Pedesetnice (nakon Isusovog raspeća), optužuje ih da su prikovali i ubili Isusa „rukama bezakonika“,¹⁰¹ da su ga „raspeli“¹⁰² (mada su Jevreji okupljeni na suđenju samo vršili pritisak na rimskog sudiju, i to po nagovoru verskih vođa). Ovu optužbu za ubistvo Petar ponavlja i u drugim situacijama opisanim u *Delima apostolskim*; jednom, kada je bio pozvan da odgovara pred Sinedrionom, otvoreno je optužio jevrejske vođe da su raspeli Isusa Mesiju.¹⁰³ U skladu s načelom pravde i pravičnosti jeste da podstrekač, ili nalogodavac, ili lažni svedok bude onaj kome će najpre biti pripisano ubistvo. Pred rimskim sudijom Isus će izjaviti da je krivica Kajafe, prvosveštenika koji je tražio smrtnu kaznu za njega, veća od krivice samog sudije koji će presuditi.¹⁰⁴

Dakle, u jevanđeljima ne možemo naći dokaz da je Isus proricao da će biti kamenovan od Jevreja. Naprotiv, prorekao je da će ga prvosveštenici i knji-

98 5. Mojsijeva 19,19.

99 Matej 16,21.

100 Marko 8,31; Luka 9,22.

101 Dela apostolska 2,23.

102 Dela apostolska 2,36.

103 Dela apostolska 4,10.

104 Jovan 19,11.

ževnici „predati neznabošcima“¹⁰⁵ i da će stradati na krstu: „Evo idemo u Jerusalim, i sin čovečiji biće predat glavarima sveštениčkim i književnicima; i osudiće ga na smrt; i predaće ga neznabošcima da mu se rugaju i da ga biju i *razapnu*...“¹⁰⁶

Jevanđelista Jovan pominje da Isus proriče svoje *podizanje*: „I kad budem podignut od zemlje, sve ću privući k sebi.“ *Podizanje* se, prema Jovanovom komentaru, odnosilo na raspeće: „A ovo govoraše da pokaže kakvom će smrću umreti.“¹⁰⁷ Isti izraz Jovan koristi na drugom mestu: „Kad *podignete* Sina čovečijeg, onda ćete doznati da sam ja, i da ništa sam od sebe ne činim, nego kako me nauči otac moj, onako govorim.“¹⁰⁸ Isus se ovde obraća Jevrejima i njima pripisuje svoje podizanje – verovatno u istom smislu u kome u sinoptičkim jevanđeljima¹⁰⁹ vodećim sveštenicima i književnicima pripisuje ubistvo. Da se podizanje odnosilo na raspeće, upečatljivo potvrđuje i još jedna Isusova izjava: „Kao što Mojsije podiže zmiju u pustinji, tako treba sin čovečiji da se *podigne*, da nijedan koji ga veruje ne pogine, nego da ima život večni.“¹¹⁰ Isus upoređuje sebe s bakarnom zmijom koju je Mojsije načinio i po Božjem uputstvu stavio na motku, kada su narod ujedale otrovne zmiје u pustinji. Svako ko je patio od ujeda otrovnice i čekao neizbežnu smrt, mogao je da pogleda u bakarnu zmiju podignutu na motku, i na taj način da bude

105 *Marko 10,33.*

106 *Matej 20,18.19.*

107 *Jovan 12,32.33.*

108 *Jovan 8,28.*

109 Tj. u Jevanđelju po Mateju, Jevanđelju po Marku i Jevanđelju po Luki.

110 *Jovan 3,14.15.*

izlečen.¹¹¹ Na isti način, kaže Isus, „treba sin čovečiji da se podigne... da nijedan koji ga veruje ne pogine, nego da ima život večni“.

Glavni i osnovni argument u prilog tome da Sinedrion nije imao ovlašćenje da osudi na smrt, leži u činjenici da je Isus razapet. Jevrejske vođe želele su Isusovu smrt ne manje nego smrt svih proroka iz prošlosti, proroka koji su opominjali protiv greha i iznosili božansku nauku – uzvišenu, ali nepopularnu. Daleko jednostavnije je bilo izdejsstvovati smrtnu presudu samo pred Sinedrionom. Za to bi bilo dovoljno navesti razloge isključivo verske prirode, razloge koji bi članovima Sinedriona bili dovoljni da izgla-saju smrtnu presudu na osnovu jevrejskog zakona. Budući da je, na primer, onoga koji zavodi narod trebalo osuditi na smrt kamenovanjem,¹¹² verovatno je da su i mnogi proroci pre Isusa, koje je on pomenuo, bili kamenovani na osnovu ove optužbe. Isus je mogao biti osuđen i kao lažni prorok, o čemu ćemo još govoriti.¹¹³

Postoji i logički argument u prilog nepostojanju kapitalne jurisdikcije Sinedriona: takvo ovlašćenje moglo bi se zloupotребiti protiv domaćih pristalica rimske vlasti, naročito u slučaju opštenarodnog otpora. Jevrejski narod imao je dugu tradiciju otpora imperijama koje su i pre Rimljana dominirale tim prostorima. Taj otpor se ponovo rasplamsao u vreme dominacije Rima, tako da su Jevreji postali poznati po čestim pobunama protiv rimske vlasti.¹¹⁴ I sama

111 4. Mojsijeva 21,8.9.

112 Mišna, Sinedrion 7,4.

113 5. Mojsijeva 13,1–5.

114 Josif Flavije, *Judejske starine* 12,6; 14,4,2; 17,9.10; 18,3; *Judejski rat* 1,8; 2,8,1 itd.

činjenica da su Jevreji očekivali politički angažovanog Mesiju koji će ih osloboditi od Rimljana, predstavljala je stalnu pretnju aktuelnoj vlasti. Mesijanska očekivanja su bila naročito izražena među fari-sejima, koji su zajedno sa sadukejima učestvovali u radu Sinedriona.¹¹⁵

I sama činjenica da su Rimljani postavljali i smenjivali prvosveštenike govori u prilog nesamostalnosti jevrejskog sudstva. Tako je, na primer, sedme godine naše ere Kvirinije postavio za prvosveštenika Anu, koji je bio Kajafin tast (Kajafa je bio prvosveštenik u vreme suđenja Isusu).¹¹⁶ I Anu je 15. godine smenio rimski prokurator Valerius Gratus. Po biblijskom zakonu, prvosveštenik je trebalo da služi doživotno,¹¹⁷ ali Rimljani su uklanjali i postavljali prvosveštenike kad je to služilo njihovim interesima. Istina, praksa postavljanja poglavara sveštenečkih od strane Rimljana datira još od 63. godine pre naše ere,¹¹⁸ mnogo pre šeste godine naše ere, kada je Judeja postala rimska provincija. Zato ćemo se radije zadržati na prethodno iznetim dokazima o nepostojanju kapitalne jurisdikcije.

115 *Dela apostolska* 23,6.

116 Ernest Renan, *Život Isusov*, Zagreb, Prosvjetna biblioteka, 1921, 218.

117 Tako je bilo u čitavoj istoriji jevrejskog naroda počevši od Mojsijevog vremena. Ovo se može implicitno videti iz stihoa iz 4. *Mojsijeve* 35,25.28 i knjige *Isusa Navina* 20,6. I sama činjenica da su Aronovi sinovi određeni da budu sveštenici govori da je kako služba sveštenika, tako i služba prvosveštenika, bila doživotna. Sveštenici su bili pomazivani za službu. Nigde se ne pominje njihovo smenjivanje.

118 Te godine je Pompej zauzeo Jerusalim i Palestina je došla pod vlast Rima. Pompej je započeo praksu postavljanja prvosveštenika od strane Rimljana postavivši Hiršana za prvosveštenika (Josif Flavije, *Judejski rat*, 1,7,6).

Zanimljivo je pitanje: da li je Sinedrion bio lišen i nekih drugih ovlašćenja u Isusovo vreme? U Jevanđelju po Jovanu nalazimo nagoveštaj da je Sinedrion zadržao pravo ekskomunikacije,¹¹⁹ a u *Delima apostolskim* imamo dokaz da je hapšenje i telesno kažnjavanje i dalje bilo u nadležnosti najvišeg jevrejskog suda.¹²⁰

Bez obzira na umanjenu nadležnost, Sinedrion je i dalje uživao veliki ugled u narodu. O ugledu koji je Veliki Sinedrion uživao u narodu i u Isusovo vreme, čini se, svedoče i Isusove reči, izgovorene u poznatoj „besedi na gori“: „Čuli ste da je kazano starima: Ne ubi; a ko ubije zasluđuje da ga kazne sudije. Ali vam ja kažem da svaki koji se gnevi na brata svoga zasluđuje da ga kazne sudije; da onaj koji reče bratu svome: Raka!¹²¹ zasluđuje da ga kazni Sinedrion; i da onaj koji mu reče: Bezumniče!¹²² zasluđuje da se kazni ognjem gejetskim.“¹²³ U ovim rečima su navedeni neki mogući prestupi protiv bližnjih izneti u gradaciji. Gnev na brata dovoljno je težak prestup da njime sud treba da se pozabavi; izrečena uvreda (npr. da je neko glup ili praznoglav) još je teži prestup, za koji je nadležan viši sud (Sinedrion), dok će u slučaju naročito teške uvrede (npr. da je neko budala, otpadnik ili bezbožnik) presuditi sam Bog. Verovatno je Isus, kao i u mnogim drugim situacijama, i ovde pokušao ljudima da približi nepoznato uz pomoć poznatog, pa je, pozivajući se na Sinedrion

119 *Jovan* 9,22.

120 *Dela apostolska* 5,17.18.40; *Druga poslanica Korinćanima* 11,24.

121 Grčki ρακά (glupak, praznoglavac).

122 Grčki μωρός (budala, otpadnik, bezbožnik).

123 *Matej* 5,21.22 – prevod Bakotića.

i na Božji sud, koji su u njihovim očima bili veliki i ulivali strahopoštovanje, pokušao da osvesti ljude u pogledu njihovog postupanja prema drugima. Poruka ovih reči mogla bi biti: Tačno je da su krivična dela, za koja sudovi izriču kazne, teška i zaslužuju osudu – na primer, ubistvo. Međutim, postoje i mnoga druga dela koja zaslužuju osudu i kaznu jer ih pokreće isti motiv mržnje. Kao što postoje lakša krivična dela i ona teža, za koja je nadležan viši sud, i među delima koja ne podležu kažnjavanju postoji gradacija. Vredanje brata predstavlja teži prestup u odnosu na gnev na brata, u meri u kojoj su dela kojima sudi Sinedrion teža od ostalih krivičnih dela (kojima sude niži sudovi), i u meri u kojoj je prestupniku strašnije da izađe pred najviši narodni sud (nego pred niže sudove). Treći stepen u ovoj gradaciji su teške uvrede, odnosno Božji sud. Na osnovu ovoga, možemo zaključiti da je Jevrejima Sinedrion i dalje ulivao strahopoštovanje. Od osude Sinedriona strašnija je bila jedino Božja osuda.

Vaspitavani u duhu starozavetne *Biblije*, Jevreji su imali visoka merila o pravičnosti sudskog postupka. Bili su svesni toga da čoveka treba posmatrati kao nevinog dok se krivica ne dokaže. O tome svedoči i Jovanovo jevanđelje. Kada su se, jednom prilikom, članovi Sinedriona dogovarali da Isusa uhvate i osude na smrt, jedan ugledni član, Nikodim, usprotivio se takvom postupanju rečima: „Eda li zakon naš sudi čoveku dokle ga najpre ne sasluša i dozna šta čini?“¹²⁴ Ovo je bilo dovoljno da članovi Sinedriona odustanu, barem privremeno, od svojih namera. Bili su svesni da ne mogu čoveka osuditi bez saslušanja i istrage.

124 *Jovan 7,51.*

O značaju istrage *Tora* govori: „Ako se nađe kod tebe u kojem od mesta tvojih, koji ti da Gospod Bog tvoj, čovek ili žena da učini zlo pred Gospodom Bogom tvojim prestupajući zavet njegov, i ode te služi drugim bogovima i klanja im se... i tebi se javi to i ti čuješ, onda *raspitaj dobro*...“¹²⁵ „Ako za kakav grad svoj, koji ti da Gospod, Bog tvoj, da u njemu živiš, čuješ gde govore: Izadoše ljudi nevaljali između tebe i otpadiše sve koji žive u gradu njihovu, govoreći: hajde da služimo drugim bogovima... tada *istraži i raspitaj, izvidi dobro*...“¹²⁶ „Ako bi ustao lažan svedok na koga... onda neka stanu ta dva čoveka, koji imaju tu raspru, pred Gospoda, pred sveštenike i pred sudije... i neka *dobro ispitaju sudije*...“¹²⁷

Ovi stihovi sadrže tri značajna pravna aspekta:

- I. Najpre, oni ustanovljavaju teritorijalnu nadležnost jevrejskih sudova, koja je ograničena na gradove i mesta „koje ti da Gospod Bog tvoj“, dakle, na osvojenu teritoriju u Hanaanu, zemlji koju je Bog obećao jevrejskom narodu.¹²⁸ Jevrejski sudovi bili su, dakle, nadležni i za suđenje „došljacima“, tj. strancima koji su živeli u jevrejskoj državi. Ovo je postalo sasvim jasno u spornom slučaju opisanom u 3. Mojsijevoj knjizi, kada je čovek

125 5. Mojsijeva 17,2–4.

126 5. Mojsijeva 13,12–14.

127 5. Mojsijeva 19,16–18.

128 Još u egipatskom ropstvu, Jevreji su dobili obećanje da će ih Bog izbaviti „iz ruku egipatskih“ i izvesti „u zemlju dobru i prostranu, u zemlju gde mleko i med teče, na mesto gde su Hananeji i Heteji i Amoreji i Ferezeji i Jevuseji“ (2. Mojsijeva 3,8). Ovo obećanje je više puta ponovljeno na putu kroz pustinju (2. Mojsijeva 33,3; 3. Mojsijeva 20,24 itd.).

čiji je otac Egipćanin „pohulio ime Božje... i metnuše ga u zatvor dokle im se kaže šta će činiti s njim“. Uputstvo dato Mojsiju bilo je: „Zakon da vam je jedan, došljaku da bude kao i rođenom u zemlji.“¹²⁹ Na osnovu ovoga, stranac je bio kamenovan.

II. Zatim, odavde proizlazi načelo obaveznosti za sudove: istraga i suđenje obavezni su u slučaju da se dozna za kakav prestup.

III. Najzad, ovde se govori o važnosti temeljne istrage.

Istina, ovde se o nadležnosti sudova i obaveznosti suđenja govori u kontekstu služenja drugim bogovima, a o značaju istrage i u kontekstu lažnog svedočenja. Ipak, ova pravila, budući načelna, mogu se primeniti na suđenje za bilo koji prestup, a naročito u slučaju suđenja za teške prestupe, zaprećene smrću.¹³⁰ Ovo je, kad je istraga u pitanju, i posredno naglašeno u *Starom zavetu*, time što je i Bog predstavljen kao onaj koji istražuje pre nego što donese i izvrši presudu. Taj momenat je postojao još kod prvog greha. Bog najpre „saslušava“ Adama i Evu, a zatim izriče presudu oboma.¹³¹ Ni Kainu nije presuđeno za bratoubistvo sve dok istraga nije otkrila da Kain ne samo što je učinio to delo već je uporno ostao u svom nepokajanju, neodgovornosti i preziru prema životu

129 3. *Mojsijeva* 24,22.

130 Ovu tezu, kad je u pitanju teritorijalna nadležnost, potkrepljuju i stihovi iz 5. *Mojsijeve* 21,1–9, koji govore o odgovornosti koju je trebalo preuzeti za ubijenog čoveka nađenog u polju, ako učinilac nije poznat. Odgovornost je trebalo da preuzmu starešine onog grada koji je najbliži mestu zločina.

131 1. *Mojsijeva* 3,9–19.

svog brata.¹³² Istraga je prethodila i potopu: „I pogleda Bog na zemlju, a ona beše pokvarena, jer svako telo pokvari put svoj na zemlji.“¹³³ Izraz *pogleda*,¹³⁴ mogao bi se prevesti i kao *opazi*, *osmotri*, što u ovom kontekstu upućuje na neku vrstu procene. U slučaju građenja Vavilonske kule i rasejanja čovečanstva, momenat istrage još je očigledniji: „A Gospod siđe da vidi grad i kulu, što zidahu sinovi čovečiji.“¹³⁵

Najupečatljiviji prikaz istrage nalazimo u izveštaju koji prethodi uništenju Sodoma i Gomora: „I reče Gospod (Avramu): Vika je u Sodomu i Gomoru velika, i greh je njihov grdan. Zato ću sići da vidim eda li sve čine kao što vika dođe preda me, ako li nije tako da znam.“¹³⁶

Kao i mnoge druge izveštaje u *Bibliji*, prethodna dva stiha odlikuje antropomorfizam – način izražavanja u kome je božansko razmišljanje i delanje opisano pojmovima bliskim čoveku i njegovom rasuđivanju. Sveprisutni i sveznajući Bog prikazan je kao čovek koji se kreće, posmatra i istražuje. I ovo nije slučajno. Po učenju *Biblije*, Bog je onaj koji čoveku pruža obrazac postupanja. Zapisano je da je još pri likom stvaranja Bog „radio“ šest dana, a odmorio se sedmog dana. Ovo je predstavljano kao uzor ponašanja za čoveka a, na neki način, i kao *ratio legis*¹³⁷ propisivanja četvrte zapovesti: „Sećaj se dana od odmora da ga svetkuješ. Šest dana radi i svršuj sve poslove svoje. A sedmi je dan odmor Gospodu Bogu

132 1. Mojsijeva 4,8–12.

133 1. Mojsijeva 6,12.

134 Jevrejski רָאָה.

135 1. Mojsijeva 11,5.

136 1. Mojsijeva 18,20.21.

137 Doslovno: „razlog (donošenja) zakona“.

tvojemu, tada nemoj raditi nijednoga posla... *jer je za šest dana stvorio Gospod nebo i zemlju, more i što god je u njima, a u sedmi dan počinu...*¹³⁸

Bog se predstavlja i kao pravedni sudija „koji ne gleda ko je ko niti prima poklona“¹³⁹ (tj. mito), i isto uputstvo daje sudijama: „Ne gledaj ko je ko, ne primaj poklona.“¹⁴⁰ Bog „daje pravicu siroti i udovici“,¹⁴¹ i isto očekuje od zemaljskih sudija: „Sudite ubogome i siroti, onoga koga gone i poniženog pravdajte.“¹⁴² Uzročno-posledična veza između božanskog i ljudskog postupanja najuočljivija je u narednim stihovima: „Bog veliki, silni i strašni... ljubi došljaka dajući mu hleb i odelo. Ljubite, *dakle*, došljaka...“,¹⁴³ „Budite sveti, *jer sam ja svet*, Gospod, Bog vaš.“¹⁴⁴

Kada želi da naglasi značaj svestrane istrage prilikom suđenja, *Stari zavet*, takođe, predstavlja Boga kao onoga koji istražuje pre nego što donosi presudu. *Mišna* takođe predviđa temeljnu istragu.

Istraga je, između ostalog, pružala i izvesnu zaštitu okrivljenom. U istom cilju, *Tora* je predviđala i to da čovek ne može biti osuđen na temelju svedočanstva jednog čoveka u bilo kom sporu, a to je bilo naročito naglašeno za slučajeve gde je razmatrana mogućnost smrtne presude: „Neka ne ustaje jedan svedok na čoveka ni za kakvo zlo i ni za kakav greh između svih greha što se čine, nego na rečima

138 2. Mojsijeva 20,8–11.

139 5. Mojsijeva 10,17.

140 5. Mojsijeva 16,19; 2. Mojsijeva 23,8.

141 5. Mojsijeva 10,18.

142 Psalam 82,3.

143 5. Mojsijeva 10,17–19.

144 3. Mojsijeva 19,2; 20,26; 11,44.45.

dva ili tri svedoka da ostaje stvar.“¹⁴⁵ Kao i u slučaju istrage, i ovaj princip je u starozavetnoj misli potkrepljen božanskim primerom. Pre nego što će uništiti Sodom i Gomor, Bog šalje dvojicu anđela – svedoka u ljudskom obličju. Ovi su se mogli uveriti u bezakonje tamošnjih stanovnika, jer su upravo nad njima Sodomljani pokušali da učine besprizorno nasilje.¹⁴⁶ I uništenju Jerihona prethodilo je slanje dvojice uhoda iz jevrejskog naroda.¹⁴⁷

Da bi okrivljeni bio zaštićen od posledica lažnog svedočenja, ono je bilo strogo kažnjavano. Sankcije za lažno svedočenje, kao i *ratio legis* i cilj ovakvog kažnjavanja nalazimo u nastavku prethodnog citata: „Ako bi ustao lažan svedok na koga da svedoči protiv njega optužujući ga za zločin, onda neka stanu ta dva čoveka, koji imaju tu raspru, pred Gospoda, pred sveštenika i pred sudije koje budu u to vreme. I neka dobro ispituju sudije, ako svedok onaj bude lažan svedok i lažno svedoči na brata svoga, učinite mu onako kako je on mislio učiniti bratu svome, i izvadi zlo iz sebe, da se ostali čuvši to boje, i ubuduće ne čine više takvo zlo usred tebe. Neka ne žali oko tvoje: život za život, oko za oko, zub za zub, ruku za ruku, nogu za nogu.“¹⁴⁸

Dakle, čoveku za kojeg bi se utvrdilo da je lažno svedočio, trebalo bi „učiniti onako kako je on mislio učiniti bratu svome“. Na primer, ako je svedočio o tome da je optuženi učinio delo koje se kažnjava smrću, trebalo bi njega osuditi na smrt. Iz ovoga se može

145 5. Mojsijeva 19,15; 17,6; 4. Mojsijeva 35,30.

146 1. Mojsijeva 19.

147 Knjiga Isusa Navina 2,1.

148 5. Mojsijeva 19,16–19.

zaključiti i da je za postojanje lažnog svedočenja bio neophodan umišljaj, a verovatno i namera nanošenja zla „bratu“ (jer je on „mislio učiniti...“).

Ovakvo kažnjavanje u ovom odseku povezano je sa opštim pravilom jevrejskog zakona „oko za oko, zub za zub“. ¹⁴⁹ Ovde se nazire razlog ovakvog kažnjavanja – on je sadržan u načinu na koji se tretira lažno svedočenje. Naime, ukoliko je postojao umišljaj, lažno svedočenje je smatrano pokušajem da se okrivljenom učini ono delo koje je sadržaj sankcije odgovarajuće za delo koje svedok pripisuje okrivljenom. Na primer, lažno svedočenje smatrano je pokušajem ubistva u slučaju da je predviđena smrtna kazna za delo kojim svedok tereti okrivljenog. Ovo potvrđuje i upozorenje iz *Tore*: „Reči lažne kloni se, i bezazlenoga i pravoga nemoj ubiti...“ ¹⁵⁰ Dakle, iz načina na koji se tretira lažno svedočenje i iz pravila „oko za oko, zub za zub“ proističe i propisivanje sankcije jednake sankciji predviđenoj za ono delo za koje je svedok lažno posvedočio. Na ovaj način se može objasniti i sličnost između krivičnog dela lažnog svedočenja i ubistva – i za jedno i za drugo bio je, po pravilu, neophodan umišljaj. ¹⁵¹ Onaj ko bi nehotice usmrtio drugoga „ne mrzevši pre na njega“, nije trebalo da bude pogubljen, jer „nije zaslužio smrt, jer nije pre mrzeo na njega“. ¹⁵² Takav čovek je, štaviše, uživao i pravo azila u takozvanim gradovima–utočištima. ¹⁵³

149 2. *Mojsijeva* 21,23–25.

150 2. *Mojsijeva* 23,7.

151 Istina, u nekim slučajevima bio bi smatran ubicom i čovek koji bi ispoljio krajnju nepažnju i nebrigu za bezbednost ljudi, što bi dovelo do smrtnog ishoda (vidi npr. 2. *Mojsijeva* 21,29).

152 5. *Mojsijeva* 19,4–6.

153 5. *Mojsijeva* 19,1–13.

Da bi svedoci razumeli svoju veliku odgovornost i dužnost da svedoče istinito i precizno, bilo je predviđeno i sledeće: u slučaju da se optuženom dosudi smrtna kazna kamenovanjem, trebalo je da svedoci prvi bace kamen,¹⁵⁴ i time preuzmu svoj deo odgovornosti za osudu. Budući da su iskazi svedoka najznačajnije i gotovo jedino dokazno sredstvo koje *Tora* predviđa, odgovornost svedoka je najveća – zato svedok treba *prvi* da baci kamen. Tako bi u slučaju istinitog svedočenja svedok bio glavni izvršilac zaslužene kazne, a u slučaju lažnog svedočenja – ubica.

U objašnjenju pomenute odredbe o kažnjavanju lažnog svedoka nalazimo i cilj takve sankcije: „...i izvadi zlo iz sebe, da se ostali čuvši to boje, i ubuduće ne čine više takvo zlo usred tebe. Neka ne žali oko tvoje: život za život, oko za oko, zub za zub, ruku za ruku, nogu za nogu.“ Ovde se otkriva i svrha biblijskog krivičnog prava uopšte. Ona je samo naizgled retributivna. Pravi razlog ovakvog propisivanja sankcija nije osveta, već pre svega generalna prevencija. Pravilo „oko za oko, zub za zub“ bilo je, takođe, neophodno da se u mislima eventualnih učinilaca krivičnih dela sačuva svest od stvarnoj težini svakog pojedinačnog dela: ona se merila patnjom koju bi sami iskusili da se nalaze na mestu žrtve.

Tora, a i *Stari zavet* uopšte, mnogo govori o značaju generalne prevencije: „Ko govori bezbožniku: pravedan si, njega će proklinjati ljudi, i mrziće na nj narodi. A koji ga karaju, oni će biti mili, i doći će na njih blagoslov dobrih.“¹⁵⁵ Ovo se u posebnoj meri može primeniti na sudove – njihova svečana dužnost

154 5. Mojsijeva 13,9; 17,6.7.

155 Priče Solomonove 24,24.25.

je da, kažnjavajući izgređnike, obeshrabruju svako zlo, kako bi budući naraštaji bili slobodni od zla. Zakonodavstvo *Tore* okrenuto je budućnosti jevrejskog naroda i čitavog čovečanstva. Dalekosežan je uticaj zla i lošeg primera. Očevima je bilo dato upozorenje: „Nemoj skvrniti kćeri svoje puštajući je da se kurva, da se ne bi zemlja prokurvala i napunila se bezakonja.“¹⁵⁶ O zaraznoj prirodi greha svedoči i čitava starozavetna istorija. Od bezbožnih pojedinaca nastajali su bezbožni narodi. Imajući sve to na umu, možemo donekle razumeti odgovornost sudova, kao i značaj pravila „oko za oko, zub za zub“.

Takav način kažnjavanja svedoči i o velikoj preciznosti kojom pravda treba biti zadovoljena. Svaka proizvoljnost, kao i pristrasnost, isključena je. Ne osvete, već pravde radi potrebno je da čoveka stigne upravo ono zlo koje je želeo ili učinio drugome. Ova misao se provlači kroz čitav *Stari zavet* i ukazuje ne samo na sadašnji već i na budući (Božji) sud: „Ko prolije krv čovečiju, njegovu će krv proliti čovek...“¹⁵⁷ „nemojte cveliti udovice i sirote... zapaliće se gnev moj, i pobiću vas mačem, pa će vaše žene biti udovice i vaša deca sirote“,¹⁵⁸ „...kako je tvoj mač učinio te su žene ostale bez dece, tako će ostati bez dece tvoja majka među ženama...“,¹⁵⁹ „Ljubio je kletvu, neka ga stigne; nije mario za blagoslov, neka i otide od njega...“¹⁶⁰ To je učenje i *Novog zaveta*. Čak i nezaslужena milost kojom je pokajniku oproštena krivica i kojom je oslobođen zaslužené kazne, uslovljena je

156 3. *Mojisijeva* 19,29.

157 1. *Mojisijeva* 9,6.

158 2. *Mojisijeva* 22,22–24.

159 1. *Samuilova* 15,33.

160 *Psalam* 109,17.

istim stavom milosrđa i praštanja: „Jer ako opraštate ljudima grehe njihove, oprostiće i vama otac vaš nebeski. Ako li ne opraštate ljudima greha njihovih, ni otac vaš nebeski neće oprostiti vama greha vaših.“¹⁶¹ „Jer će onome biti sud bez milosti koji ne čini milosti...“¹⁶² „Ne sudite, da vam se ne sudi. Jer kakvim sudom sudite, onakvim će vam suditi; i kakvom merom merite, onakvom će vam se meriti.“¹⁶³

Pravilo „oko za oko, zub za zub...“ nije ostavljalo mesta za proizvoljnost ni u pogledu kazne ni u pogledu ovlašćenja za kažnjavanja. „Uzmi oko za oko, zub za zub“, bilo je uputstvo dato Mojsiju kao predstavniku državne vlasti. Nikome nije bilo dopušteno da se sveti za sebe. Želju za osvetom *Stari zavet* karakteriše kao greh: „Ne budi osvetljiv, i ne nosi srdnje na sinove naroda svojega, nego ljubi bližnjega svojega kao sebe samoga...“¹⁶⁴ „Ne govori: vratiću zlo... Ne govori: kako je on meni učinio, tako ću ja njemu učiniti, platiću ovom čoveku po delu njegovu“,¹⁶⁵ „Moja je (tj. Božja) osveta i plata...“¹⁶⁶ „Kad padne neprijatelj tvoj, nemoj se radovati, i kad propadne, neka ne igra srce tvoje. Jer bi video Gospod i ne bi mu bilo milo, i obratio bi gnev svoj od njega na tebe.“¹⁶⁷ Sudovima nije bilo dato da sankcionišu samu želju za osvetom, kao što u savremenom krivičnom pravu niko ne odgovara za misli. Međutim, osvetoljubivost i zluradost bile su zaprećene Božjom kaznom. Ta kazna je ana-

161 *Matej 6,14.15; 18,21–35; Marko 11,25.26.*

162 *Saborna poslanica sv. apostola Jakova 2,13.*

163 *Matej 7,1.2.*

164 *3. Mojsijeva 19,18.*

165 *Priče Solomunove 20,22; 24,29.*

166 *5. Mojsijeva 32,35.*

167 *Priče Solomunove 24,17.18.*

logna pravilu „oko za oko, zub za zub...“ – ono što poželisi drugome, stići će tebe, jer će Gospod „obratiti gnev svoj od njega na tebe“. Umesto osvetoljubivosti, čovekova dužnost je bila da svome neprijatelju pokaže pravi uzor ponašanja. U kontekstu tumačenja deset zapovesti, u *Tori* nalazimo sledeće: „Ako naiđeš na vola neprijatelja svojega ili na magarca njegova, gde je zalutao, odvedi ga k njemu. Ako vidiš gde je nenavidniku tvome (tj. *onome koji te mrzi*) pao magarac pod teretom svojim, nemoj da ga ostaviš, nego mu pomoz.“¹⁶⁸ U pričama Solomunovim još je jasnije prikazan razlog ovakvog postupanja: „Ako je gladan neprijatelj tvoj, nahrani ga hleba, i ako je žedan, napoj ga vode. Jer ćeš živo ugljevlje zgrnuti na glavu njegovu, i Gospod će ti platiti.“¹⁶⁹ Pokazati ljubav prema neprijatelju dobro je i časno samo po sebi, a značaj tog čina je i u buđenju savesti onoga koji čini zlo (prikazanom na simboličan način kao „zgrtanje užarenog ugljevlja na glavu njegovu“). Osveta produbljuje neprijateljstvo, pokazana ljubav budi bolje osobine i davaoca i primaoca. Uticaj takvog postupanja u individualnoj i generalnoj prevenciji prevazilazi uticaj kazni – propisanih i izrečenih. Citirajući ove stihove, apostol Pavle komentariše: „Ne daj se zlu nadvladati, nego nadvladaj zlo dobrim.“¹⁷⁰

Da po jevrejskom zakonu nikome nije bilo dopušteno da se sveti za sebe potvrđuje i žalba jevrejskih starešina uoči vladavine Iroda velikog (prvi vek pre Hrista). Žalba je bila upućena tadašnjem prvosvešteniku Hirkanu, a na račun porodice Antipatera, Irodovog oca, jer „oni su očigledno apsolutni gospodari;

168 2. Mojsijeva 23,4.5.

169 Priče Solomunove 25,21.22.

170 Rimljanima poslanica 12,20.21.

jer Irod, Antipaterov sin je pogubio Jezekiju, i one što su bili s njima, i time prekršio naš zakon, koji je zabranio ubijanje bilo kog čoveka, pa bio on i zao čovek, osim ako je ga je Sinedrion prethodno osudio na smrt...¹⁷¹ Prvosveštenik je svakako morao biti upućen u zakon na koji su se ovde pozivali vodeći Jevreji, tako da se žalba nije mogla zasnivati na neistini. Ona je, prema Flavijevom izveštaju, ostavila utisak na prvosveštenika. Majke pobijenih su čak tražile da se Irodu sudi pred Sinedrionom za to što je učinio. Pri tom, treba imati na umu da su oni koje je Irod pogubio bili horda pljačkaša koja je u svom pohodu upala čak preko sirijske granice; Irod je, pak, bio zakoniti vladar Galileje. I pored svega, „Hirkan je bio tako pokrenut ovim žalbama, da je pozvao Iroda da se odazove pozivu na sud za ono za šta je bio optužen“.¹⁷² Nikome, dakle, bio on i vladar, nije bilo dato da pravdu uzima u svoje ruke, a samim tim ni da se sam sveti. Čovek koji bi ubio iz osвете odgovarao bi za ubistvo, kao i Irod u ovom slučaju (što je očigledno iz daljeg izveštaja).

Jevreji su bili svesni velike vrednosti ljudskog života. Stoga su, pored pomenutih propisa iz *Tore* o obaveznosti temeljne istrage i o lažnom svedočenju, doneli i čitav niz propisa kako bi se sačuvali od toga da donose smrtnu presudu tamo gde krivica ne bi bila dokazana ili ne bi bila takva da zaslužuje smrt. Na primer, u slučajevima gde bi mogla biti dosuđena smrtna kazna, svedoci su bili naročito upozoravani da iznose samo ono što su videli i čuli na licu mesta. Ako bi što čuli, čak i od poverljive osobe, nisu smeli iznositi. Svedocima je, takođe, trebalo staviti do zna-

171 Josif Flavije, *Judejske starine* 14,9,3.

172 *Ibid.*, 14,9,4.

nja koliko bi mogle biti teške posledice neopreznog svedočenja: ukoliko bi neko bio nepravedno osuđen na smrt zahvaljujući krivom svedočenju, svedok bi se teško ogrešio ne samo o optuženog već i o njegovo eventualno potomstvo. Tako bi se posledice svedočenja osećale sve „do kraja sveta“. Nakon upozorenja, svedoci bi bili podvrgnuti unakrsnom ispitivanju, o čemu bi takođe bili unapred obavešteni.¹⁷³ Svedoci su ispitivani odvojeno.

Ispitivanje svedoka predviđala je i sama *Tora*, naročito u slučaju kada bi se posumnjalo u istinitost svedočenja zbog protivrečnih iskaza svedoka i optuženog.¹⁷⁴ U Izrekama otaca (deo *Mišne*, tj. *Talmuda*) stoji i ovo: „Ispituj svedoke što više, i budi oprezan u rečima svojim, kako ne bi iz njih naučili da slažu.“¹⁷⁵

Tek ako bi bili ispoštovani svi pomenuti principi u krivičnom postupku, saglasna izjava dva ili tri svedoka imala je snagu dokaza, o čemu je govorila i *Tora*: „Na rečima dva ili tri svedoka da ostaje stvar.“¹⁷⁶

Kada bi se utvrdilo da su izjave dva svedoka u svemu saglasne, usledili bi pokušaji da se iznađu eventualne olakšavajuće okolnosti slučaja. Sudije počinju u tom pravcu da ispituju svedoke. Ako bi neko od svedoka želeo da iznese nešto u prilog oslobođenju okrivljenog od optužbe, ili bi to hteo neko drugi, bio bi postavljen među sudije koje bi ga slušale čitav dan „ukoliko bi bilo bilo kakve osnove u njegovim rečima“. Čak i ako bi optuženi rekao: „Imam nešto da iznesem u prilog svom oslobođenju“, sudije bi bile

173 *Mišna*, *Sinedrion* 4,5.

174 5. *Mojsijeva* 19,16–18.

175 *Mišna*, *Avot* 1,9.

176 5. *Mojsijeva* 19,15.

dužne da ga saslušaju „ukoliko bi bilo bilo kakve osnove u njegovim rečima.“¹⁷⁷

Optuženog su od nepravedne presude štitili i propisi koji su se ticali glasanja u sinedrionima, uključujući Veliki Sinedrion. Jedan od njih je predviđao da se mlađi članovi Sinedriona izjašnjavaju pre starijih, kako ovi ne bi uticali na njihovu odluku.¹⁷⁸ Onaj koji bi se izjasnio za oslobađajuću presudu nije imao prava naknadno se izjasniti o suprotnom; ali ko bi najpre bio za to da se čovek osudi, mogao je sve do zaključenja postupka povući izjavu i glasati za oslobođenje. U slučaju da se glasalo za oslobođenje ili smrtnu presudu, prosta većina (36 od 71, 12 od 23) bila je dovoljna da se izglasa oslobođenje, ali nije bila dovoljna da se izglasa smrtna presuda. Za to je bio potreban barem još jedan glas više (npr. 37 od 71, ili 13 od 23). Pravosnažna oslobađajuća presuda mogla je biti doneta isti dan, ali ne i smrtna presuda.¹⁷⁹ Ona se odlagala za naredni dan kako bi se dala prilika onima koji su glasali za nju da preispitaju svoju odluku. Preispitivali bi slučaj celu noć, posteći i diskutujući o njemu u parovima. Nisu pili vino (koje je bilo simbol radosti), pokazujući da im ceo slučaj teško pada. Na ponovljenom glasanju odluku su mogli promeniti samo oni koji su se prvobitno izjasnili za osudu.¹⁸⁰ Time su se želele izbeći moguće manipulacije na štetu optuženog.

Tek ponovljeno glasanje kojim bi čovek bio osuđen činilo je osudu u neku ruku pravosnažnom, ali ni

177 *Mišna, Sinedrion 5,4.*

178 Adalbert Rebić, *Biblijske starine*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 1983, 161.

179 *Mišna, Sinedrion 4,1.*

180 *Mišna, Sinedrion 5,5.*

ona nije bila apsolutno nepromenljiva. Sve do samog izvršenja smrtno presude postojala je mogućnost da bilo ko, uključujući i osuđenog, kaže još nešto u prilog oslobođenju. Sudije su bile dužne da se vrate u sudnicu i saslušaju iskaz ukoliko ima bilo kakve osnove u njemu, koliko god puta to bilo zatraženo.

Svi ovi propisi potiču i od osnovnog značenja suda i suđenja u jevrejskom i biblijskom pravu. Reč sudija često se upotrebljava u značenju branioca, izbavitelja,¹⁸¹ bez obzira na to da li se govori o Božjem sudu ili zemaljskom, jer i zemaljski sud treba verno da odslikava nebeski. Smisao suda je odbrana nevinnog i nepravedno optuženog ili ugroženog, jednako kao i kažnjavanje krivca: „Kad je raspra među ljudima, pa dođu na sud da im sude, tada *pravoga neka opravdaju*, a *krivoga neka osude*.“¹⁸² Zato na jevrejskom sudu nema branioca, sudije su u ulozi branilaca. Kao što branilac čini sve da odbrani optuženog, navodeći sve okolnosti koje mu idu u prilog, tako su sudije u Sinedrionu bile dužne iznaći svaku mogućnost oslobođenja.

Čovek bi mogao, u nekim građanskim postupcima, biti kažnjen na temelju sopstvenog priznanja, ali u krivičnim postupcima gde je u obzir dolazila i smrtna presuda, priznanje optuženog bilo je bez ikakvog pravnog značaja. Ovim se želelo sprečiti iznudiivanje „priznanja“ (koje ne odgovara istini); međutim, ono se nije uzimalo u obzir ni u slučaju da je dobrovoljno i istinito.¹⁸³ Čak i ako bi bio doveden svedok

181 *Knjiga o sudijama* 2,16; 2,18; *Prva knjiga Samuilova* 24,16; *Psalam* 9,4; 68,5; *Knjiga proroka Isaije* 33,22; *Luka* 18,1–4.

182 *5. Mojsijeva* 25,1.

183 Adin Steinsaltz, *Essential Talmud*, London, Weidenfeld and Nicolson, 1976, 167–168.

koji bi posvedočio da je optuženi njemu lično što tvrdio, takvo svedočanstvo bilo bi bezvredno – čak i u građanskim parnicama.¹⁸⁴

Tako su standardi krivičnog postupka i zaštita prava okrivljenog bili na visokom nivou. To je stvorilo dilemu među istraživačima *Mišne*: da li su njena pravila zaista bila poštovana i dosledno primenjena ili su predstavljala samo ideal krivičnog postupka. Čak i da nisu sasvim dosledno primenjivana, bilo bi preterano tvrditi da ova pravila nisu imala veze sa stvarnošću. O ovoj krajnosti Alan Votson piše: „Ono što nikako ne bih prihvatio je da pravila *Mišne*, predstavljajući zakonski sistem kao jedan ideal, nemaju nikakav dodir sa stvarnošću kakva je postojala pre sedamdesete godine naše ere. To znači da, dok s jedne strane ne možemo uvek prihvatiti pravila *Mišne* kao važeća za period pre razorenja Hrama, sa druge strane ne možemo ih odbaciti kao intelektualnu fantaziju. Za mene je nezamislivo da bi učenjaci, bez jasnog razloga, raspravljali nadugačko o zakonskim i religijskim pravilima koja su sami izmislili.“¹⁸⁵ *Mišna* ustanovljava različite oblike smrtne kazne, objašnjava za koje zločine je koji oblik primeren i postavlja posebne zahteve za svaki pojedini prekršaj. Sve je uređeno do detalja.

Pokušaji koji su učinjeni da se dokaže Isusova krivica u procesu protiv njega pred Sinedrionom, kao što ćemo videti, dokazuju da su do nekih pravila krivičnog postupka opisanih u *Mišni* Jevreji veoma držali. Tek kada nisu uspeali da na zakonit način dokažu njegovu krivicu, odlučili su da taj problem reše mimo pravila. Da članovi Sinedriona nisu smatrali

184 *Mišna*, *Sinedrion* 3,6.

185 Alan Watson, *Jesus and the Law...*, 43.

pravila *Mišne* obavezujućim, bilo bi daleko lakše izdejsstvovati smrtnu presudu za Isusa.

Zapis o suđenju Isusu može pomoći i u razrešenju druge dileme: budući da je *Mišna* zapisana tek oko 200. godine, postoji i dilema u kojoj meri su odredbe *Mišne* primenjive na vreme pre toga. Što se tiče pravila o saslušanju i proveravanju svedoka, ona su svakako bila primenjivana, kao što ćemo videti. Činjenica je, takođe, da je *Mišna* sastavljena od zapisa učenjaka koji datiraju od 50. godine pre naše ere do 200. godine naše ere, a i oni su bili zapis usmenog prava koje je već postojalo i bilo primenjivano.

ISUSOVO HAPŠENJE I ISPITIVANJE PRED ANOM

Isus je bio uhapšen u noći, tajno, izvesno vreme nakon što je sa učenicima jeo „pashu“. Pashalna večera se, prema Mojsijevom zakonu, jela četrnaestog nisan, odnosno četrnaestog aviva¹⁸⁶ uveče, na početku praznika Beskvasnih hlebova, koji je trajao narednih sedam dana. U hapšenju je učestvovalo mnoštvo ljudi, koje su poslali fariseji,¹⁸⁷ „glavari sveštenci“, književnici i narodne starešine.¹⁸⁸ Luka pominje da su tu bili i sami „glavari sveštenci, vojvode crkvene i starešine“.¹⁸⁹ Ovo svedoči o značaju koji su verske i narodne vođe pridavale Isusovom hvatanju i suđenju.

Isus je svesno krenuo u ono što ga je očekivalo,¹⁹⁰ i u skladu s tim, predao se dobrovoljno. Nije dopustio svom učeniku Petru da ga brani, ukoravajući ga za nasilje koje je primenio tom prilikom, u želji da odbrani svog učitelja.¹⁹¹

U ovom događaju s Petrom, Sajmon Grinlif, profesor prava s Harvarda, nalazi dokaz da je ovo tajno noćno hapšenje protivzakonito i da nije postojala zakonita odluka o hapšenju. „Ono što dokazuje da se Petar, čak i prolivajući krv, nije suprotstavljao zakonitom poretku, ili zakonitoj odluci (što bi učinilo nje-

186 Prvi mesec u jevrejskom verskom kalendaru zvao se aviv ili nisan.

187 *Jovan 18,3.*

188 *Marko 14,43; Matej 26,47.*

189 *Luka 22,52.*

190 *Matej 26,42.45.*

191 *Luka 22,51.*

gov otpor aktom oružane pobune protiv ustanovljenog sudskog poretka), jeste to što nije bio uhapšen, ni tada ni kasnije, u kući prvosveštenika, ka kojoj je pratio Isusa i gde je bio jasno prepoznat od sluškinje prvosveštenika i od rođaka Malha.¹⁹²

Nakon što je uhvaćen, Isus je sproveden najpre Ani, tastu tadašnjeg prvosveštenika Kajafe, a zatim je izveden pred Sinedrion, kojim je predsedavao prvosveštenik. Zapravo, jedino Jovanovo jevanđelje navodi da su Isusa najpre odveli Ani.¹⁹³ Činjenica koju Jovan navodi kao razlog je: „...jer on beše tast Kajafi, koji beše prvosveštenik one godine“. Međutim, Ana je bio i sam prvosveštenik do 15. godine naše ere, kada je smenjen. U svesti naroda on je i dalje bio prvosveštenik jer je ova služba, po jevrejskom zakonu i tradiciji, bila doživotna.

Jevanđelista Luka o vremenu od oko tri i po godine pre ovog suđenja piše: „...kad su Ana i Kajafa bili prvosveštenici...“¹⁹⁴ Ana se ovde naziva prvosveštenikom i navodi čak ispred Kajafe. Luka čini isto i u knjizi *Dela apostolska* kada govori o ispitivanju Isusovih učenika oko dva meseca nakon suđenja Isusu: „...skupiše se knezovi njihovi i starešine i književnici u Jerusalim i Ana prvosveštenik i Kajafa i Jovan i Aleksandar i koliko ih je god bilo od prvosveštentičkog roda.“¹⁹⁵ Anu naziva prvosveštenikom i jedan od „slugu“ prisutnih prilikom ovog saslušanja.¹⁹⁶ Jevrejsko društvo bilo je u to vreme izrazito patrijar-

192 Simon Greenleaf, *The Testimony of the Evangelists*, Kregel Classics, 1995, 112.

193 *Jovan 18,13* i dalje.

194 *Luka 3,2.3* – prevod Čarnića.

195 *Dela apostolska 4,6* – prevod Čarnića.

196 *Jovan 18,22*.

halno – zato je Ana, budući za jednu generaciju stariji i iskusniji od Kajafe, uživao veći ugled od ovoga.

Verovatno je ovo kratko ispitivanje trebalo da posluži nameri celog kruga vodećih sveštenika da osude Isusa. Međutim, ovo saslušanje u Aninoj palati nije bez značaja kad imamo na umu koliko je malo reći Isus izgovorio u svoju odbranu u toku čitavog procesa. Ovde su navedene značajne reči, koje na izvestan način obesmišljavaju čitav proces.

Ana ga je „pitao za učenike njegove i za njegovu nauku“. Isusov odgovor, na prvi pogled nepovezan s pitanjem, glasio je: „Ja govorih javno svetu, ja svagda učih u zbornici i u crkvi, gde se svagda skupljaju Judejci, i ništa tajno ne govorih.“ Može biti da je Isus prozreo Aninu nameru da izvuče bilo kakvo priznanje od njega, iz kojeg bi se moglo zaključiti da je on organizovao nekakvo tajno zločinačko udruženje. U svakom slučaju, ove reči snažno svedoče o Isusovoj nevinosti, ili – u najmanju ruku – o tome da sve što su činili s njim te noći nije imalo smisla. Zašto je bilo potrebno da Isusa hvataju noću kad je svaki dan javno učio u jerusalimskom Hramu i u sinagogama? Zašto da ga ispituju o svemu što je učio kao da će nešto novo čuti? Bilo je čitavo mnoštvo svedoka svake Isusove reči. Njegovo učenje nije bilo nepoznato ni članovima Sinedriona. Oni su slali svoje ljude da prate svaki Isusov pokret i čuju svaku reč ne bi li je mogli iskoristiti da ga optuže.¹⁹⁷ I sami su često bili prisutni dok je govorio, jer se i njima lično obraćao. Govorio je i za vreme velikih verskih praznika, kada se čitav narod okupljao.¹⁹⁸ I svoje učenike je savetovao da otvoreno prenose njegovo učenje, „jer nema

197 *Luka 20,20; Matej 22,15; Marko 12,13.*

198 *Jovan 2,23; 5,1; 6,4.*

ništa sakriveno što se neće otkriti, ni tajno što se neće doznati“.¹⁹⁹

Isus je svoj način rada suprotstavio metodama vodećih sveštenika i narodnih starešina. Oni su ga mesecima gonili i, prikrivajući svoje namere, nastojali da ga uhvate u zamku i dovedu pred tajni sud. Na kraju su ga uhapsili noću.²⁰⁰

Budući da, kao što smo pominjali, lično priznanje osumnjičenog nema nikakve dokazne vrednosti u jevrejskom krivičnom postupku, Anin pokušaj iznudiivanja priznanja je nezakonit. U tom smislu i Isus u svom odgovoru podseća Anu na to koji bi bio legalan način ispitivanja i dokazivanja: „Što pitaš mene? Pitaj one koji su slušali šta sam im govorio: evo, ovi znadu šta sam ja govorio.“²⁰¹ Budući da je Isus javno podučavao na javnim skupovima („gde se svagda skupljaju Judejci“), trebalo je pozvati i ispitati svedoke.

S obzirom na to što Anino pitanje (ili, što je verovatnije, pitanja) nije citirano, a Isusov odgovor jeste, on je ključ za razumevanje suštine ispitivanja. Isus ovde poriče tajnost svog rada. Brajan Švertli na zanimljiv način razmišlja o pozadini Aninog pitanja: „Pitanje o njegovim (Isusovim) učenicima i o nauci izgleda kao da je zasnovano na 13. glavi 5. Mojsijeve knjige: Ana je pokušavao da na nezakoniti način dođe do informacije koja bi ukazala na to da je Isus lažni prorok. Trinaesta glava 5. Mojsijeve upozorava protiv ljudi koji tvrde da su proroci, čak i ako su sposobni da pokažu znak ili učine čudo, a ipak navode

199 *Matej 10,26.27.*

200 *Matej 12,14; 26,3.4; Marko 11,18; 14,1; Luka 22,2; Jovan 11,53.*

201 *Jovan 18,21.*

zavetni narod da služi drugim bogovima (stihovi 1 i 2). Ova glava takođe upozorava protiv učitelja koji *tajno* odvođe ljude s pravog puta (6. stih). Jasno učenje *Pisma* je da svi takvi ljudi moraju biti kažnjeni smrću (stihovi 5, 9 i 10). Ana i ostale jevrejske vođe nisu mogli osporiti Spasiteljeva čuda jer ih je bilo u izobilju, bila su javna i očigledna. Stoga, oni će priznati da su se znaci zbivali, ali će tvrditi da je Nazarećanin odvodio narod od pravoga Boga, da je, štaviše, sa svojim zatvorenim krugom ljudi *tajno* mamio Jevreje u otpad.²⁰²

Postoji i druga mogućnost, koja se čini verovatnom (a ne isključuje prvu). Cilj Aninog pitanja mogao je da bude i iznalažanje dokaza na osnovu kojih bi se kasnije sačinila optužnica pred rimskim sudom. Rimljani su bili naročito osetljivi na delovanje jevrejskih oslobodilačkih pokreta. Pitanja o učenicima i o nauci mogla su da budu usmerena na eventualne dokaze o tome kako je Isus na čelu tajnog pokreta koji se bori za oslobođenje od Rimljana. To se čini verovatnim kad imamo na umu da je Isus kasnije pred rimskim sudom optužen da ustaje protiv rimske vlasti.²⁰³ Treba imati na umu i da su Rimljani bili veoma sumnjičavi prema tajnim i drugim udruženjima.²⁰⁴

Sa Isusom se postupalo kao s krivcem i pre nego što je njegova krivica bila dokazana. Po svedočenju Jovanovog jevanđelja, Isus je svezan doveden pred Anu, a odatle takođe svezan poslat Kajafi.²⁰⁵ U toku

202 Brian Schwertley, The Preliminary Hearing, Annas' question 2, u: *The Ecclesiastical Trial of Jesus*, <http://www.reformedonline.com/view/reformedonline>.

203 *Luka* 23,2.

204 Gaj Plinije Mlađi, *Pisma* 10,34; 10,93; 10,96.97.

205 *Jovan* 18,12.24.

saslušanja kod Ane, „jedan od momaka koji stajahu onde udari Isusa po obrazu“. Isus se usprotivio takvom postupanju: „Ako zlo rekoh, dokaži da je zlo; ako li dobro, zašto me biješ?“²⁰⁶

Kao i prethodna izjava, i ova se može shvatiti kao Isusovo podsećanje na potrebu za poštovanjem zakona u pogledu krivičnog postupka: pre nego što ga proglase krivim, moraju dokazati njegovu krivicu; u suprotnom, krivi su za zlostavljanje. Tako je ovo još jedna potvrda o važenju pretpostavke nevinosti u jevrejskom postupku. Iz izjave „dokaži da je zlo“ može se, takođe, zaključiti da u krivičnom postupku teret dokazivanja nije na okrivljenom – što je tesno povezano s pretpostavkom nevinosti.

U sličnoj situaciji kao Isus našao se i njegov sledbenik apostol Pavle kada je bio izveden pred Sinedrion. Dok je iznosio svoju odbranu pred Sinedrionom, „poglavar sveštenečki zapovedi onima što stajahu kod njega da ga biju po ustima. Tada mu reče Pavle: Tebe će Bog biti, zide okrećeni! I ti sediš te mi sudiš po zakonu, a prestupajući zakon zapovedaš da me biju“.²⁰⁷ Oštre reči apostola Pavla, jednako kao i blage Isusove reči na saslušanju u Aninoj palati, potvrđuju tezu da je bilo nedozvoljeno zlostavljati okrivljenog. *Tora* je predviđala i telesno kažnjavanje; naravno, tek kada se ustanovi krivica i izrekne presuda: „Kad je raspra među ljudima, pa dođu na sud da im sude, tada pravoga neka opravdaju, a krivoga neka osude. I ako krivi zaslužuje boj, tada sudija neka zapovedi da ga povale i biju pred njim, na broj prema krivici njegovoj.“²⁰⁸

206 *Jovan 18,22.23.*

207 *Dela apostolska 23,3.*

208 *5. Mojsijeva 25,1.2.*

Pošto je završeno saslušanje, Isus je prosleđen prvosvešteniku, „i stekoše se k njemu svi glavari sveštenečki i književnici i starešine“.²⁰⁹ Prvosveštenika Kajafu ovde vidimo u ulozi predsedavajućeg Sinedriona. Jovanovo jevanđelje podseća nas na jednu raniju Kajafinu izjavu, koja nas uvodi u sve što se događalo i pomaže ne samo da se upoznamo sa ovim čovekom i njegovim načinom razmišljanja već i da bolje razumemo karakter čitavog procesa.

209 *Marko 14,53.*

BOLJE JE DA JEDAN ČOVEK POGINE NEGO SAV NAROD

Verovatno želeći da umiri uznemirenu savest članova Sinedriona, koji su jednom prilikom raspravljali o mogućnosti Isusovog hapšenja i pogubljenja, Kajafa je dao sledeću izjavu: „...ne mislite da je nama bolje da jedan čovek umre za narod, negoli da narod sav propadne“. ²¹⁰

Ova izjava, više od drugih, svedoči o nevinosti onoga koga su tražili da ubiju. Da bi dokazao potrebu Isusovog pogubljenja, Kajafa se poziva na moguće posledice njegovog života i službe – posledice kojih su se članovi Sinedriona pribojavali: ako bi narod prihvatio Isusa kao Mesiju, Rimljani bi mogli izvesti vojnu intervenciju protiv Jevreja, ²¹¹ s obzirom na to što se od Mesije očekivalo da oslobodi narod od strane okupacije. U Kajafinoj izjavi nema nijedne reči o Isusovoj krivici. Da je bilo moguće uočiti bilo kakvu krivicu, Kajafa bi mogao da se pozove na to i potkrepi svoj stav.

Takvo, zdravoj savesti neprihvatljivo, rasuđivanje poglavara svešteničkog postoji i danas. Prema rečima Zorana Stojanovića, „...društvena opasnost često služi i tome da se pukim pozivanjem na nju nastoji legitimisati inkriminisanje bilo kog ponašanja“. ²¹²

Slično razmišljanje moglo se naći i u jevrejskoj tradiciji. Tako se u *Talmudu* spominje kako su u nekim slučajevima donošene smrtno presude, ne zbog

210 Jovan 11,50.

211 Jovan 11,48.

212 Zoran Stojanović, *Krivično pravo – opšti deo*, Beograd, 2003, 152.

toga što su ih pojedinci zaslužili, već „što je vreme zahtevalo tako“ i „da se načini ograda oko Nauka“. ²¹³

Ipak je strano duhu jevrejske tradicije, a pogotovu *Biblije*, razmišljanje po kome je život jednog čoveka zanemarljiv u poređenju sa sudbinom čitave nacije, već je „smrt pravednika nesreća za njega i nesreća za svet“. ²¹⁴ Gradovi za utočište onima koji su nepažnjom ili nesrećnim slučajem usmrtili čoveka bili su odvojeni u cilju „da se ne proliva krv prava u zemlji tvojoj, koju ti Gospod Bog tvoj daje u nasleđstvo, i da ne bude na tebi krv“. ²¹⁵ Kada govori o tome koliko je veliki greh osuditi nevinog čoveka na smrt, *Mišna* se izražava gotovo poetski: „Zato je samo jedan čovek bio stvoren na svetu (Adam), da bi nas to poučilo da ako bilo koji čovek prouzrokuje da samo jedna duša nestane iz Izraela, *Pismo* mu pripisuje nestanak celoga sveta; i ako bilo ko u životu sačuva samo jednu dušu iz Izraela, *Pismo* mu pripisuje spasenje celoga sveta... jer čovek štampa mnogo novčića sa istim pečatom i oni su svi nalik jedan drugome; ali Car nad carevima, Sveti, Blagosloveni, utisnuo je u svakog čoveka pečat prvoga čoveka, ipak nijedan od njih nije drugome nalik. Zato svako mora reći: za mene je svet stvoren.“ ²¹⁶ Strahotu ubistva i nemerljivu krivicu ubice, *Biblija* obrazlaže time što je „Bog po svojem obličju stvorio čoveka“. ²¹⁷

Čak i kada bi bilo opravdano pozivati se na društvenu opasnost, u ovom slučaju to je bilo neosnova-

213 Eugen Werber, *Talmud – izbor*, Rijeka, Otokar Keršovani, 217.

214 *Mišna*, *Sinedrion* 8,5.

215 5. *Mojsijeva* 19,10.

216 *Mišna*, *Sinedrion* 4,5.

217 1. *Mojsijeva* 9,6.

no. Kasnija istorija jevrejskog naroda to je potvrdila. Isus je bio pogubljen, a ipak se dogodilo ono čega su se članovi Sinedriona pribojavali. Rimski vojskovođa Tit 70. godine osvojio je Jerusalim i razrušio Hram. Tom prilikom poginuo je gotovo čitav narod, koji je po običaju bio okupljen za Pashu u Jerusalimu.

Isusova smrt nije spasla narod od propasti, kako je to Kajafa predviđao. A kad imamo na umu da je razaranje Jerusalima bila reakcija na česte pobune Jevreja protiv rimskih vlasti u to vreme (naročito na veliki ustanak 66. godine), možemo se zapitati: nije li strašna sudbina snašla jevrejski narod zato što je utihnuo glas koji ih je pozivao da ljube svoje neprijatelje, da budu miroljubivi, ljubazni i predusretljivi, čak i u ispunjavanju očekivanja rimskih vlasti?

SUĐENJE PRED SINEDRIONOM

Na suđenju pred Sinedrionom učinjeni su ozbiljni pokušaji da se dokaže Isusova krivica. Izvedeni su svedoci koji su iznosili različite optužbe. O ovome izveštavaju Matej i Marko. Matej jednostavno navodi da članovi Sinedriona nisu našli nijedno svedočanstvo protiv Isusa.²¹⁸ Marko preciznije navodi da njihova svedočanstva nisu bila saglasna, pa zbog toga „ne nadoše“ nijedno svedočanstvo.²¹⁹ Dakle, nejednaka svedočanstva nisu imala snagu dokaza – zato su propali ovi pokušaji da se iznađe krivica.

Da nejednaka svedočanstva nisu uzimana u obzir, nalazimo u *Mišni*: „Ako se ustanovi da su njihove reči (tj. reči dva svedoka koji su valjano provereni) saglasne, sudije raspravljaju stvar...“²²⁰ Tako je saglasnost izjava neophodna pretpostavka da bi se o njima uopšte raspravljalo i glasalo.

„Najposle dodoše dva lažna svedoka, i rekoše: on je kazao: ja mogu razvaliti crkvu Božju i za tri dana načiniti je.“²²¹ Ova svedočanstva mogla su poslužiti kao osnova za dokaz da je Isus „hulio na Hram“. Ista optužba je kasnije izneta protiv Stefana, Isusovog sledbenika.²²² Težinu ovakve optužbe možemo razumeti ako sagledamo značaj, tj. važnost koju su Jevreji pridavali Hramu. Prema *Starom zavetu*, sam Bog je izabrao da u Jerusalimu, na brdu Sion, bude njegov Hram.²²³ To je bilo ujedno i jedino mesto gde

218 *Matej* 26,60.

219 *Marko* 14,55.56.

220 *Mišna*, *Sinedrion* 3,6.

221 *Matej* 26,61; *Marko* 15,58.

222 *Dela apostolska* 6,13.

223 *Psalam* 78,68.69; 135,21.

su se po zakonu mogle prinositi žrtve.²²⁴ Što se tiče javnih bogoslužjenja, ona su se održavala i u tzv. sinagogama; međutim, jerusalimski Hram je bio mesto njihovih verskih sabora, gde se čitav narod okupljao za velike praznike. Hram je bio ponos čitave nacije. „Ko ne vide izgrađenu Svetinju, taj raskošne građevine nikada nije video.“²²⁵ Čak su se i Isusovi učenici divili Hramu.²²⁶

Izgledalo je da je sad dokaz na pomolu, jer su izneta dva svedočanstva o tome kako je Isus s nepoštovanjem govorio o Hramu. Ali i ovde su se članovi Sinedriona susreli sa istim problemom – „...ni ovo svedočanstvo njihovo ne beše jednako“.²²⁷ Naime, prema pravilima jevrejskog krivičnog postupka, svedočanstva su morala biti saglasna ne samo u globalu već i u pojedinostima, inače bi bila bez ikakvog pravnog značaja.²²⁸ Da bi se proverila saglasnost svedoka oni bi, odvojeni jedan od drugoga, bili podvrgavani unakrsnom ispitivanju. *Mišna* čak navodi i pitanja kojim se proveravaju svedoci: *Koje nedelje se to dogodilo? Koje godine? Kog meseca? Kog dana? U koliko sati? Na kom mestu? Da li ga prepoznaješ? Da li si ga upozorio?* Ako je u pitanju idolopoklonstvo, postavljaju se i pitanja: *Kome se klanjao? Na koji način?*²²⁹ Svakako, ovo su bila samo neka predložena pitanja, a trebalo je postaviti i druga. Ukoliko bi pitanja bila manje predvidiva, utoliko su postojali manji izgledi da se svedoci dogovore i uspešno usa-

224 5. Mojsijeva 12,5.6.13.14.

225 Gemara, Suka 5.

226 Marko 13,1; Luka 21,5.

227 Marko 15,59.

228 *Mišna*, Sinedrion 5,3.

229 *Ibid.*, 5,1.

glase lažno svedočanstvo. Jedan sudija bio je utoliko cenjeniji ukoliko je više proveravao svedočanstva.²³⁰ Predmet provere svedoka je toliko dobro razrađen, što govori u prilog činjenici da je pravo *Mišne* bilo zaista korišćeno. Navedeni su čak i kriterijumi pomoću kojih bi se ustanovilo da li su razlike u svedočanstvima dvojice svedoka dovoljno velike da bi njihovo svedočanstvo bilo nevažeće – razlike su se tolerisale do izvesne mere.²³¹

Nije nikakvo čudo što su se i ova svedočanstva razilazila; ona su najverovatnije nastala nerazumevanjem ili izvrtnjem Isusovih reči. Naime, na početku njegovog javnog rada, nakon što je iz Hrama isterao prodavce životinja, neki su ga pitali s kakvim pravom je to učinio. Kao dokaz da ima pravo da to učini, Isus je naveo sledeće: „Razvalite ovu crkvu, i za tri dana ću je podignuti.“²³² Jovan dalje komentariše: „A on govoraše za crkvu tela svojega.“²³³ Tako je, prema Jovanovom shvatanju, Isus još na početku svog javnog rada prozreo nameru vodećih Jevreja da ga ubiju, i prerekao sopstveno vaskrsenje.

Ova izjava je data za vreme Pashe, jednog od najvećih jevrejskih praznika. Za Pashu se okupljao čitav narod, ili barem svi muškarci, kojima je Zakon (*Tora*) to nalagao.²³⁴ Stoga je veoma verovatno da su barem neki od članova Sinedriona pomenutu Isusovu izjavu čuli – utoliko pre što su za aktivnosti u Hramu najviše bili odgovorni vodeći sveštenici i verovatno je da su upravo oni želeli osporiti Isusu

230 *Ibid.*, 5,2.

231 *Mišna*, *Sinedrion* 5,3.4.

232 *Jovan* 2,21.

233 *Ibid.*

234 5. *Mojsijeva* 16,16.

pravo da isteruje prodavce iz Hrama, pa su ga pitali s kojim pravom to čini. Zato je veoma verovatno da su barem neki od članova Sinedriona, okupljenih na suđenju Isusu, bili nesavesni kada nisu reagovali na iznesena lažna svedočanstva. Tu je bilo i mnogo uvažanih tumača Zakona (*Tore*), a ovi su morali znati da i namerno prećutkivanje činjenica predstavlja lažno svedočenje, ukoliko je ono na štetu „bližnjem“. I jevrejsko usmeno pravo je nalagalo: „Ako sudija primeti da svedoci lažno svedoče, on ne sme reći sebi: ja ću rešiti slučaj u skladu s njihovim svedočenjem i nek krivica ostane na njima.“²³⁵

Iako su sva navedena svedočanstva bila po jevrejskom pravu bezvredna, „ustavši poglavar sveštenički na sredu zapita Isusa govoreći: zar ništa ne odgovaraš što ovi na tebe svedoče?“²³⁶ Isus je ćutao. Nije bilo potrebno da bilo šta kaže u svoju odbranu, ili protiv svedoka, jer su ovi sami svedočili jedan protiv drugoga. U dvadeset sedmom psalmu stajalo je: „...ustaše na me lažni svedoci; ali zloba govori sama protiv sebe“.²³⁷

Kako su se mnogi odlučili da lažno svedoče, i pored strašnih kazni propisanih za lažno svedočenje, ostaje da se objasni. Možda im je bila poznata ranija Kajafina izjava i njegov stav da je Isusova smrt društveno-politički neophodna, pa su zaključili da bi, s tim u vezi, i lažno svedočenje predstavljalo neophodnost! Jer ako bi društvene prilike opravdale prestup šeste zapovesti Dekaloga, zašto ne bi opravdale i kršenje devete?²³⁸ Kada imamo na umu uticaj koji

235 *Gemara, Zakletve 4,1.*

236 *Marko 14,60.*

237 *Psalam 27,12.*

238 *2. Mojsijeva 20,13.16.*

su poglavari sveštenički uživali u narodu, pomenu ta Kajafina izjava mogla je povesti narod u potpuno bezakonje.

Verovatno je, takođe, da su svedoci mogli računati na zaštitu Sinedriona, ili barem njegovih najuticajnijih članova. Štaviše, prema izveštaju Matejevog jevanđelja, članovi Sinedriona su i sami tražili lažne svedoke da bi osudili Isusa.²³⁹ S obzirom na neuobičajeno vreme suđenja, moguće je i da su svi svedoci na ovom suđenju bili deo zavere vodećih sveštenika i starešina protiv Isusa. Sa druge strane, stroga odredba iz *Tore* o lažnom svedočenju bila je donekle razvodnjena nekim odredbama iz *Mišne* procesne prirode, o tome kako je moguće dokazati da je neko svedočio lažno. Na primer, ukoliko bi se utvrdilo da optuženi ima alibi, tj. dokaže se (izjavama drugih svedoka) da je u to vreme bio na drugom mestu od onog koje pominje svedok, to još nije bilo dovoljno da se utvrdi da je svedok lažan. Tek ako bi se izjavama drugih svedoka dokazalo da sam svedok nije bio na mestu koje pominje u svedočanstvu, to bi bilo dovoljno da odgovara za lažno svedočenje.²⁴⁰ Po farisejskom zakonu, svedoci koji bi protivrečili jedan drugome takođe nisu smatrani lažnim.²⁴¹

Na otvoreno pitanje prvosveštenika: „Zaklinjem te živim Bogom da nam kažeš jesi li ti Hristos, sin Božji“, Isus je odgovorio potvrdno. O ovome, s malim razlikama, izveštavaju Matej i Marko.²⁴² Hristos

239 *Matej 26,59.*

240 *Mišna, Makot 1,4.*

241 Alfred Edersheim, *The life and times of Jesus the Messiah*, Tom II, Grand Rapids, Michigan, William B. Eerdmans Publishing Company, 1953, 558.

242 *Matej 26,63.64; Marko 14,61.62.*

znači pomazanik ili jevrejski – Mesija. Ovim je Isus svečano potvrdio da je Mesija, onaj koga su generacije Jevreja čežnjivo očekivale. I više od toga, priznao je da je i Božji sin. Nisu svi Jevreji verovali u to da će Mesija biti sam Božji sin.²⁴³

To je poslužilo kao osnov smrtne presude, koju je potom, na Kajafin predlog, izglasao Sinedrion. Matej i Marko takođe beleže reakciju prvosveštenika: „A poglavar sveštencički razdre svoje haljine i reče: šta nam trebaju više svedoci? Čuste hulu na Boga; šta mislite? A oni svi kazaše da je zaslužio smrt.“²⁴⁴

Tim je izglasana smrtna presuda. Međutim, po odredbi *Mišne*, „hulnik nije kriv sve dok direktno ne izgovori Ime“ (Božje).²⁴⁵ Ovakva Isusova izjava ni formalno nije bila podobna da bude hula. Njegov odgovor na pitanje da li je on Mesija i Božji sin glasio je: „Jesam, i videćete sina čovečijega gde sedi s desne strane sile i ide na oblacima nebeskim.“²⁴⁶ Umešto sintagme *Božji sin*, Isus upotrebljava izraz *sin čovečiji*. Isus je često sebe nazivao sinom čovečijim, želeći da naglasi svoju bliskost s ljudskim rodом, a i svoju ulogu čovekovog predstavnika i zastupnika pred Bogom. Budući da je Isus još prilikom saslušanja kod Ane pokazao zavidno poznavanje jevrejskog prava, moguće je i da je ovde namerno izostavio izraz *sin Božji*, ne želeći da pruži bilo koji izgovor članovima Sinedriona da ga osude za hulu. Pri tom, nije propustio da kaže istinu, govoreći pod svečanom zakletvom. Nije izostavio ni najsvečaniju opomenu

243 *Matej* 22,42–45.

244 *Matej* 26,65; *Marko* 14,63.

245 *Mišna*, *Sinedrion* 7,5.

246 *Marko* 14,62.

upućenu svojim neprijateljima, podsećanjem na drugi dolazak sina čovečijega i budući sud. Isus je bio svestan da i to može biti upotrebljeno protiv njega, ali i opasnosti u kojoj se nalaze oni koji su sačinjavali elitu Božjeg naroda. Izričući ovu opomenu, pokazao je do kraja pošten odnos prema svojim neprijateljima. Onaj koga su često optuživali da želi da ukine „zakon i proroke“,²⁴⁷ kako su nazivali starozavetne spise, ovde pokazuje krajnju odanost starozavetnom učenju o ljubavi prema bližnjem i prema neprijatelju.

Iz Kajafine izjave možemo nazreti da su svedoci ovde bili potrebni – inače bi bilo suvišno reći „šta nam trebaju više svedoci“? I zaista, kao i u svakom postupku, i u postupku protiv optuženog za hulu, dokazno sredstvo koje se koristi je svedočanstvo dvojice ili trojice svedoka. Zbog specifičnosti samoga dela i delikatnosti svedočenja o tome, ovde su primenjivana i neka posebna pravila prilikom ispitivanja svedoka. Umesto navođenja Božjeg imena, svedok je koristio pseudonim. Pod tim pseudonimom bio je i ispitivan i proveravan. Ovim se verovatno želelo pokazati poštovanje prema Bogu i izbeći obesvećivanje njegovog imena, kao i neprijatnost koju bi direktno navođenje hule izazvalo kako kod svedoka, tako i kod sudija i ostalih prisutnih. Tek na kraju postupka protiv optuženog za hulu, kada bi se utvrdila saglasnost svedočanstava, ona bi morala biti „dešifrovana“, jer na temelju „šifrovanih“ svedočanstava nije mogla biti doneta presuda. Tada, „svi (prisutni na suđenju) se šalju napolje osim glavnog svedoka, a njemu se kaže: ‘Reci direktno šta si čuo.’ On to čini, posle čega su-

²⁴⁷ *Matej 5,17.*

dije ustaju i razdiru svoja odela; i ne smeju ih više zakrpiti. Drugi svedok zatim kaže: 'Ja sam čuo isto', i treći kaže, 'Ja sam čuo isto'.²⁴⁸

Sada nam je jasno odakle je Kajafa mogao dobiti ideju da razdre svoje haljine. To je bio uobičajen postupak kojim su na kraju procesa protiv optuženog za hulu sudije izražavale užasnutost onim što su čule. Ovim je Kajafa mogao da sugerise da je hula direktno izrečena i da je vreme da se suđenje završi – izricanjem smrtno kazne, predviđene za ovo krivično delo.²⁴⁹ Ipak, svestan mogućih zamerki, on dodaje i primedbu da u ovakvoj situaciji, kada je „hula“ izrečena pred čitavim sudom, nisu neophodni svedoci.

Razdrevši svoje haljine, prvosveštenik je grubo prestupio zapovest iz *Tore*, koju su Jevreji smatrali osnovom svoga zakonodavstva. Prvosveštenik nije smeo ni pod kakvim okolnostima razdirati svoje haljine.²⁵⁰ U trenutku kada je predlagao smrtnu presudu, Kajafa je učinio delo koje je, po zakonu *Tore*, bilo zabranjeno.

Kajafa je postupio i protiv pravila jevrejskog krivičnog postupka, kojim je bilo predviđeno da se mlađi članovi najpre izjasne o krivici. Svojom izjavom i postupkom sugerisao je da je Isus hulnik i da ga treba osuditi.

Svi članovi Sinedriona takođe su morali znati da ne smeju zasedati noću,²⁵¹ čak su i suđenja manjeg značaja morala početi danju. O poštovanju ovog principa u Isusovo vreme svedoči i suđenje apostolima

248 *Mišna, Sinedrion 7,4.*

249 *Ibid.*

250 *3. Mojsijeva 21,10.*

251 *Mišna, Sinedrion 4,1.*

Petru i Jovanu, ne mnogo vremena nakon suđenja Isusu, o čemu izveštava jevanđelista Luka u *Delima apostolskim*. Apostoli su bili uhapšeni dok su se u tremu Hrama obraćali narodu, koji se okupio da vidi čudo isceljenja hromog čoveka: „A kad oni govorahu narodu, naidoše na njih sveštenici i vojvode crkvene i sadukeji... i digoše na njih ruke, i metnuše ih u zatvor do ujutru, *jer već beše več*.“²⁵² Budući da je ovo hapšenje bilo javno, za razliku od Isusovog, bilo bi rizično suditi uveče jer to ne bi moglo proći nezapaženo – čime bi verske vođe izgubile poštovanje naroda; to bi moglo izazvati i gnev u narodu. Strah od naroda sutradan je doneo i oslobođenje Petru i Jovanu.²⁵³ U narednom poglavlju *Dela apostolskih* nalazimo i drugi sličan događaj – apostoli su bili pritvoreni da bi sutradan po danu bili izvedeni pred Sinedrion.²⁵⁴

Suđenja u kojima su razmatrana dela zaprećena smrtnom kaznom morala su i početi i završiti se danju.²⁵⁵ Međutim, dok bi oslobađajuća presuda mogla biti doneta istoga dana, smrtna presuda se morala odložiti za naredni dan, kad se ponavljalo glasanje. Jevanđelisti pominju i to da je Sinedrion zasadao sledećeg jutra,²⁵⁶ a Luka čak pominje kako je Isusu tad upućeno isto pitanje o njegovom mesijanstvu.²⁵⁷ Moguće je da je to bio pokušaj da se ispoštuje ovaj propis i da se odloži donošenje smrtne presude do idućeg dana. Međutim, kako su Jevreji računali dan po biblijskom računanju – od zalaska do zalaska

252 *Dela apostolska* 4,1.3.

253 *Dela apostolska* 4,21.

254 *Dela apostolska* 5,17–21.

255 *Mišna, Sinedrion* 4,1.

256 *Matej* 27,1; *Marko* 15,1; *Luka* 22,66.

257 *Luka* 22,67.

sunca,²⁵⁸ to je i ovo pravilo prekršeno, bez obzira na to da li je presuda doneta iste noći ili sledećeg jutra. Po njihovom sopstvenom računanju, sve se odigralo u jednom istom danu.

Zasedanja se, takođe, nisu smela održavati u dan uoči subote ili praznika,²⁵⁹ jer bi u slučaju izglasavanja smrtne presude ona morala biti odložena za naredni dan. Po biblijskom računanju vremena, Isusu je suđeno u dan uoči Pashe i praznika Beskvasnih hlebova.²⁶⁰

Mišna pominje i to da je, uoči izvršenja smrtne presude, jedan glasnik trebalo da bude poslat ispred osuđenog koji bi objavljivao da je „taj i taj“ osuđen na smrt i pozivao svakog ko ima bilo šta da kaže u odbranu osuđenika, da dođe.²⁶¹ U ranije pomenutom zapisu o suđenju Isusu iz *Vavilonskog Talmuda*, stajalo je: „Jedan glasnik je išao ispred njega (Isusa) u toku četrdeset dana, govoreći: ‘On će biti kamenovan, jer se bavio čarobnjaštvom, zavodio Izrael i vodio ga u otpad. Svako ko zna bilo šta što bi mu išlo u prilog, neka dođe da ga zastupa.’ No, budući da nisu našli ništa što bi mu išlo u prilog, obesili su ga uoči Pashe.“²⁶² Ovaj zapis, nastao najmanje dva veka nakon suđenja, deluje preterano, jer je po njemu čitav proces trajao najmanje četrdeset dana. O tome nema ni nagoveštaja u bilo kom drugom istorijskom izvoru. Ovde se sugerise da je učinjeno i mnogo više nego što jevrejski zakon zahteva, ali da ni to nije vredelo Isusu. Međutim, u Jerusalimu su se nalazili mnogi

258 1. *Mojšijeva* 1,5.8.13.19.23.31; 3. *Mojšijeva* 23,32.

259 *Mišna*, *Sinedrion* 4,1.

260 *Jovan* 19,31.

261 *Ibid.*, 6,1.

262 *Talmud*, *Sinedrion* 43a.

ljudi koji su cenili Isusa. Svakako, bilo bi i onih koji bi imali šta da kažu. Dokaz za to je i neverovatno brzo širenje Isusovog učenja ne samo u Judeji nego i u celom Rimskom carstvu. Uoči Pashe okupljali su se Jevreji iz svih krajeva da proslave Pashu, kao što je zakon zahtevao.²⁶³ Možemo samo zamišljati šta bi se dogodilo da je ovaj propis iz *Mišne* bio ispoštovan.

Da članovi Sinedriona nisu bili spremni da saslušaju onoga ko bi imao da kaže nešto u prilog osuđenom, dokazuje i slučaj Jude. Matej beleži dramu ovog čoveka koga su potplatili vodeći sveštenici da im pomogne prilikom hapšenja Isusa. Budući Isusov učenik, Juda je poznao mesta na kojima se Isus rado odmarao i molio.²⁶⁴ On je mogao prepoznati Isusovu priliku čak i u polumraku. Zahvaljujući njemu, Isus je uhapšen noću, krišom od naroda. Ipak, Juda se pokajao kada je video da su Isusa osudili.²⁶⁵ Kao da je Juda očekivao drugačiji rasplet, verujući u Isusovu nevinost, ali i njegovu moć da čini natprirodna dela. Isus nije učinio nikakvo čudo da spreči da bude vezan, uhapšen, da mu sude i da ga osude. „Tada videvši Juda izdajnik njegov da ga osudiše raskaja se, i povрати trideset srebrnika glavarima sveštениčkim i starešinama. Govoreći: ja sagreših što izdadoh krv pravu (nevinu).“²⁶⁶ Gde god da su se nalazili članovi Sinedriona, sada je bila njihova dužnost da se vrate u sudnicu i saslušaju sve što je Juda imao da kaže u Isusovu odbranu, a zatim da ponove glasanje.²⁶⁷ Umesto toga, odgovorili su: „Šta mi marimo za to?

263 5. *Mojsijeva* 16,16.

264 *Jovan* 18,2.

265 *Matej* 27,3.

266 *Matej* 27,3.4.

267 *Tosefta* 9,2,4.

Ti ćeš videti.“²⁶⁸ Taj odgovor izražava aroganciju i prezir ne samo prema onome čiju su nečasnu uslugu rado prihvatili već i prema zakonima čiji su čuvari bili.

Najzad, podsetimo se i toga da u ovakvim slučajevima, kad se razmatrala smrtna presuda, optuženi ne bi smeo biti optužen na osnovu lične izjave. Neki su mišljenja da bi, pošto Isusova izjava nije predstavljala priznanje krivice, bilo legitimno proglasiti ga hulnikom ukoliko bi izjava, sama za sebe, predstavljala krivično delo huljenja. Ali ta hula morala bi biti izrečena pred svedocima, koji se kasnije ne bi smeli naći u ulozi sudije.²⁶⁹

Ali, čak i da ovakav postupak nije protivan pomenutoj opštoj normi (po kojoj u važnim procesima optuženi ne može biti osuđen na temelju ličnog priznanja), on nije predviđen pomenutim posebnim odredbama koje se tiču postupka protiv optuženog za hulu.

Jedini način kako bismo mogli pokušati da odbranimo legalitet celog procesa pred Sinedrionom jeste da pretpostavimo da to i nije bilo zvanično suđenje, već istraga u vezi sa Isusovim životom, u cilju sastavljanja optužnice, koja bi zatim bila izneta pred Pilata.²⁷⁰ U tom slučaju i nije bila izrečena presuda, već samo mišljenje da Isus zaslužuje smrt. Međutim, ovo shvatanje se teško može braniti, jer je optužnica koja je kasnije izneta pred Pilatom bila potpuno drugačije prirode. Zato nam jedino ostaje da konstatujemo da je čitav proces bio nezakonit, jer su prekršene mnoge odredbe važećeg jevrejskog zakonodavstva.

268 *Matej 27,4.*

269 Adin Steinsaltz, *op. cit.*, 165.

270 Alfred Edersheim, *op. cit.*, 556.

Ali, ne samo da su članovi Sinedriona kršili pomenute odredbe *Mišne*, koje su procesne prirode, već se i nisu trudili da ispituju i ustanove ono što je bilo od najveće važnosti, a to je: da li je Isus zaista pohudio svojom izjavom da jeste Hristos i Božji sin. Kao Jevreji, bili su svesni suštinske važnosti temeljne istrage – ona je, kao što smo videli, od izuzetne važnosti ne samo u jevrejskom krivičnom postupku već i u čitavoj starozavetnoj misli. Kao sudije, članovi Sinedriona su ujedno bili i u ulozi branilaca; shodno tome, bili su dužni da iznađu svaku mogućnost oslobođenja, kao i svaku olakšavajuću okolnost.

DA LI JE ISUS HULIO?

Onaj koji huli na Boga zasluživao je smrt – po učenju *Tore*. Pod huljenjem se podrazumevalo ruženje Boga.²⁷¹ Međutim, Jevreji su ovo shvatali šire. Smatrali su da svako ko bi se izjednačio s Bogom, direktno ili indirektno – prisvajajući attribute koji pripadaju samo njemu – huli. Na primer, pošto je Bog jedini ovlašćen da oprašta grehe, neki od književnika pomislili su kako Isus huli na Boga kada je rekao jednom bolesniku: „Sinko! Opraštaju ti se gresi tvoji.“²⁷² Jevanđelje po Jovanu beleži dva slučaja kada su Jevreji hteli da kamenuju Isusa zato što je dao izjave kojima je objavio da je jedno s Bogom i da je postojao pre Avrama.²⁷³ U jednom od tih slučajeva Jevreji su otvoreno rekli šta zameraju Isusu i šta smatraju hulom: „Za dobro delo ne bacamo kamenja na te, nego za hulu na Boga, što ti, čovek budući, gradiš se Bog.“²⁷⁴

Običan čovek, koji bi se proglasio Bogom, unizio bi time uzvišenu predstavu o Bogu koju je Božji narod trebalo da ima. Time bi ružio Božje ime i, kao hulnik, zaslužio bi smrt. Tako, da bi Isus bio osuđen kao hulnik, trebalo je dokazati da je on samo običan čovek, tj. da nije Božji sin.

Tora, barem na prvi pogled, ne daje jasne kriterijume na osnovu kojih bi neko mogao biti prepoznat kao lažni Mesija ili Božji sin. Postoje, međutim, opšti-jji kriterijumi na osnovu kojih je moguće utvrditi ko je

271 3. Mojsijeva 24,15.16.

272 Marko 2,5–7.

273 Jovan 8,58.59; 10,30.31.

274 Jovan 10,33.

lažni prorok. „Što bi prorok rekao u ime Gospodnje, pa se ne zbude i ne navrši se, to je reč koje nije rekao Gospod, već je iz oholosti govorio onaj prorok;“²⁷⁵ „Ako ustane među vama prorok ili koji sne sanja, i kaže ti znak ili čudo, pa se zbude taj znak ili čudo koje ti kaže, i on ti reče: Hajde da idemo za drugim bogovima... nemoj poslušati što ti kaže taj prorok.“²⁷⁶ Tako, da bi neko bio proglašen lažnim prorokom, trebalo je da dâ pogrešno predviđanje, ili, ako i dâ tačno predviđanje, da potom predloži ljudima da se okrenu drugim bogovima. Ove kriterijume možemo primeniti i na svakoga ko bi tvrdio da je Mesija, jer i on nastupa u Božje ime kao njegov poslanik – time je dakle prorok, i više od toga. Članovi Sinedriona, koji su smatrali *Toru* osnovom svoga zakonodavstva, ako su želeli da ispituju da li je Isus Mesija i Božji sin, trebalo je svakako da primene ove kriterijume.

Tora otkriva i to da je oholost motiv koji pokreće lažnog proroka.²⁷⁷ I Isusove reči u skladu su sa ovim: „Koji govori sam od sebe, slavu svoju traži.“²⁷⁸ Ako je Isus govorio od sebe (a ne ono što mu je Bog zapovedio), morao je imati na umu neki sebičan interes, na primer, želju za samouzdisanjem. Međutim, sve što je dobio svojim priznanjem da je Božji sin, bila je osuda zbog bogohuljenja, čime je bio osramoćen u očima naroda.

Ovaj čin, poput mnogih drugih u njegovom životu, bio je principijelan. Isus je bio rešen da kaže ono za šta je bio uveren da je istina; ako ne iz poštovanja prema Sinedrionu, ono iz poštovanja prema Bogu ko-

²⁷⁵ 5. Mojsijeva 18,22.

²⁷⁶ 5. Mojsijeva 13,1–3.

²⁷⁷ 5. Mojsijeva 18,20.

²⁷⁸ Jovan 7,18.

jim ga je Kajafa zakleo. Principijelnost i istinoljubivost obeležavale su i Isusov javni rad. Propovedao je ono za šta je bio uveren da je istina, bez obzira na posledice. Umesto da laska narodu, Isus je poljuljao njegovu veru u sopstvenu veličinu i pravednost. Dok su Jevreji verovali da „svi Izraelci imaju deo u svetu koji će doći“, ²⁷⁹ Isus je izjavio: „I to vam kažem da će mnogi od istoka i zapada doći i sešće za trpezu sa Avramom i Isakom i Jakovom u carstvu nebeskome; a sinovi carstva izgnaće se u tamu najkrajnju...“ ²⁸⁰ Ovde su „sinovi carstva“ ²⁸¹ oni koji su najpre imali priliku da uđu u njega – Jevreji, koji su ujedno mislili da im je mesto u tom carstvu zagarantovano.

Umesto da proriče poraz rimske imperije, što je bila suština tadašnjih mesijanskih očekivanja, proricao je propast Jerusalima i Hrama, kojim su se toliko ponosili. ²⁸² Otvoreno je govorio da se Jevreji nalaze u ropstvu mnogo težem od rimskog – ropstvu greha. ²⁸³ Umesto zemaljskog dobitka: bogatstva, časti, nacionalnog uzdizanja, nudio je duhovni – oprostjenje, izmirenje s Bogom, oslobođenje od greha, novorođenje – preobražaj karaktera. Takva ponuda vredala je mnoge Jevreje koji su smatrali sebe Božjim privilegovanim narodom, kojima oslobođenje nije potrebno. Na ovaj način, Isus nije mogao računati da će steći poštovanje i popularnost. Nakon samo jedne njegove propovedi, mnogi od njegovih učenika su ga napustili. ²⁸⁴

279 *Mišna, Sinedrion 10,1.*

280 *Matej 8,11.12.*

281 „Rabin Simeon kaže: Svi Izraelci su carska deca“ (*Mišna, Subota 14,4*).

282 *Luka 19,41–44; Matej 24,1.2.*

283 *Jovan 8,32–36.*

284 *Jovan 6,66.*

Ako oholost nije bio motiv koji je pokretao Isusa, onda on, prema tvrđenju *Tore*, nije mogao biti lažni prorok. I jevrejska istorija podupirala je ovo tvrđenje. Lažne proroke iz jevrejske istorije odlikovala je sebična želja da obezbede sebi poštovanje i položaj, laskajući narodu i vladarima, proričući im ono što su ovi želeli da čuju.²⁸⁵ Tako su na početku sedamdesetogodišnjeg vavilonskog ropstva lažni proroci proricali da će se Judeja osloboditi od Vavilonjana, a oni koji su odvedeni u ropstvo vratiti.²⁸⁶ Ujedno su i činili zlo, a i ohrabrivali druge da čine zlo.²⁸⁷ Za razliku od njih, pravi proroci su opominjali narod na poslušnost Bogu.²⁸⁸ Njihove poruke nisu bile prijatne; cilj tih poruka bio je da se narod reformiše.²⁸⁹ Prorok Jeremija je pre vavilonskog ropstva pozivao Judejce da se odvrte od svojih greha i ne uzdaju u to da će ih Bog spasti što su njegov narod.²⁹⁰ Zatim je preokao sedamdesetogodišnje ropstvo, zbog greha naroda.²⁹¹ Čak ih je pozivao da se dobrovoljno predaju i da služe Vavilonjanima.²⁹² Slično proroku Jeremiji, Isus je pozivao narod da se pokaje i da se ne uzda u svoje poreklo. Takođe, pozivao je i na pokornost Rimljanima.²⁹³

Sa druge strane, Isus je uzdizao starozavetna učenja o pravednosti, milosrđu, ljubavi čak i prema

285 *Prva knjiga o carevima* 22,6; *Knjiga proroka Jezekilja* 13,9.10.16.

286 *Knjiga proroka Jeremije* 28,2.11.

287 *Knjiga proroka Jeremije* 23,14.17; *Knjiga proroka Jezekilja* 13,22.

288 *Druga knjiga o carevima* 17,13.

289 *Knjiga proroka Osije* 6,5.

290 *Knjiga proroka Jeremije* 7,2–10.

291 *Knjiga proroka Jeremije* 25,11.12.

292 *Knjiga proroka Jeremije* 27,8–12; 38,2.

293 *Luka* 20,22–25.

neprijateljima.²⁹⁴ Uzdigao je i Dekalog kao merilo pravde i uslov večnog života.²⁹⁵ Njegov čist život nisu porekli ni njegovi neprijatelji,²⁹⁶ ni njegov izdajnik.²⁹⁷ Ni životom ni rečima nije učinio da Bog bude naružen, tj. predstava o njemu unižena, njegovi zahtevi umanjeni, ili njegova dobrota potcenjena. Ni prema tom osnovu on nije mogao biti hulnik.

Isusove reči i postupci, dakle, nisu dali povod da se zaključi da je on hulnik i lažni prorok. Ako nije bio lažni prorok, nije mogao biti ni lažni Mesija jer je prorok opštija kategorija od Mesije, i odnosi se na sve one koji govore i nastupaju u Božje ime, prenoseći njegove poruke. U svakom slučaju, ko god da bio Isus, da bi presuda izrečena protiv njega bila ispravna i legitimna, trebalo je dokazati da je ono što je on govorio laž, tj. da on nije Mesija, niti Božji sin. U slučaju da on to jeste, njegova izjava da je jedno s Bogom nije hulna, već istinita. Ovo je izostalo. Na suđenju nije naveden nijedan slučaj pogrešnog predskazanja ili navođenja na službu drugim bogovima, što bi, po kriterijumima *Tore*, bilo potrebno da bi Isus bio odbačen kao lažni prorok, a time i lažni Mesija.

294 *Matej* 5,17–6,15.

295 *Marko* 10,17–19.

296 *Jovan* 8,46.

297 *Matej* 27,4.

KO JE HULIO NA BOGA I NA HRAM

Iz jevanđelja, a i iz jevrejskih spisa saznajemo da su vodeći Jevreji, naročito tzv. književnici (tumači Zakona) i fariseji (jedna grupacija u okviru jevrejske vere), doneli čitav niz propisa kojim su stavljali van snage božanske naredbe, pa i sam Dekalog. Tako su objavili da ako čovek zavešta imanje Hramu, za života više nije obavezan pomagati svoje stare roditelje. „Poštuj oca svojega i mater svoju...” „...i ne preziri matere svoje kad ostari“²⁹⁸ – bile su reči *Starog zaveta*, a Jevreji su ga smatrali Božjom rečju. Zato ih je Isus ukorio: „...ukidate zapovest Božju da svoj običaj sačuvate!“²⁹⁹ Ovaj greh je naročito ležao na književnicima i farisejima; međutim, na suđenju Isusu, Kajafa, koji je pripadao sadukejima, učinio je isto: razdirući svoje haljine, Kajafa je pogazio Božji zakon da bi sledio ljudsko predanje. Po zakonu koji su ljudi postavili, bilo je moguće da u slučaju hule na Boga sveštenik razdere svoje haljine zgražajući se nad grehom i da zbog toga ne bude kriv. Tako je ljudskim zakonima ukinut Božji zakon.

„Ništa ne dodaji k rečima njegovim (Božjim), da te ne ukori i ne nađeš se laža.“³⁰⁰ Naročito su se fariseji isticali u tome što su zapovestima *Tore* dodali i čitav niz svojih pravila i tumačenja, koja su smatrali svetima i nametali ih drugima, kao da su i to božanske uredbe. Na primer, dan od odmora opteretili su čitavim nizom besmislenih ograničenja, osuđuju-

298 2. Mojsijeva 20,12; Priče Solomunove 23,22.

299 Marko 7,9.13; Matej 15,6.

300 Priče Solomunove 30,6; 5. Mojsijeva 4,2.

ći sve koji ta ograničenja ne bi poštovali.³⁰¹ Mnoge njihove uredbe protivile su se ne samo duhu *Pisma* već i zdravom razumu. Ipak, one su predstavljane kao božanski propisi. Sve to je činilo da slika o Bogu kome su Jevreji služili bude iskrivljena u očima ljudi, kako Jevreja, tako i neznabožaca. Rabini tog vremena, koji su sastavljali beskrajna pravila i oni koji su ih prihvatili, pa čak i nametali drugima, naružili su Božji karakter. Ovakva pravila predstavljala su Boga kao sitničavog i skučenog tiranina. Kako je hultiti na Boga značilo pre svega ružiti ga, rabini tog vremena mogu se nazvati hulnicima.

Dok su optuživali Isusa da se izjednačava s Bogom, fariseji i rabini sami su to činili. Svoje zapovesti smatrali su jednako vrednim zapovestima *Tore*, čak i vrednijim. Oni su priznavali Boga kao pravog zakonodavca, od kojeg potiču sve zapovesti *Tore*. Uzdižući svoja pravila iznad ovih zapovesti, ne samo da su se izjednačavali s Bogom (što je bilo dovoljno za hulu) nego su se postavljali i iznad njega.

Odredbu o kažnjavanju lažnog proroka, *Tora* objašnjava na sledeći način: „Za Gospodom Bogom svojim idite, i njega se bojte, njegove zapovesti čuvajte, i glas njegov slušajte, i njemu služite i njega se držite. A onaj prorok ili sanjač da se pogubi, jer vas je nagovarao da se odmetnete od Gospoda Boga svoga, koji vas izvede iz zemlje misirske i iskupi vas iz kuće ropske, i odvrćao od puta kojim ti je zapovedio Gospod Bog tvoj da ideš njim, tako istrebi zlo iz sebe.“³⁰² Poštovanje Boga, dakle, uključivalo je poštovanje njegovih, a ne nekih drugih zapovesti. Jevrej-

301 *Matej 12,12; Marko 2,23.24; 3,2; Luka 6,7; 13,14; Jovan 5,16.*

302 *5. Mojsijeva 13,4.5.*

ski Bog nije se razlikovao od drugih samo po imenu, već pre svega po karakteru koji su otkrивale njegove zapovesti – te zapovesti su u *Tori* često dovodene u vezu sa onim što Bog jeste, o čemu je već bilo reči. Postaviti neka druga pravila, a ne njegova, značilo je odvrćati narod od Boga i od puta koji je on zapovedio. Po tome su rabini bili poput lažnih proroka za koje je bila propisana smrtna kazna.

Mada su sveštenici pokušali da optuže Isusa da ne poštuje Hram, sami su pokazivali krajnje nepoštovanje prema njemu. Za vreme velikih praznika u Hramu napravili bi pijacu na kojoj su se prodavale (po svoj prilici i preprodavale) životinje za žrtvovanje onima koji su dolazili iz udaljenih krajeva i nisu mogli poneti svoje.³⁰³ Tako se krug vodećih sveštenika bogatio na račun naroda, pa i onih siromaha koji su smatrali svojom dužnošću prinošenje žrtava po Moj-sijevom zakonu.

O karakteru vodećih sveštenika svedoči i jevrejska tradicija. Porodica prvosveštenika Ane pominje se u *Talmudu* u jednoj tužbalici zajedno sa ostalim prvosvešteničkim porodicama iz perioda od šeste do 61. godine nove ere: „Teško meni zbog doma Aninog, teško meni zbog njihovih kleveta... Zato što su oni prvosveštenici, i njihovi sinovi rizničari, i njihovi zetovi nadglednici u Hramu, i njihove slugе udaraju ljude štapovima.“³⁰⁴ O karakteru starozavetnog Boga ljudi su sudili ne samo prema onome što im je bilo poznato iz svetih spisa već i prema karakteru njegovih predstavnika. Tako su vodeći sveštenici Isusovog vremena svojim postupcima naružili Boga čiji su predstavnici bili.

303 *Matej 21,12; Marko 11,15; Jovan 2,15–17.*

304 *Vavilonski Talmud, Pesahim 57a; Tosefta, Menahot 13:21.*

EPILOG SUĐENJA PRED SINEDRIONOM

Isus je pred Sinedrionom osuđen za hulu. Da je Sinedrion imao ovlašćenje da donosi pravosnažne smrtno presude, Isus bi bio kamenovan, kao što je *Tora* propisivala u tom slučaju, a i jevrejsko usmeno pravo zapisano u *Mišni*. Naime, u tom usmenom pravu postojalo je više oblika izvršenja smrtno presude. Kamenovanje je bilo predviđeno za naročito teška dela: razne oblike rodoskrvrnjenja, protivprirodni blud, za žrtvovanje dece Molohu, za preljubu, idolopoklonstvo, čarobnjaštvo, vraćanje, nepoštovanje roditelja itd.³⁰⁵ Tako su dela koja se kažnjavaju kamenovanjem morala pobuđivati posebnu odvratnost. Ipak, i među njima neka su smatrana težim od ostalih, te je, prema mišljenju većine, samo za njih bilo predviđeno i naknadno vešanje. To je zapisano u *Mišni*: „Svako ko je kamenovan treba da bude obešen, po rabinu Eleazaru; ali većina drži da samo hulnici i idolopoklonici treba da budu obešeni.“³⁰⁶ Tako su hula i idolopoklonstvo bili izdvojeni kao najstrašniji među zlodelima kažnjivim kamenovanjem. Pri tom, za hulu je bio predviđen i specijalan krivični postupak, i samo u tom postupku je bilo predviđeno da prisutni razderu svoje haljine u znak žalosti i krajnjeg negodovanja. Tako je u svesti Jevreja ovo krivično delo bilo teže od svakog drugog. Osuda Isusa svakako je imala snažan uticaj na mnoge. Tako se i javno mnjenje okrenulo protiv njega, i masa je krenula prema Pilatovoj sudnici priželjkujući Isusovu smrt.

305 *Mišna*, *Sinedrion* 7,4.

306 *Ibid.*, 6,4b.

Običaj razdiranja haljina kod Jevreja bio je prvobitno izraz žaljenja, naročito zbog sopstvenih greha i greha naroda.³⁰⁷ Ovim je čovek izražavao poniznost i prihvatao odgovornost za učinjeni greh, kao i strašan teret osude za učinjeni greh, čak i ako bi to učinio neko drugi iz njegovog naroda. Međutim, kroz istoriju jevrejskog naroda ovaj običaj se izopatio. Izražavanje žalosti najčešće više nije bilo iskreno. Preko proroka bila je data opomena i poziv milosti: „Zato još govori Gospod: obratite se k meni svim srcem svojim i posteći i plačući i tužeći. I razderite srca svoja, a ne haljine svoje, i obratite se ka Gospodu Bogu svojem, jer je milostiv i žalostiv, spor na gnev i obilan milosrđem...”³⁰⁸

Tako je i Kajafino razdiranje haljina bilo pritvorno i licemerno. Da je Kajafa zaista smatrao da Isus huli i da je iskreno žalio zbog greha, uzdržao bi se da čini delo koje je Bog zabranio prvosveštenicima da čine (razdiranje haljina). Kajafa je pripadao sadukejima, koji su tvrdili da je autoritet *Pisma* jedini nepogrešivi autoritet; i ova svetinja je pogažena da bi se postiglo da Isus bude osuđen, a Kajafa predstavljen kao pravednik koji revnuje za zakon i užasava se greha.

Kajafa je zakleo Isusa živim Bogom da kaže da li je On Mesija, a zatim je Isusov odgovor upotrebio da konstatuje da Isus huli i zaslužuje smrt. Time je pokazao da veruje u Isusovu istinoljubivost i poštenje, da mu je poznato da Isus neizmerno ceni Boga kojim

307 1. Mojsijeva 37,29.34; 4. Mojsijeva 14,6; Knjiga Isusa Navina 7,6; Druga knjiga Samuilova 1,11; 3,31; 13,31; Knjiga o Jovu 1,20; 2,12; Knjiga Jezdrina 9,3; Knjiga proroka Jeremije 36,24; Prva knjiga o carevima 21,27–29.

308 Knjiga proroka Joila 2,12.13.

ga je zakleo, i da je u ime te najsvećanije zakletve spreman da kaže ono što stvarno misli po cenu života radije nego da lažju spase sopstveni život. Svestan Isusovog poštenja i odanosti Bogu u koga je verovao, Kajafa to spremno koristi da Isusa osudi za hulu, a sebe predstavi kao užasnutog revnitelja za Boga i zakon.

Umesto argumenata, Kajafa je upotrebio sugestiju da uveri članove Sinedriona, a još više narod koji je posmatrao suđenje (jer je jevrejski postupak bio javan), da Isus zaslužuje smrt.

SUĐENJE PRED PILATOM

S obzirom na istorijske okolnosti toga doba, bilo je neophodno da rimski sud potvrdi i izvrši smrtnu presudu izrečenu Isusu. Zbog toga, „odmah ujutro odlučiše prvosveštenici sa starešinama i književnicima i sav Sinedrion, svezaše Isusa, odvedoše i predade Pilatu“.³⁰⁹

Naime, „u Judeju je Tiberije poslao Pilata za državnog upravitelja“.³¹⁰ Pilat je svoj mandat dobio direktno od rimskog cara, kao i prvi upravitelj Koponije, koji je upućen u Judeju nakon što je Arhelajeva država bila pretvorena u provinciju.³¹¹ Svojom konstitucijom, car je davao uputstvo upravniku, koje se odnosilo na njegovu službu (mandat).³¹²

Provincije su bile podeljene na dve kategorije: senatorske³¹³ i imperatorske.³¹⁴ Na osnovu navedenih citata iz Flavijevog *Judejskog rata*, zaključujemo da je Judeja bila imperatorska provincija. Za upravničke provincije važno je pravilo: „U svojoj provinciji upravnik provincije ima najvišu vlast među svima, posle princepsa (tj. cara).“³¹⁵

„U izvesnim zemljama koje su potčinjene Rimu, nad kojima je kraljevska vlast prešla od narodne dinastije na imperatora, imperator predaje celokupnu administraciju članovima ekvestarskog reda,

309 Marko 15,1; Matej 27,1; Luka 23,1; Jovan 18,28.

310 Josif Flavije, *Judejski rat* 2,9,2.

311 *Ibid.*, 2,8,1.

312 Obrad Stanojević, *Rimsko pravo*, Beograd, Dosije, 2002, 64.

313 *Provinciae senatus v. populi*.

314 *Provinciae Caesaris v. principis*.

315 Ulpianus, *Digesta* 1,18,4.

koji su se zvali *praefecti*, kao što je bilo u Egiptu, ili *procuratores Augusti*, kao u Judeji do 70. godine posle Hrista.³¹⁶ Pilat je, saglasno navedenom mišljenju, imao titulu *prokuratora* – u prilog ovome svedoči i već pomenut zapis Tacita u kome se Pilat naziva *prokuratorom*;³¹⁷ međutim, u Cezareji je otkriven latinski natpis u kojem se pominje *Pontije Pilat – prefekt Judeje*.³¹⁸ Josif Flavije ga jednostavno naziva državnim upraviteljem.³¹⁹ Iz *Judejskog rata* saznajemo da je Koponije, prvi upravitelj Judeje nakon gubitka samostalnosti, bio član viteškog reda.³²⁰ Stoga je verovatno da je i Pilat pripadao istom viteškom (ekvestarskom) redu,³²¹ drugom redu za vreme carstva nižem od senatorskog,³²² koji je ispunjavao uslove: *ingenuitet*,³²³ građanska čast i ekvestarski cenzus od 400.000 sestera. Ekvestarski i senatorski red spadali su u klasu *honestiores*,³²⁴ za razliku od klase *humiliores*.³²⁵ Pri tome, po mišljenju Pjera

316 Pjer Vilems, *Rimsko javno pravo ili rimske političke ustanove od postanka Rima do Justinijana*, Beograd, Državna štamparija Kraljevine Srbije, 1899, 571–576.

317 Tacit, *Anali* 15,44.

318 Dee Wampler, *The Trial of Christ – a Criminal Lawyer Defends Jesus*, Enumclaw, Winepress Publishing, 2006, 170; Miroslava Mirković, *Rimska država u doba principata i dominata (27. pre Hr. – 337. n. e.) od Augusta do Konstantina*, Beograd, Dosije, 2003, 68.

319 Josif Flavije, *Judejski rat* 2,9,1.

320 Josif Flavije, *Judejski rat* 2,8,1.

321 Ordo equester.

322 Ordo senatorius.

323 *Ingenuitet* su posedovali oni koji su bili rođeni kao slobodni građani Rima.

324 U doslovnom prevodu: *poštovaniji, ugledniji, plemenitiji*.

325 U doslovnom prevodu: *niži, slabiji, manje ugledni, običniji*.

Vilemsa, profesora rimskog prava, naziv prokurator nije nikad davan zvanju senatorske karijere.³²⁶ U prvim vekovima carstva, članovi ekvestarskog reda činili su većinu od broja onih lica koja su kao sudije bila upisana u *album judicum*.³²⁷

Prokurator, članovi viteškog staleža, kao Koponije, od Cezara su dobijali *ius gladii*, „vlast nad životom i smrću“.³²⁸ Isto pravo imao je i Pilat kao upravnik provincije: *Qui universas provincias regunt, ius gladii habent et in metallum dandi potestas eis permissa est*.³²⁹ *Ius gladii* javlja se u dva vida: vojnom i civilnom. Da je Pilat imao vojnički *ius gladii*, vidi se iz činjenice da je krvavo ugušio nemire Jevreja³³⁰ i da je pogubio Galilejce, koji su prinosili žrtve.³³¹ Civilni *ius gladii* prepoznamo u Pilatovim rečima upućenim Isusu na suđenju: „Ne znaš li da imam vlast raspeti te, i vlast imam pustiti te?“³³² Ivo Milić zaključuje da je Pilat na osnovu svog *ius gladii*, u vršenju pravosuđa bio potpuno nezavisan (a ne potčinjen sirijskom legatu kao što neki misle) i najviša pravosudna instanca u Judeji. Mimo njega, smrtna presuda se nije smela niti mogla zakonito izvršiti, jer je *ius vitae et necis*³³³ jedan od atributa suverene vlasti.³³⁴

326 Pjer Vilems, *op. cit.*, 426–428.

327 *Album sudija*, mesto gde su bila zapisana imena najznačajnijih sudija.

328 Josif Flavije, *Judejski rat* 2,8,1.

329 Ulpianus, *Digesta* 1,18,6,8.

330 Josif Flavije, *Judejski rat* 2,9,4.

331 *Luka* 13,1.

332 *Jovan* 19,10.

333 Doslovno: *pravo života i smrti*.

334 Ivo Milić, *Golgota i pravo*, Beograd, Arhiv za pravne i društvene nauke, 1922, 169–171.

Zato su Isusa jevrejski prvaci, ako su želeli da izdejtstvuju smrtnu presudu,³³⁵ mogli izvesti samo pred Pilata. „Onda Pilat izađe k njima napolje i reče: kakovu krivicu (optužbu) iznosite na ovoga? Odgovoriše mu i rekoše: kad on ne bi bio zločinac, ne bismo ga predali tebi.“³³⁶ Ovde nam se nameće pitanje: kako su Jevreji s takvom slobodom izašli pred Pilata, očekujući nešto sasvim neprimereno: da im sudija veruje? Postoji mogućnost da je Pilat ranije bio voljan da donosi smrtnu presudu i bez istrage. O tome postoji nagoveštaj u istoriji. Filon Aleksandrijski, opisujući Pilatovu vladavinu, pominje da se ona sastojala iz „podmićivanja, nasilja, pljačkanja, zlostavljanja, vređanja, neprestanih pogubljenja bez sudskog procesa“.³³⁷ Verovatno su Isusovi tužioci očekivali da se i u ovom slučaju Pilat neće dublje zainteresovati za slučaj jednog peregriana.³³⁸ Načelo pravičnosti nije dopuštalo da iko nenaslušan bude osuđen.³³⁹ Takođe, „nije običaj Rimljana da se preda čovek, dok se okrivljeni ne suoči sa onima koji ga tuže, i ne da mu se pravo da se brani od stvari za koje se tuži“.³⁴⁰

Na tvrdnju Isusovih tužioca da je Isus zločinac i da u to Pilat ne treba da sumnja, ovaj odgovara: „Uzmite ga vi i po zakonu svojem u sudite mu.“³⁴¹ Dru-
gim rečima: „Ako je vaš sud dovoljan, zašto ste ga

335 *Matej 26,4; Luka 22,2.*

336 *Jovan 18,29.30.*

337 Philo, *Legatio ad Gaium*, 38 (302).

338 *Peregrini* (tuđini) su slobodni stanovnici osvojenih provincija.

339 Marcianus, *Digesta* 48,17,1.

340 *Dela apostolska* 25,16 – prevod Bakotića. Ovde su citirane reči rimskog namesnika Festa od koga su jevrejske vođe tražile da im preda apostola Pavla.

341 *Jovan 18,31.*

onda doveli k meni?“ Narodni prvaci su sada morali da priznaju da su Isusa već osudili na smrt: „Mi ne smemo nikoga pogubiti.“ Sada je Pilatu moralo biti jasno šta je cilj ove jutarnje posete.

Očigledno, Pilat nije bio voljan da osudi Isusa, zato „počeše ga tužiti govoreći: Ovoga nadosmo da otpađuje narod naš, i zabranjuje davati ćesaru danak, i govori da je on Hristos car“. ³⁴² Izrazom „nadosmo“ verovatno se želelo sugerisati da je izneta optužba nešto do čega su došli nakon ispitivanja i proveravanja. Ali o tome nema nikakvih nagoveštaja u jevandeljima. Isus je pred Sinedrionom osuđen za hulu. Ovde se optužnica razlikovala. U njoj se najpre spominje da Isus otpađuje narod i to je jedino što može biti povezano sa osudom za huljenje, ali samo pod uslovom da su jevrejske vođe pod ovim podrazumevale da Isus otpađuje narod od jevrejskih zakona i običaja. Međutim, ovo nije mnogo verovatna mogućnost, jer bi takva optužba imala mnogo manju vrednost pred rimskim sudom u odnosu na optužbu da ustaje protiv rimskih vlasti, o čemu će još biti reči. Verovatnija je, dakle, druga mogućnost, da se optužba za otpađivanje odnosila na otpađivanje od rimskih zakona i vlasti. U tom slučaju se čitava optužnica svodila na jedno: da je Isus buntovnik i da podiže narod protiv Rima. U svakom slučaju, ovakva optužnica, barem naizgled, činila je suđenje pred Sinedrionom suvišnim. S njom su mogli tražiti smrtnu kaznu direktno od rimskog sudije. Verovatno je da su se verske vođe nadale da Pilat neće biti voljan da preispituje njihovu presudu. Kako se to nije dogodilo, istupili su s novom optužnicom. Izgleda da su verske vođe Isusovu izjavu kojom potvrđuje da je Mesija i

³⁴² *Luka 23,2.*

Božji sin sada predstavili kao političku izjavu kojom Isus „otpada je narod“, podbunjuje ga protiv aktuelne vlasti time što sebe proglašava vladarom. Tako je jedna ista izjava pred Sinedrionom predstavljena kao krivično delo huljenja, a pred rimskim sudom kao politički delikt. Ovo verovatno nije bila neka *ad hoc* sačinjena optužnica, već unapred isplanirana. Naime, u toku čitave svoje javne službe, Isus je više puta bio izazivan da izjavi nešto što bi se moglo protumačiti kao podizanje pobune protiv Rima.³⁴³ Ove pokušaje Isus je vešto osujetio. Jedan od takvih pokušaja možda je bilo i ispitivanje pred bivšim prvosveštenikom Anom, koji je Isusa pitao „za učenike njegove i za nauku“.³⁴⁴

Deo optužnice iznete pred Pilatom je da Isus govori za sebe da je Hristos (tj. Mesija) i car. Ovo je slobodna interpretacija Isusovih reči. Pred Sinedrionom Isus je potvrdio da je Mesija i Božji sin. Za Jevreje toga vremena ovo je podrazumevalo da je Isus i car, tj. onaj koji će ih osloboditi od Rimljana. Međutim, Isus nije to ni rekao ni podrazumevao, barem ne u onom smislu u kome su jevrejske vođe predstavile njegove reči (u kontekstu zabrane davanja poreza, proglašavanje za Mesiju zaista je značilo pobunu protiv Rima). Da su verno preneli Isusove reči, one ne bi imale vrednost pred rimskim sudom, jer bi otkrile pravu prirodu sukoba. Jevreji su bili poznati po ostrašćenim sukobima različitih verskih pravaca. Rimski namesnici nisu bili zainteresovani da učestvuju u verskim obračunima. O ovome svedoči i događaj opisan u *Delima apostolskim*: „A kad beše Galion namesnik u Ahaji, napadoše Jevreji jed-

343 *Luka 20,22; Jovan 8,5.*

344 *Jovan 18,19.*

nodušno na Pavla (apostola) i dovedoše ga na sud, govoreći: 'Ovaj nagovara ljude da poštuju Boga protiv zakona.' A kad Pavle šćaše da otvori usta, reče Galion Jevrejima: 'Da je kakva nepravda bila ili zlo delo, po dužnosti poslušao bih vas, o Jevreji! Ali kad su prepiranjia za reči i za imena i zakon vaš, gledajte sami; jer ja sudija tome neću da budem.' I izagna ih iz sudnice.³⁴⁵

Dakle, rimski namesnici bili su pre svega zainteresovani da sačuvaju interese Rima i javni red, što je i prirodno. Iz pisma rimskog zapovednika Klaudija Lisija namesniku Feliksu takođe saznajemo da Rimljani nisu smatrali da prestupi protiv jevrejskog zakona i običaja zaslužuju smrt. Klaudije piše o Pavlu da su ga optužili neki Jevreji „za pitanja njihovog zakona“, ali da ga nisu teretili ni za šta „što zaslužuje smrt ili okove“.³⁴⁶

Da je bilo moguće da Isus bude pred rimskim sudom osuđen za prekršaj jevrejskog zakona, bio bi osuđen mnogo ranije, kada je iscelio oduzetog čoveka u subotu i naložio mu da „uzme svoj odar“ – po mišljenju verskih vođa, time je prekršio zapovest o danu od odmora, pa „gledahu da ga ubiju, jer činjaše to u subotu“.³⁴⁷ Ali tada nije postojao zakonit način da Isusa osude na smrt, jer Sinedrion nije imao kapitalnu jurisdikciju, a optužba za prekršaj *Tore* ne bi imala veću težinu na rimskom sudu.

Zbog svega toga, Isus je optužen da je izvršio politički delikt; za ovo su Rimljani morali biti veoma zainteresovani, pa je i suđenje u ovakvim slučajevi-

345 *Dela apostolska* 18,12–16.

346 *Dela apostolska* 23,26–29.

347 *Jovan* 5,8–16.

ma bilo u isključivoj nadležnosti guvernera provincije.³⁴⁸

Istraživanje pravne pozadine suđenja pred Pilatom otežano je činjenicom da je Isus bio peregryn, dakle, stanovnik rimske imperije koji nije imao rimsko građanstvo. Ovo zaključujemo iz načina kako je prema Isusu postupao rimski sudija: na primer, Isus je bio bičevan, a u *Delima apostolskim* imamo još i nagoveštaj da bičevanje, u načelu, nije smelo biti primenjeno prema rimskim građanima, pogotovu pre završetka suđenja. Rimski vojvoda u Jerusalemu je jednom prilikom naredio svojim potčinjenim da apostola Pavla „bojem (tj. šibanjem) ispituju“ da li je i za šta kriv. Naime, od peregrina je mučenjem iznuđivano priznanje, čak i od žena,³⁴⁹ pa je vojvoda ovo naredio verujući da je Pavle peregrin. Tada „reče Pavle kapetanu, koji stajase onde: Zar vi možete biti čoveka Rimljanina, i još bez suda“.³⁵⁰ Kada se doznalo da Pavle ima rimsko građanstvo, „onda odstupiše odmah od njega oni što šćadijahu da ga ispituju; a vojvoda se uplašio kad razume da je Rimljanin i što ga beše svezao“.³⁵¹ Dakle, rimski građanin nije smeo biti ni svezan pre suđenja, a Isus je svezan odveden Pilatu. Vojvoda se uplašio, iz čega zaključujemo da je za povredu prava rimskog građanina u krivičnom postupku mogao i odgovarati. Da je tako potvrđuje i drugi događaj, gde su se rimske vlasti iz Filibe ogrešile o Pavla i njegovog saradnika Silu. Činjenica da je Pavle bio rimski građanin (kao i Sila) nije bila poznata ni njima, pa su se i oni olako poneli prema

348 Ivo Milić, *Golgota i pravo...*, 175.

349 Gaj Plinije Mlađi, *Pisma* 10,96,8.

350 *Dela apostolska* 22,25.

351 *Dela apostolska* 22,29.

ljudima čija krivica nije bila dokazana: „...zapovediše da ih šibaju. I pošto ih zdravo izbiše, baciše ih u tamnicu...“³⁵² Pošto su u međuvremenu shvatili da je reč o nevinim ljudima, „poslaše vojvode pandure govoreći: pustite ova dva čoveka... A Pavle reče njima: izbivši nas pred narodom bez suda, ljude Rimljane, baciše nas u tamnicu; i sad hoće tajno da nas puste. Nije tako, nego neka sami dođu i izvedu nas. A panduri kazaše vojvodama ove reči; i uplašise se kad čuše da su Rimljani. I došavši umoliše ih, i izvedoše moleći da iziđu iz grada“.³⁵³ Za vlasti u Filibi jedini bezbedan izlaz iz situacije u koju su se upleli bilo je da Pavla i Silu, na kojima su se videle posledice okrutnog i nepravednog postupanja, zamole da napuste njihov grad.

Zabluda u vezi s Pavlovim statusom neobična je okolnost, koja nam umnogome pomaže da razumemo odnose koji su vladali u rimskoj imperiji, kao i pravo koje se primenjivalo, pogotovu u odnosu na krivični postupak. Dok su pravo okrivljenih Rimljana poštovale kao svetinju, rimske vlasti su se često veoma olako odnosile prema peregrinima u krivičnom postupku. Svedočanstvo peregrina imalo je i manju vrednost od svedočanstva rimskog građanina.³⁵⁴ Rimsko pravo bilo je, dakle, u velikoj meri pod uticajem politike. Protivno načelu pravičnosti, na peregrine se primenjivalo posebno personalno pravo. U ovome je biblijsko pravo, iako starije, bilo naprednije. Uputstvo dato Mojsiju glasilo je: „Vama i došljaku koji je među vama jedan da je zakon, zakon večan od kolena na koleno; došljak će biti kao i vi pred Gos-

³⁵² *Dela apostolska* 16,22.23.

³⁵³ *Dela apostolska* 16,35–39.

³⁵⁴ Cicero, *Pro Flacco* 4,7; *Pro Scauro* 17.

podom. Jedan zakon i jedna uredba da bude vama i došljaku, koji je među vama... zakon da vam je jedan i strancu i onome koji se rodio u zemlji.“³⁵⁵ Ovo se odnosilo i na jevrejski krivični i na ceremonijalni zakon, koji se odnosio na način prinošenja žrtava i proslave verskih praznika. Stranci nisu smeli biti diskriminirani, ne samo u pogledu zakona i prava već su im Jevreji bili dužni ukazivati istu pažnju i bratsku ljubav kao svojim sunarodnicima: „Ko je došljak među vama, neka vam bude kao onaj koji se rodio među vama, i ljubi ga kao sebe samoga; jer ste i vi bili došljaci u zemlji misirskoj.“³⁵⁶

Činjenica da se na peregrine primenjivalo posebno pravo otežava istraživanje postupka protiv Isusa. Izvori ovog prava uglavnom nisu sačuvani, tako da „nije jasno šta se događalo sa okrivljenima koji nisu bili rimski građani“.³⁵⁷ Ustaljeno je i mišljenje da peregrini nisu imali nikakvu formalnu zaštitu u odnosu na *coercitio* – pravo magistrata³⁵⁸ da presuđuju i kažnjavaju; takođe, nisu mogli polagati bilo kakvo pravo na doličan krivični postupak.³⁵⁹ Istina, peregrini po pravilu nisu imali pravo na žalbu na smrtnu presudu guvernera (upravnika provincije);³⁶⁰ ipak,

355 3. Mojsijeva 24,22 (u kontekstu krivičnih sankcija); 4. Mojsijeva 15,15.16; 9,14; 2. Mojsijeva 12,49 (u kontekstu ceremonijalnog zakona).

356 3. Mojsijeva 19,34.

357 Olivia F. Robinson, *The Criminal Law of Ancient Rome*, Baltimore, The Johns Hopkins University Press, 1995, 17.

358 Magistrati su bili organi vlasti u Rimu.

359 *Ibid.*

360 Pjer Vilems, *op. cit.*, 405. Ivo Milić, međutim, smatra da je pojedinim privilegovanim peregrinima bila dozvoljena tzv. *provocatio ad Caesarem* protiv guvernerove presude (Ivo Milić, *Golgota i pravo...*, 169).

ovaj je imao obavezu da postupa u skladu sa ediktima i drugim carskim konstitucijama.³⁶¹ Carske konstitucije su bile izvor procesnog³⁶² i materijalnog³⁶³ krivičnog prava koje se primenjivalo na peregrine.³⁶⁴ Magistrati su u svom radu bili ograničeni ovim, a i drugim izvorima materijalnog prava u čijem stvaranju nisu učestvovali.

Plinije, kao carski namesnik u Bitiniji, u pismu caru Trajanu opširno i detaljno razrađuje pitanje suđenja hrišćanima (koji su većinom bili peregrini), i iznosi svoje mnogobrojne dileme, želeći da isključi svaku arbitrarnost u ovakvim krivičnim postupcima.³⁶⁵ Iz Trajanovog odgovora takođe saznajemo da su postojala neka okvirna pravila postupanja u ovim slučajevima.³⁶⁶ Sam Car Trajan je, drugom prilikom, naredio da se sprovede istraga nad nekim robovima „da se vidi da li su zaslužili smrtnu kaznu“.³⁶⁷ Ako se prema robovima u krivičnom postupku moralo postupati pažljivo, nema razloga da verujemo da bi se drugačije trebalo postaviti u odnosu na peregrine, koji su bili slobodni stanovnici osvojenih provincija.

Iako su rimski upravnici u provincijama donekle sami stvarali pravila po kojima će suditi peregrinima, ta pravila su najvećim delom uzimali iz rimskog

361 Konstitucija je ono što car dekretom, ili ediktom, ili pismom ustanovi (Gaj, *Institucije*, 1,5).

362 Gaj Plinije Mlađi, *Pisma*, 10,30; 10,97.

363 Gaj, *Institucije*, 1,53.

364 Gaj Plinije Mlađi, *Pisma*, 10,30.

365 *Ibid.*, 10,96.

366 *Ibid.*, 10,97.

367 *Ibid.*, 10,30.

prava.³⁶⁸ Zato nećemo pogrešiti ako iz perspektive ovoga prava sagledamo predmet suđenja Isusu.

„Iz pravičnosti, kao iz nekog izvora, proističe čitavo pravo.“³⁶⁹ Trebalo bi da načelo pravičnosti bude osnovni izvor prava.³⁷⁰ Ono isključuje diskriminaciju. Zato ćemo vrednovati suđenje Isusu rukovodeći se ovim načelom, kao i opštim principima rimskog prava.

U krivičnom postupku, Pilat je trebalo da ustanovi „uzrok (razlog), osobu (učinioca), mesto, vreme, vrstu, količinu, kvalitet, ishod (posledicu dela)“.³⁷¹ Obaveza tužilaca bila je da dokažu ono što tvrde.³⁷² Teret dokazivanja, dakle, pada na tužioca.³⁷³ Sudi se po težini argumenata, dokaza, a ne po njihovom broju.³⁷⁴ Prilikom krivične odgovornosti treba uzeti u obzir i ličnost optuženog: da li je to delo mogao učiniti, da li je ranije nešto slično učinio, da li je o tome razmišljao i da li je bio duševno zdrav.³⁷⁵

U slučaju političkih delikata prema peregrinima se primenjivala zvanična, inkvizitorna forma. Ovo je bilo izričito pravilo za krivično delo uvrede veličanstva. Glavna dokazna sredstva su iskazi okrivljenika i svedoka. Za razliku od jevrejskog krivičnog

368 Miroslav Milošević, *Rimsko pravo*, Beograd, Nomos, 2005, 55.

369 Ulpianus, *Digesta* 1,1,1,1.

370 Ante Romac, *Minerva – Florilegium sententiarum latinarum – Floregij latinskih izreka*, Zagreb, Latina et Graeca, 1988, 377.

371 Venuleius, *Digesta* 48,19,16,1.

372 Paulus, *Digesta* 48,18,18,2; Paulus, *Digesta* 22,3,2.

373 *Iustiniani Institutiones* 2,20,4; *Dela apostolska* 24,13; 25,7; *Luka* 23,4.5.14.15.

374 Cicero, *De officiis* 2,22,79.

375 Modestinus, *Digesta* 48,4,7,3.

postupka, ovde je priznanje optuženog redovno bilo dovoljno za osudu: „Ko prizna pred sudom, smatra se osuđenim...“³⁷⁶ Ipak, priznanje se moralo uzeti u vezi sa ostalim stanjem stvari.³⁷⁷ Verodostojnost svedoka zavisila je od njegovih ličnih svojstava.³⁷⁸ Dokazi se slobodno ocenjuju.³⁷⁹

Kao i kod Jevreja, „svako se smatra nevinim dok se presudom ne utvrdi suprotno“.³⁸⁰ Takođe, „bolje je ostaviti krivcu zločin nekažnjen nego osuditi nedužnoga“.³⁸¹

Kazna se odmerava srazmerno težini krivičnog dela.³⁸² Ugled izvršioca povećava težinu krivičnog dela.³⁸³ Gleda se da li je krivično delo učinjeno namerno, ili nepromišljeno, ili usled nemarnosti (neha-ta).³⁸⁴ Prilikom teških krivičnih dela kažnjava se i zla namera (pokušaj), ako ne nastupi posledica.³⁸⁵

Jevanđelja nam daju dovoljno informacija da možemo ispitati osnovanost optužbi navedenih protiv Isusa.

376 Paulus, *Digesta* 42,2,2,1; Ulpianus, *Digesta* 42,2,6; Cicero, *Pro Ligutio* 1,2; Sallustius, *De Bello Catilinae* 52,36; Seneca, *Controversiae* 8,1; Gaj Plinije Mlađi, *Pisma* 10,96.

377 *Digesta* 48,18,1,17 i 23 i 27.

378 *Digesta* 22,5,3; 22,5,21,3.

379 Theodor Mommsen, *Römisches Strafrecht*, u: Ivo Milić, *Golgota i pravo...*, 175.

380 Ulpianus, *Digesta* 28,1,9.

381 *Ibid.*, 48,19,5, pr.

382 Callistratus, *Digesta* 48,10,31.

383 Menander, *Digesta* 49,16,2,1.

384 Marcianus, *Digesta* 48,19,11,2.

385 Callistratus, *Digesta* 48,18,14.

DA LI JE ISUS OTPAĐIVAO NAROD I ZABRANJIVAO DA SE DAJE DANAK CEZARU?

Verovatnije je da se optužba da je Isus otpađivao narod odnosi na otpađivanje od rimskih, a ne od jevrejskih zakona i običaja. U tom slučaju ona je povezana i sa optužbom da Isus zabranjuje da se daje danak cezaru. Izneta optužba mogla je podsetiti Pilata na ne tako davni događaj: „Za vreme njegova (Arhelajeva) upravljanja, navede neki Galilejac Juda svoje zemljake na ustanak, izjavivši da je sramno ako daju Rimljanima dažbine i priznaju, osim Boga, i smrtne ljude za svoje zapovednike.“³⁸⁶

Da je Isus zaista otpađivao narod i bunio ga protiv Rima, to bi bilo u suprotnosti s čitavim njegovim učenjem. Isus je učio da i zemaljske vlasti treba poštovati, jer i zemaljski vladari vladaju po Božjoj nameri i dopuštenju. Ovakvo shvatanje je izneo i pred Pilatom: „Ne bi imao vlasti nikakve nada mnom kad ti ne bi bilo dano odozgo...“³⁸⁷

Isus nije prezirao one koji su poštovali rimske vlasti, čak ni one koji su bili u službi Rima prikupljajući porez. Zamerili su mu što se družio s takvim ljudima, tzv. carinicima, jer su ovi bili omraženi u društvu, između ostalog i zbog saradnje s Rimom. Čak je i jedan od dvanaestorice apostola Matej bio carinik.³⁸⁸

Oni koji su težili da Isusa uhvate u zamku i navedu da izgovori nešto zbog čega bi ga mogli osuditi,

386 Josif Flavije, *Judejski rat* 2,8,1.

387 *Jovan* 19,11.

388 *Matej* 10,3.

jednom prilikom su ga upitali: „Učitelju! Znamo da pravo govoriš i učiš, i ne gledaš ko je ko, nego zaišta učiš putu Božjem: Treba li nam ćesaru (rimskom caru) davati harač?“³⁸⁹ Isus je prozreo njihovu nameru: ako odgovori potvrdno, moći će da ga optuže kao izdajnika svoga naroda i saradnika okupatora, i tako da ga omraze narodu i spreče da njegova popularnost i dalje raste na račun zvaničnih jevrejskih vođa; ako bude odgovorio odrično, moći će da ga tuže Rimljanima. Isus je odgovorio potvrdno, ali na takav način da se njegovom logičnom odgovoru nije moglo prigovoriti. Pre nego što će dati odgovor, Isus objavljuje licemerstvo onih koji su mu postavili pitanje: „Što me kušate?“ rekao je on. Zatim je dodao: „Pokažite mi dinar.“ Doneli su ga, a on ih je upitao: „Čiji je na njemu obraz i natpis?“ A oni odgovarajući rekoše: „Ćesarov.“ Pokazujući natpis na kovanom novcu, Isus je rekao: „Podajte, dakle, što je ćesarevo ćesaru, a što je Božje Bogu!“ Drugim rečima, zahtevi vladara, čak i neznabožackog, nisu u suprotnosti s Božjim zahtevima. I jedni i drugi su opravdani – jer svakome treba dati ono što mu pripada. Kao što je na kovanom novčiću bio utisnut lik zemaljskog vladara, u umu i srcu čoveka prilikom stvaranja utisnuto je božansko obličje.³⁹⁰ Kao što rimskom caru ne treba uskratiti njegov novac, ni Bogu ne treba uskratiti njegovo.

Optužba da Isus otpađuje narod nije bila opravdana ni u slučaju da se odnosila na otpađivanje od jevrejskih vlasti. Iako je često kritikovao jevrejske vođe, Isus nije opravdavao one koji se oglašuju o njihove pravedne zahteve; za to nema opravdanja – čak ni licemerstvo narodnih vođa ne može biti izgovor:

389 *Luka 20,21.22; Marko 12,14.*

390 *1. Mojsijeva 1,27.*

„Sve dakle što vam reku (književnici i fariseji) da držite, držite i tvorite; ali što oni čine ne činite, jer govore, a ne čine.“³⁹¹ Nije ni osporavao nadležnost jevrejskim sudovima, pa ni Sinedrionu, da sudi po zakonu Deset zapovesti.³⁹² Pohvalio je siromašnu udovicu zbog njenog darežljivog priloga za Hram.³⁹³ Sprečio je oružanu pobunu svojih učenika protiv jevrejskih vlasti prilikom svog hapšenja,³⁹⁴ iako je i samo to hapšenje po prilici bilo protivzakonito.

Isus, dakle, nije otpađivao narod – ni od rimskih ni od jevrejskih vlasti. Neke njegove reči, štaviše, pre se mogu protumačiti kao poziv na radikalnu poniznost i predusretljivost prema svakome, pa i prema vlastima: „A ja vam kažem da se ne branite od zla, nego ako te ko udari po desnomo tvom obrazu, obrni mu i drugi; i koji hoće da se sudi s tobom i košulju tvoju da uzme, podaj mu i haljinu. I ako te potera ko jedan sahat, idi s njime dva. Koji ište u tebe, podaj mu; i koji hoće da mu uzajmiš, ne odreci mu.“³⁹⁵

Da Isus nije otpađivao od vlasti, pokazuje i stav njegovih prvih sledbenika. Apostol Petar je pisao: „Budite pokorni svakoj vlasti čovečijoj, Gospoda radi... Poštujte svakoga: braću ljubite, Boga se bojte, cara poštujte.“ Poštovanje vlasti, prema ovome, ne samo da nije u koliziji sa službom Bogu već je upravo deo te službe: Petar poziva hrišćane da „Gospoda radi“ slušaju vlasti. Takođe, apostol Pavle je savetovao hrišćane prvog veka: „Svaka duša da se pokorava vlastima koje vladaju; jer nema vlasti da nije od

391 *Matej 23,2.*

392 *Matej 5,22* – prevod Čarnića.

393 *Marko 12,42–44; Luka 21,2–4.*

394 *Jovan 18,10.11; Luka 22,50.51.*

395 *Matej 5,39–42.*

Boga...“³⁹⁶ Pavle dalje objašnjava da davanje poreza predstavlja pravičnu naknadu za zaštitu koju pružaju vlasti, zatim zaključuje: „Podajte, dakle, svakome šta ste dužni: kome dakle porez, porez; kome carinu, carinu; a kome strah, strah; a kome čast, čast.“³⁹⁷ Ove reči upadljivo podsećaju na Isusove reči: „Podajte, dakle, što je ćesarevo ćesaru, a što je Božje Bogu!“

³⁹⁶ *Rimljanima poslanica 13,1.*

³⁹⁷ *Rimljanima poslanica 13,7.*

DA LI JE ISUS TVRDIO DA JE CAR?

Deo optužbe koja je bila izneta pred Pilatom glasio je: „Govori da je on Hristos car“.³⁹⁸ Da li se Isus podigao protiv autoriteta rimskog cara i njegovih namesnika u Palestini, tvrdeći da njemu pripada presto (barem u Judeji)? Na ovo pitanje smo već delimično dali odgovor.

To je, po svoj prilici, bilo ono što je i Pilat želeo da ispita. Zato mu je postavio pitanje: „Ti si car judejski?“³⁹⁹

Isus ne poriče da je car, ali objašnjava naročitu prirodu svog carstva, koje ne predstavlja pretnju postojećem poretku: „Carstvo moje nije od ovoga sveta.“ Ovu svoju tvrdnju potkrepljuje logičkom argumentacijom: „Kada bi bilo od ovoga sveta carstvo moje, onda bi sluge moje branile da ne bih bio predan Jevrejima; ali carstvo moje nije odavde.“⁴⁰⁰

Da je ovo Isusovo tvrđenje istinito, svedoči i njegovo učenje. Na očekivanje naroda da bude uspostavljeno Božje carstvo na zemlji, Isus je odgovarao: „Carstvo Božje neće doći da se vidi... jer gle, carstvo je Božje unutra u vama.“⁴⁰¹ Carstvo Božje ne treba da bude uspostavljeno dekretom ili zveckanjem oružja, već usađivanjem novih, nebeskih načela u srca ljudi.

Da Isus nije pretendovao na zemaljski presto, svedoče i njegova dela. Kada je stekao popularnost, imao je priliku da se proglasi Mesijom i carem – među

398 *Luka 23,2.*

399 *Jovan 18,33.*

400 *Jovan 18,36.*

401 *Luka 17,20.21.*

Jevrejima je postojalo takvo raspoloženje. Jevandelje po Jovanu navodi jedan slučaj kada je narod pozeleo da ga zacari. „A kad razume Isus da hoće da dođu da ga uhvate i da ga učine carem, otide opet u goru sam.“⁴⁰² Isus je izbegao da bude proglašen za cara.

Poznata „beseda na gori“⁴⁰³ ima, između ostalog, isti cilj: da objasni prirodu nebeskog carstva; u njemu ne vladaju drski i moćni vladari, koji na presto dolaze laktanjem, nasiljem i prevratima (uobičajenim za to vreme); u nebesko carstvo ulaze ponizni, milostivi, prognani radi pravde, oni za koje obično nema mesta u vladama ovoga sveta. Ovo su sporo učili čak i njegovi učenici (a i hrišćani u svim vekovima posle Hrista). Stoga je Isus jednom prilikom rekao: „Znajte da knezovi narodni zapovedaju narodu, i poglavari upravljaju njim. Ali među vama da ne bude tako; nego koji hoće da bude veći među vama, da vam služi. I koji hoće među vama da bude prvi, da vam bude sluga. Kao što ni sin čovečiji nije došao da mu služe, nego da služi...“⁴⁰⁴

Isus nije nikada izjavio da pretenduje na presto – ni rečju, niti bilo kakvom konkludentnom radnjom. Istina, dozvolio je da ga dočekaju usklicima prilikom njegovog ulaska u Jerusalim; međutim, tuga koju je izrazio rečju i suzama, dok je s Maslinske gore posmatrao Jerusalim, svedoči o tome da je zemaljska slava mesijanske vladavine bilo poslednje čemu se nadao. Bio je svestan strašne propasti koja će snaći ovaj grad, nekad izabran od Boga za mesto u kojem će se otkrivati njegova slava.⁴⁰⁵

402 *Jovan 6,15.*

403 *Matej 5–7.*

404 *Matej 20,25–27.*

405 *Luka 19,41–44.*

ISUS POSLAT KOD IRODA

Teško je reći u kojoj meri je Pilat razumeo Isusovo objašnjenje o prirodi carstva koje teži da uspostavi. Jedno je sigurno: bio je uveren da Isus nije buntovnik. Rekao je: „Ja ne nalazim nikakve krivice na ovom čoveku.“⁴⁰⁶ „A oni navaljivahu govoreći: on buni ljude učeći po svoj Judeji, počevši od Galileje dovde. A Pilat, čuvši za Galileju, zapita: Zar je on Galilejac?“⁴⁰⁷

Kada je shvatio da je Isus iz Galileje, poslao ga je galilejskom tetrarhu Irodu Antipi, koji se zatekao u Jerusalimu. Naime, važno je pravilo da „upravnik provincije ima vlast samo nad ljudima svoje provincije... Ponekad ima vlast i naspram stranih ljudi, ako svojom rukom učine neki delikt“.⁴⁰⁸ Tako je Isus *lege originis*⁴⁰⁹ potpadao pod jurisdikciju Iroda.

Iako „glavari sveštenečki i književnici stajahu, i jednako tužahu ga“, prema Pilatovim rečima, ni Irod nije našao da je Isus učinio išta što bi zaslužilo smrt.⁴¹⁰

„A Irod osramotivši ga sa svojim vojnicima, i narugavši mu se, obuče mu belu haljinu, i posla ga na trag Pilatu.“⁴¹¹

Izgleda kao da su i Irod i Pilat izbegavali da sude Isusu. Dok se Pilat, u želji da se oslobodi odgovornosti, mogao pozvati na *lex originis*, Irod se u istom

406 Luka 23,4.

407 Luka 23,5.6.

408 Paulus, *Digesta* 1,18,3.

409 Doslovno: *po zakonu porekla* (okrivljenog).

410 Luka 23,10.15.

411 Luka 23,11.

cilju mogao pozvati na *forum delicti commissi*: „Gde ko učini krivično delo, tu treba i da odgovara.“⁴¹² Međutim, budući da je Isus optužen da „buni ljude“ i po Judeji i po Galileji, ovde su, prema *forum delicti commissi*, Pilat i Irod jednako nadležni. U slučaju jednake nadležnosti, primenljiv je *forum praeventionis*, po kome se prednost daje onom sudu koji je prvi stranku zakonito pozvao pred sud.⁴¹³

Nobelovac Teodor Momzen, profesor rimskog prava i istorije, navodi da je u ranijem periodu istorije Rima, krivični postupak vođen u provinciji iz koje je poticao okrivljeni. Ova praksa je kasnije izmenjena i *forum delicti commissi* je postao pravilo, tako da su postupci vođeni u provincijama gde su krivična dela učinjena.⁴¹⁴

412 Pomponius, *Digesta* 9,4,43; slično i Ulpianus, *Digesta* 48,2,7,4.

413 Ivo Milić, *Golgota i pravo...*, 177.

414 Theodore Mommsen, *Römische Strafrecht*, Leipzig, 1899, 356–357.

JOŠ JEDNOM U PILATOVOJ SUDNICI

Pilat ponovo, „sazvavši glavare svešteničke i narod“, svečano izjavljuje da je Isus nevin; tačnije, da nije našao da je Isus kriv po bilo kojoj tački optužnice. Ipak predlaže da se Isus išiba, pa pusti!⁴¹⁵ To je potpuno nelogično – „ne može biti kazne bez krivice“,⁴¹⁶ kažnjavanja nisu ustanovljena za nevine, nego za krivice.⁴¹⁷ Ovako nešto se dâ objasniti samo Pilatovom željom da ugodí Jevrejima i učvrsti svoj položaj upravitelja provincije. Sudija se spustio toliko nisko da pregovara s tužiocima kako da kazni optuženog! To je bilo ispod svakog sudijskog dostojanstva. Dodajmo još i to da je upravicima provincija bilo dato uputstvo da „ne dopuštaju provincijalcima da im se suviše približe, jer se iz razgovora jednakih rađa preziranje dostojanstva“.⁴¹⁸ Tako je i bilo: Pilatova slabost, davanje prava tužiocima da zahtevaju da se ispune njihova očekivanja, učinilo je ove još odlučnijim i drskijim u svom ophođenju prema sudiji.

Nakon što je Pilat naredio da se Isus išiba, „vojnici spletaвши vence od trnja metnuše mu na glavu, i obukoše mu skerletnu haljinu, i govorahu: Zdravo, care judejski! I bijahu ga po obrazima“.⁴¹⁹ Ni ovo Pilat nije smeo da dopusti: „Svaki postupak i kažnjavanje trebalo je da bude bez vređanja (ljudskog dostojanstva).“⁴²⁰

415 *Luka 23,13,16.*

416 *Ulpianus, Digesta 50,16,131.*

417 *Theodosiani Codex 11,7,7.*

418 *Callistratus, Digesta 1,18,19.*

419 *Jovan 19,2.3.*

420 *Cicero, De off. 1,25,88.*

Posle svega poniženja Pilat ponovo izjavljuje da ne nalazi na Isusu „nikakve krivice“. ⁴²¹ Ova izjava je još snažnija od prethodne kada je rekao da ne nalazi na Isusu nijednu krivicu koju mu pripisuju. ⁴²² Zapravo, prema mišljenju Sajmona Grinlifa, i jedna i druga izjava predstavljaju mnogo više od jednog mišljenja naglas izrečenog. To je izjava rimskog sudije i ona ima pravnu snagu – njome je Pilat izrekao oslobođajuću presudu. ⁴²³ Na njegove presude izrečene peregrinima samo izuzetno je postojalo pravo žalbe (i to samo u korist optuženog), ⁴²⁴ tako da je svaka izrečena presuda po pravilu bila pravosnažna. ⁴²⁵ Kod Rimljana je postojalo pravilo *ne bis in idem*, „ne dvaput o istom“, koje je zabranjivalo da se po donošenju pravosnažne presude ponovo pokreće proces o istoj stvari, protiv istog lica. ⁴²⁶ Ali Isusovi tužioci su protivzakonito i bezobzirno nastavili da zahtevaju smrtnu presudu, a Pilat se upustio u nedozvoljenu raspravu o presuđenoj stvari, i to po drugi put.

Pilat izlazi k Jevrejima (okupljenim izvan sudnice), ⁴²⁷ i izvodi Isusa za sobom kako bi oni koji traže njegovu smrt videli da na njemu nema krivice! ⁴²⁸ Kakva li je bila Isusova pojava kada je trebalo da se

⁴²¹ Jovan 19,4.

⁴²² Luka 23,14.

⁴²³ Simon Greenleaf, *op. cit.*, 112.

⁴²⁴ Josif Flavije, *Judejski rat* 2,12,6; Theodor Mommsen, *Römisches Staatsrecht II*, u: Ivo Milić, *Golgota i pravo...*, 169; Theodor Mommsen, *Römisches Strafrecht*, u: Ivo Milić, *Golgota i pravo...*, 169.

⁴²⁵ Pjer Vilems, *op. cit.*, 405.

⁴²⁶ Gaius, *Institutiones* 4,107.

⁴²⁷ Jovan 18,28.

⁴²⁸ Jovan 19,4.

Isusovi tužiocu samo na osnovu nje uvere da je Isus nevin!

I ovo je verovatno jedan od Pilatovih pokušaja da spase Isusa. Nada se da će Isusova pojava ganuti Jevreje. Međutim, ovi nisu dirnuti, već još više razdraženi. Počinju otvoreno da vrše pritisak na sudiju, vičući: „Raspni ga, raspni... mi imamo zakon i po zakonu našem valja da umre, jer načini sebe sinom Božjim.“⁴²⁹ Isti ljudi koji su Isusa optužili za politički delikt, sada priznaju da su krivotvorili optužnicu. Više ne tvrde da je Isus kriv po rimskom zakonu, već se pozivaju na svoj zakon.

Pilat se pobojavao da Isus nije zaista sin Božji, pa je pokušao da ga ispita u vezi s tim: „Odakle si ti?“ Ali Isus nije želeo da odgovara Pilatu. „A Pilat mu reče: Zar meni ne govoriš? Ne znaš li da imam vlast raspeti te, i vlast imam pustiti te?“ Isus mu odgovara: „Ne bi imao vlasti nikakve nada mnom kad ti ne bi bilo dano odozgo; zato onaj ima veći greh koji me predade tebi.“⁴³⁰

Onaj koji je predao Isusa je Kajafa. On je, prema Isusovim rečima, imao veći greh od Pilata. Pilatova krivica je, dakle, manja. Iako namučen šibanjem koje je Pilat naredio, Isus i dalje razmišlja trezveno. Retki su ljudi sposobni da realno, objektivno prosuđuju o onima koji su im naneli zlo. Zadivljujući je nedostatak pristrasnosti u Isusovoj proceni krivice onoga koji ga je prethodno išibao i upravo se spremio da ga osudi na surovu smrt. Pokazao se dostojnijim da bude sudija od onih koji su mu sudili. Kao što bi činio pravi jevrejski sudija – branilac, trudio se da pronađe svaku moguću olakšavajuću okolnost.

429 *Jovan 19,6.7.*

430 *Jovan 19,9–11.*

Pilat ponovo pokušava da oslobodi Isusa. Pritisk tužilaca se nastavlja: „Ako pustiš ovoga nisi prijatelj cesaru. Svaki koji sebe carem gradi protivni se cesaru.“⁴³¹ Ove reči bi mogle značiti i pretnju: jevrejske vođe mogle bi se požaliti na Pilata tadašnjem rimskom caru Tiberiju zbog navodne popustljivosti prema neprijatelju države i cara. A upravo je Tiberije, više nego njegovi prethodnici, bio spreman na obračun sa svojim neprijateljima.⁴³²

Tu izjavu treba povezati s prethodnom: „...mi imamo zakon i po zakonu našem valja da umre, jer načini sebe sinom Božjim“. ⁴³³ Drugim rečima: ako Pilat oslobodi Isusa, ne poštuje ni Jevreje ni Tiberija, i njegov položaj može biti doveden u pitanje. Nepoštovanje Jevreja moglo bi da naškodi Pilatu, kao i nepoštovanje samoga cara. Naime, Pilat je ranije, u više navrata, činio postupke koje su Jevreji smatrali hulničkim.⁴³⁴ Povodom najmanje jednog od tih događaja, imperator je bio prisiljen da interveniše protiv Pilata u korist Jevreja. Pilat, politički, ne može sebi da dozvoli da ga optuže da čini ili dopušta svetogrđe na štetu jevrejske religije. Znajući to, verske vođe prete Pilatu da će platiti visoku ličnu cenu ako se postavi nasuprot njihovim ličnim željama u ovom slučaju.⁴³⁵

Sinoptička jevanđelja pominju da Pilat „o svakom prazniku puštaše im (Jevrejima) po jednog sužnja koga iskahu“. ⁴³⁶ Dok su vodeći Jevreji optuživa-

431 *Jovan 19,12.*

432 Tacit, *Anali 1,94.*

433 *Jovan 19,6.7.*

434 Josif Flavije, *Judejski rat 2,9,2; 2,9,4.*

435 John Paulien, *The Beloved Gospel*, Pacific Press Publishing, 2003, 114.

436 *Marko 15,6.*

li Isusa da je buntovnik i dok su optuživali Pilata da nije prijatelj caru (jer želi da oslobodi Isusa), tražili su da Pilat oslobodi Varavu, koji je stvarno bio buntovnik i ubica!⁴³⁷ Toliko o njihovoj odanosti rimskom caru.

Čak ni Pilat nije očekivao takav rasplet situacije, već se nadao da će, koristeći svoje pravo abolicije za praznik Pashe, uspeti da oslobodi Isusa.⁴³⁸ Obraćajući se okupljenom narodu, Pilat ih je upitao: „Koga hoćete da vam pustim? Varavu ili Isusa prozvanog Hrista?“ Dajući narodu priliku da izabere između ubice i Isusa, Pilat se verovatno nadao da će podstaći osećanje za pravdu. „Prvosveštenici i starešine nagovoriše narod da ište Varavu, a Isusa da pogube.“⁴³⁹ Nedugo posle, apostol Petar je suočio narod sa ovim postupkom rečima: „A vi sveca i pravednika odrekoste se, i isprosiste čoveka krvnika da vam pokloni.“⁴⁴⁰ Kada je Isusova popularnost rasla, vodeći sveštenici su to predstavljali kao ono što može izazvati gnev Rimljana i propast nacije. Kajafa je u to ime pozivao članove Sinedriona da žrtvuju Isusa zbog narodnih interesa.⁴⁴¹ Sada se otkrilo njihovo licemerstvo: pokazali su se spremnim da se i Rimljanima zamere (stajući na stranu ustanika i pobunjenika) da bi izdejsstvovali osudu za Isusa.

Dok su jevrejske vođe predstavljale Isusa kao onoga ko će izazvati podozrenje i osvetu Rima, rimski namesnik nije video opasnost. Pored svih optužbi za pobune, Pilat nije pokazao nikakvo podozrenje.

437 *Marko 15,7.*

438 *Matej 27,17; Luka 23,20.*

439 *Matej 27,20; Marko 15,11.*

440 *Dela 3,14.*

441 *Jovan 11,48.*

Matej i Marko tvrde i to da je Pilat prozreo istinske pobude onih koji su ga tužili.⁴⁴²

Tako je okupljeni narod iskoristio svoje pravo abolicije da oslobodi Varavu. Abolicija kod Rimljana nastaje ili zbog javnih razloga, kao što je proslava svečanog dana, ili javne zahvalnosti, ili zbog privatnih razloga, zbog traženja tužioca.⁴⁴³ Abolicija je ukiđanje, predaja zaboravu i prestanak optužbe.⁴⁴⁴

Međutim, „nije sve ono što je dozvoljeno ujedno i časno“.⁴⁴⁵ Abolicijama su Rimljani povređivali sopstvene principe pravde: „Ne treba da zločin ostane nekažnjen, niti da nevin bude osuđen.“⁴⁴⁶ Jevreji su takođe morali znati da „ko opravda krivoga i ko osudi pravoga, obojica su gad Gospodu“.⁴⁴⁷

Tako su Jevreji učinili dve nepravde: tražili su oslobođenje za Varavu, a osudu za Isusa. Pilat sada čini poslednji bezuspešan napor da oslobodi Isusa, apelujući na razum i savest prisutnih: „A kad vide Pilat da ništa ne pomaže, nego još veća buna biva, uze vodu te umi ruke pred narodom govoreći: ‘Ja nisam kriv u krvi ovoga pravednika, vi ćete videti’“.⁴⁴⁸ Ispovedanje nevinosti pranjem ruku nije bio rimski, već jevrejski običaj zasnovan na *Tori*. Kada bi u jevrejskoj državi pronašli ubijenog čoveka, a nije bilo moguće pronaći krivca, starešine najbližeg mesta trebalo je da prinesu žrtvu i da nad njom operu ruke zaklinjući se: „Ruke naše nisu prolile ove krvi, niti su

442 Marko 15,10; Matej 27,18.

443 Papinianus, *Digesta* 48,16,8–10.

444 Paulus, *Sententiae* 5,17.

445 Paulus, *Digesta* 50,17,144. pr.

446 Iulianus, *Digesta* 9,2,51,2.

447 Priče Solomunove 17,15.

448 Matej 27,24.

oči naše videle... Tako će se očistiti od one krvi. I ti ćeš skinuti pravu krv sa sebe kad učiniš što je pravo pred Gospodom.⁴⁴⁹ Krivice su, dakle, bili oslobođeni oni koji nisu učinili zlo, niti su bili svedoci zločina, niti su mogli pronaći krivca. Ispovedanje nevinosti od strane Pilata bilo je neumesno jer je on, prema sopstvenim rečima, imao vlast da Isusa osudi, kao i da ga oslobodi. Reči „ja nisam kriv u krvi ovoga pravednika“, umesto da oslobađaju Pilata krivice, upravo ga osuđuju, jer potvrđuju da je Pilat bio svestan da osuđuje na smrt nevinog čoveka.

Dok Pilat odriče svoju odgovornost, okupljeni narod je spremno prihvata: „I odgovarajući sav narod reče: Krv njegova na nas i na decu našu.“⁴⁵⁰ Međutim, Jevrejima je morao biti poznat princip individualne krivične odgovornosti: „Neka ne ginu očevi za sinove, ni sinovi za očeve; svaki za svoj greh neka gine.“⁴⁵¹ „Koja duša zgreši, ona će umreti, sin neće nositi bezakonja očeva, niti će otac nositi bezakonja sinovljeva; na pravedniku će biti pravda njegova, a na bezbožniku će biti bezbožnost njegova.“⁴⁵² Slični principi bili su ugrađeni i u rimsko pravo: „Odgovornost za tuđe krivično delo ne nasleđuje se. Krivično delo ili kazna roditelja ne može osramotiti potomka.“⁴⁵³ Ovom izjavom, dakle, narod okupljen ispred rimske sudnice mogao je (eventualnu) krivicu da uzme samo na sebe. Posledice (eventualnog) greha mogle su, međutim, pogoditi i potomstvo, jer je život predaka i potomaka povezan. Štaviše, deca su sklona

449 5. Mojsijeva 21.

450 Matej 27,25.

451 5. Mojsijeva 24,16.

452 Knjiga proroka Jezekilja 18,20.

453 Callistratus, *Digesta* 48,19,26.

da ponavljaju greške roditelja i tako čitavo potomstvo često biva pogođeno grehom i njegovim posledicama – starozavetna istorija ovo potvrđuje. Zato bi poruka izjave „krv njegova na nas i na našu decu“ mogla biti ova: „Mi smo svesni koliko bi ubistvo nevinog čoveka bio veliki greh s naše strane, s teškim posledicama čak i po našu decu. Međutim, mi smo toliko ubeđeni da je Isus kriv i da ga treba osuditi na smrt, da smo spremni da prihvatimo rizik.“

Izjava „Krv njegova na nas i na decu našu“, prema Matejevom izveštaju, predstavljala je odgovor na Pilatovu tvrdnju da nije kriv za Isusovu smrt. Ovim, kao da je okupljeni narod pokušao osloboditi Pilata odgovornosti za presudu koju će on doneti. Naravno, to nije bilo moguće. Pilat je imao vlast i odgovornost za njeno vršenje, i to je dobro znao. Ipak, posle ove izjave osudio je na smrt čoveka za koga je verovao da je nevin.

Tako je Isus bio osuđen na smrt razapinjanjem na krst. Pre nego što je predao Isusa da se razapne, Pilat ga je još jednom išibao.⁴⁵⁴ Osuđenog na krst, šibali su i pre raspeća.⁴⁵⁵ Tako je Isus pretrpeo šibanje dva puta, jednom kao samostalnu kaznu (nakon čega je trebalo da bude pušten po Pilatovoj odluci), i drugi put, kao kaznu koja je pratila raspeće. Ovo ponovljeno kažnjavanje je dokaz da je Pilatova izjava prilikom prvog šibanja: „...da ga izbijem, pa da ga pustim“,⁴⁵⁶ bila zvanična presuda, koja je čak i bila izvršena. Tako je Pilat i ovde prekršio pravilo *ne bis in idem*, presuđujući u presuđenoj stvari. Pravilo

454 *Matej 27,26.*

455 Cicero, *Pro C. Rabirio* 4; *Nerr.* 5,54; Seneca, *de Ira* 3,32; Josif Flavije, *Judejski rat* 2,14,9.

456 *Luka 23,16.*

ne bis in idem zabranjuje i da bilo ko bude dvaput kažnjen za jedno krivično delo.⁴⁵⁷ I u ovom aspektu pravilo *ne bis in idem* je prekršeno.

Smrt na krstu je bila mučna, teška i sramotna, o čemu je pisao i najpoznatiji rimski besednik: „Od samog pomena reči *krst* građani Rima ne samo da zaziru već ne žele ni da misle, ni da vide, ni da čuju za takvo što.“⁴⁵⁸

Po pravilu, na krst se pribijala pločica na kojoj je bila ispisana krivica.⁴⁵⁹ U ovom slučaju bilo je napisano na jevrejskom, grčkom i latinskom: „Isus Nazarećanin, car judejski“. ⁴⁶⁰ Na osnovu ovih reči, a i na osnovu optužnice koja je razmatrana, možemo zaključiti da je Isus na kraju osuđen za uvredu veličanstva ili veleizdaju.⁴⁶¹ Naime, „U toku republike, jedno od krivičnih dela je uvreda dostojanstva (rimskog naroda), ili *crimen laesae maiestatis*.“⁴⁶² Tokom principata ovo delo menja svoju suštinu, sve više se pretvara u uvredu vladara, koji simbolizuje narod. Ono se koristi za obračun s političkim protivnicima, naročito za vlade Tiberija, Kaligule i Nerona.“⁴⁶³ „...već 15. godine dato je novo tumačenje starom zakonu o uvredi veličanstva. Ranije su po tom zakonu pozivani na odgovornost oni koji bi izdajom, podsticanjem plebsa na pobunu, rđavim upravljanjem državom, umanjivali veličinu rimskog naroda. Pod Tiberijem su se za uvredu veličanstva najpre počeli optuživati oni čiji

457 Paulus, *Digesta* 48,2,14.

458 Cicero, *Pro Rabirio* 5,16.

459 Adalbert Rebić, *op. cit.*, 164.

460 Jovan 19, 19.20; Marko 15,26.

461 *Crimen maiestatis, perduellio*.

462 Doslovno: *zločin uvrede veličanstva*.

463 Obrad Stanojević, *op. cit.*, 176.

su postupci i reči vredali uspomenu na Avgusta, a zatim su se pod taj zakon počele podvoditi i sve neoprezne opaske na adresu Tiberija.⁴⁶⁴ I sam termin *maiestas* (dostojanstvo, veličanstvo, slava) menjao je značenje kroz istoriju Rima. U vreme republike smatralo se da je to „oblak slave koji pokriva narod Rima“, u vreme principata on je „okruživao Avgusta i njegove naslednike“, dakle, i Tiberija.⁴⁶⁵ Judeja je u vreme suđenja Isusu bila rimska provincija nad kojom se protezala vlast cara Tiberija, tako da je on bio i zakoniti car nad Judejom. Svako drugi ko bi se proglasio judejskim carem, umanjivao bi vlast i veličanstvo rimskog cara.

Kada je dao da se na krst pribije pločica sa „Isusovom krivicom“, Pilat je verovatno želeo da postupak protiv Isusa sačuva obličje ispravnosti. Krivično delo uvrede veličanstva bilo je valjan pravni osnov smrtno presude. Naime, zločin uvrede veličanstva po kazni je nadilazio sva druga krivična dela.⁴⁶⁶ Upravo je car Tiberije učinio strožim zakon koji je kažnjavao ovo delo.⁴⁶⁷ Međutim, „zločin uvrede veličanstva ne čini se bez zle namere“,⁴⁶⁸ koju Pilat nije pronašao kod Isusa. Pri tom, *Dolus non praesumitur*⁴⁶⁹ – zla namera se ne pretpostavlja, naročito „tamo gde nema koristi, ili (druge) pogodnosti“. ⁴⁷⁰ Zla namera

464 N. A. Maškin, *Istorija starog Rima*, Beograd, Naučna knjiga, 1951, 348.

465 F. S. Lear, *Treason and Related Offences in Roman and German Law*, University of Texas, 1965, 69.

466 Iustinian, *Institutiones* 4,18,3.

467 Tacit, *Anali* 1,95.

468 Farinacius, u: Ante Romac, *op. cit.*, 133.

469 Ulpianus, *Digesta* 22,3,18,1.

470 Farinacius, *op. cit.*, 175.

se, dakle, morala dokazati – što u ovom slučaju nije učinjeno. Verbalni delikt takođe nije bio dovoljan za krivicu.⁴⁷¹

Tako proces protiv Isusa nije ni formalno zakonit. Čak i kada bi to bio, pravda i pravo bi opet bili povređeni. Prema rečima jednog od najvećih rimskih pravnika, „pošteno živeti, drugoga ne oštetiti, a svakome dati ono što mu pripada – osnovna su načela prava“.⁴⁷² Načelo pravičnosti i poštenja više je i od načela zakonitosti.⁴⁷³ Jednostavno rečeno, „nije pošteno sve što je dopušteno“ (zakonom).⁴⁷⁴

471 Modestinus, *Digesta* 48,4,3.

472 Ulpianus, *Digesta* 1,1,10,1.

473 I naši savremeni pravnici smatraju da je načelo pravednosti najviše pravno načelo (vidi: Radomir D. Lukić, Budimir P. Košutić, *Uvod u pravo*, devetnaesto izdanje, Beograd, Javno preduzeće Službeni list SCG, 2003, 467).

474 Paulus, *Digesta* 50,17,144. pr.

EPILOG SUĐENJA PRED PILATOM

Isus je osuđen na osnovu svog priznanja da je car, što je bilo protivno odredbama rimskog prava. Naime, nije dokazano da je imao zlu nameru; štaviše, to priznanje nije bilo suštinske prirode jer je sam rekao da nije car od ovoga sveta, ni rimski, kao ni jevrejski. Takođe, Isus nije imao na umu bilo kakvu korist – ovom izjavom mogao je samo dovesti sebe u opasnost, pa je i ova izjava, poput one pred Sinedrijonom, bila principijelne prirode.

Jevrejske vođe, međutim, prema sopstvenom zakonu, zaslužile su smrt zbog lažnog svedočenja da je Isus činio delo zaprećeno smrtnom kaznom. Takođe, dok su optuživali Isusa „da se protivi ćesaru“, sami su ispoljili nelojalnost rimskim vlastima. Najpre su Isusa vodili Ani, koji nije bio prvosveštenik koga su Rimljani priznavali. Zatim su isti ljudi koji su iscelitelja i dobročinitelja osudili za pobunu, tražili oslobođenje za čoveka „koji je u buni prolio krv“! Ovo je jedna od surovih nelogičnosti ovog postupka, koje dokazuju istinitost Isusove izjave o licemerstvu jevrejskih vođa.

„Zločin je učinio onaj kome to koristi.“⁴⁷⁵ Argument *qui bono* (tj. „u čiju korist“) svedoči o Isusovoj nevinosti, ali i o krivici jevrejskih vođa. Oni su, naime, bili veoma zainteresovani za njegovu smrt jer je njihov ugled bio ozbiljno poljuljan. Isus se suprotstavljao mnogim učenjima fariseja i sadukeja, koja nisu bila u skladu sa učenjem *Starog zaveta*, i ubed-

⁴⁷⁵ Seneca, *Medea* 3,500.

ljivo ih pobijao. Opominjao je svoje učenike, a i čitav narod da se čuva uticaja verskih vođa, razotkrivajući njihove skrivene pobude, častoljublje i pohlepu.⁴⁷⁶

„Ugled povećava krivično delo“, tj. krivično delo je teže ako ga učini osoba na uglednom položaju.⁴⁷⁷ Koristeći svoju vlast, kao i ugled koji su uživale u narodu, jevrejske vođe izdejsstvovala su smrt nevinog čoveka. Time su postali krivi ne samo za ubistvo već i za užasnu zloupotrebu. Poštovanje koje im je narod ukazivao,⁴⁷⁸ koje su bili dužni upotrebiti za njegovo uzdizanje i prosvetljenje, iskoristili su da diskredituju i likvidiraju čoveka u kome su videli smetnju za ostvarenje sopstvenih interesa. Odredba po kojoj „ugled povećava krivično delo“, odnosi se i na delo učinjeno prema osobi od ugleda;⁴⁷⁹ ono nanosi štetu i drugima. Ovim činom, narodne vođe su sprečile sav pozitivan uticaj koji bi Isus mogao vršiti u narodu.

Dok se Isus držao svog uverenja i nije želeo da ga porekne ni u smrtnoj opasnosti, okupljeni Jevreji su to učinili zarad trenutnih i pretpostavljenih interesa. Na Pilatovo pitanje: „Zar cara vašega da razapnem?“, odgovorili su: „Mi nemamo cara osim ćesara.“⁴⁸⁰ Ovim su se odrekli svojih mesijanskih očekivanja koja su u njihovim očima predstavljala svetinju. Ovim su oni, koji su Isusa osudili zbog bogohuljenja, pogazili sopstvenu svetinju.

476 *Matej 16,6–12; Marko 12,38.40; Luka 20,46.*

477 Menander, *Digesta* 49,16,2,1.

478 O ugledu koji su verske vođe uživale svedoči i zbunjenost Isusovih učenika zbog Isusovog otvorenog suprotstavljanja njihovim stavovima (*Matej 15,12*).

479 Ante Romac, *op. cit.*, 152.

480 *Jovan 19,15.*

„Klevetnik biva uništen svojom vlastitom veštinom“,⁴⁸¹ tj. zlo se obrne protiv onoga koji to čini. Kada je Pilat dao da se na krst stavi natpis „Isus Nazarećanin, car judejski“, to je bila presuda koju su jevrejske vođe same tražile. Natpis je, u stvari, bio priznavanje podaničke pokornosti Jevreja rimskoj sili. On je predstavljao pretnju sramnom smrću svakom ko bi se usudio da se nazove carem Izrailja. Sveštenici su se prevarili. Kada su kovali zaveru kako da ubiju Isusa, Kajafa je izjavio da je dobro da jedan čovek umre da se spase narod. Sada je otkriveno njihovo licemerstvo. Da bi uništili Isusa i time očuvali svoj autoritet, položaj i privilegije, bili su spremni da žrtvuju čak i svaku potencijalnu nezavisnost naroda.

Izveštaj o suđenju Isusu predstavlja i upečatljivo svedočanstvo o promenljivosti i varljivosti javnog mnjenja, kao i o njegovoj podložnosti manipulacijama. Isusova popularnost dostigla je vrhunac prilikom njegovog poslednjeg ulaska u Jerusolim, kada je dočekan radosnim usklikima. I u danima koji su usledili „sav narod išaše za njim“⁴⁸² i „sav narod dolazaše izjutra k njemu u crkvu da ga slušaju“.⁴⁸³ Svega nekoliko dana kasnije, narod okupljen ispred Pilatove sudnice, pod uticajem svojih vođa, ali i psihologije mase, besno je tražio Isusovu smrt. Jevanđelista Luka izveštava da su mnogi od ovih ljudi bili otrežnjeni propovedanjem apostola Petra pedesetak dana kasnije.⁴⁸⁴ U *Starom zavetu* Jevrejima je bilo dato upozorenje: „Ne idi za množinom na zlo, i ne

481 „Maledictus autem suis artibus praecipitur“, u: Ante Roman, *op. cit.*, 76.

482 *Luka* 19,48.

483 *Luka* 21,38.

484 *Dela apostolska* 2,37.

govori na sudu povodeći se za većim brojem da se izvrne pravda.⁴⁸⁵ Jevreji su u *Tori* imali dobra načela, koja su ih mogla sačuvati od povodljivosti i manipulacija. Da je narod okupljen ispred rimske sudnice proučavao i usvajao ova načela, ne bi bio izmanipulisan.

Rimski sudija je i po zakonu imao pravo na svoje slobodno sudijsko uverenje. Rimski postupak nije ničim vezivao sudiju – dokazi su se ocenjivali slobodno. Pilat je imao pravo na ličnu procenu verodostojnosti optužbi iznetih protiv Isusa. I više od toga, mogao je slobodno da sudi o ličnosti optuženog, tužilaca i svedoka. Kao što smo već pominjali, od ličnosti svedoka trebalo je da zavisi i verodostojnost svedočenja. I ličnost optuženog trebalo je uzeti u obzir. Prema izveštajima jevanđelja, Pilat je stekao lično uverenje ne samo o Isusovoj ličnosti već i o motivima koji su pokretali njegove tužioce: „Jer znadijaše, da su ga iz zavisti predali.“⁴⁸⁶ Kako je Pilat ovo mogao da zna? Isus i njegova rastuća popularnost, kao i stalni sukobi s verskim vođama, verovatno nisu mogli ostati nepoznati Pilatu. Sve ovo je upravo tih dana doživljavalo svoj vrhunac. Isus je dočekan s počastima prilikom poslednjeg ulaska u Jerusolim,⁴⁸⁷ a njegov poslednji govor u Hramu bila je najoštrija i najotvorenija osuda učenja i prakse verskih vođa i učitelja toga vremena. S obzirom na poštovanje koje je narod gajio prema njima, takav govor je, bez sumnje, bio šokantan i s velikim odjekom u Jerusalimu ne samo među Jevrejima. Rimske vlasti su, naime, sa oprežnošću pratile dešavanja u jevrejskom narodu.

485 2. Mojsijeva 23,2.

486 Matej 27,18.

487 Matej 21,9; Marko 11,9.10.

Pravdu i ličnu slobodu i nezavisnost u mišljenju, Pilat je žrtvovao radije nego svoj ugled i visoki položaj namesnika provincije. Doduše, mogao je biti i uplašen za lični život, budući da su bes i mržnja ovladali masom okupljenom ispred sudnice. Ali pred njim je stajao neko ko se nije bojao ni za svoj ugled ni za svoj život. Upravo je svest o ličnoj ispravnosti davala mir optuženom. Teške optužbe iznete na njegov račun nisu izazivale nespokojstvo u njemu. Grubo i nezakonito postupanje prema njemu nije ga učinilo pristrasnim ili neprijateljski raspoloženim prema Pilatu i rimskim vojnicima. Umeo je pravilno da proceni njihovu krivicu, koja je bila manja od krivice sudija iz njegovog naroda. Pilat se čudio Isusovom spokojstvu i ćutanju pored svih optužbi.⁴⁸⁸

„Dobar čovek vredi više nego celokupna pravna nauka.“⁴⁸⁹ Ono što čoveka preporučuje da bude sudija nije toliko poznavanje prava koliko dobrota i principijelnost. Ono što je svetu danas najviše potrebno, to su ljudi koji se ne daju ni kupiti ni prodati, ljudi koji su u dubini svoje duše istiniti i poštteni, ljudi koji se ne boje greh nazvati njegovim pravim imenom, ljudi čija je savest verna dužnosti kao magnetna igla polu, ljudi koji će ostati uz pravdu makar se i nebo srušilo.

488 *Marko 15,5.*

489 „Vir bonus est pluris quam tota scientia iuris“, u: Ante Romac, *op. cit.*, 73.

POSLEDICE OSUDE

Mada je Isus nepravedno osuđen, po učenju *Svetog pisma*, ova osuda i smrt nisu bez smisla i pravnih posledica u domenu božanskog prava. Takođe, biblijski pisci koriste pravne termine kao najpodesnije da opišu višestruku Isusovu ulogu koju je stekao svojom smrću.

Božji zakon nalaže ljubav prema Bogu i čoveku – bližnjem.⁴⁹⁰ Po učenju *Pisma*, greh je prestup Zakona, i on je težak i strašan u istoj meri u kojoj su Božje zapovesti uzvišene. Zakon ljubavi je i zakon života. Zato je smrt prirodna posledica greha, ali i pravedna kazna za njega: „Plata za greh je smrt“.⁴⁹¹ Otakako su prvi ljudi sagrešili, njihova priroda postala je izopačena, njihove sklonosti grešne. Ove sklonosti se zakonom nasleđivanja prenose na čitavo čovečanstvo. Za ljude je prirodno da greše i, po svedočenju *Pisma*, „svi sagrešiš“.⁴⁹² Tako su, kršeći zakon života, došli pod vlast smrti. Kada se Bog ne bi umešao, za čoveka bi smrt bila neizbežna i konačna sudbina.

Bog je, prema učenju *Biblije*, iz ljubavi prema čoveku načinio plan po kome će čovek biti oslobođen greha i smrti. „Reč“, koja „u početku beše u Boga“, i koja je i sama bila Bog, „postade telo“.⁴⁹³ Božansko se sjedinilo s ljudskim. Rodio se čovek Isus, noseći u sebi božansku prirodu, ali i ljudsko, grehom oslabljeno telo. I više od toga, poneo je na sebi greh svih

490 3. Mojsijeva 19,18; 5. Mojsijeva 6,5; Matej 22,36–39; Marko 12,28–31; Rimljanima poslanica 13,9.

491 Rimljanima poslanica 6,23.

492 Rimljanima poslanica 3,23.

493 Jovan 1,1.14.

ljudi.⁴⁹⁴ Živeo je pravednim životom, a doživio sudbinu grešnika. Osetio je sramotu greha i strahotu odbačenosti zbog greha, beznađe smrti i Božji pravedni gnev protiv greha. Preuzeo je od čoveka težak jaram greha s celom svitom nesreće i patnje. Time je postao čovekova *zamena*. Pravda je u osnovi Božje vladavine i ona zahteva smrt grešnika, ali se Isusova smrt na Božjem sudu prihvata umesto smrti grešnika. Isus je „po blagodati Božjoj za sve okusio smrt“.⁴⁹⁵ Zakonodavac je platio cenu prestupa Zakona i sada nudi grešniku besplatno opravdanje od greha: „Jer svi su sagrešili i lišeni su slave Božje, a bez svoje zasluge su opravdani milošću njegovom, otkupom koji je u Isusu Hristu.“⁴⁹⁶

Oni koji prihvate ponuđeni dar pravde, po učenju *Svetog pisma*, biće proglašeni pravednim. To će biti učinjeno na Božjem sudu. Apostol Pavle je učio da je Bog odredio „dan u koji će suditi vasionom svetu po pravdi preko čoveka koga odredi“,⁴⁹⁷ tj. preko Isusa. „Jer ćemo svi izaći na sud pred Hrista.“⁴⁹⁸ Tako, Isus je ne samo zamena već je i *sudija*. Upravo zato mu je dano da sudi „jer je sin čovečiji“.⁴⁹⁹ Zato što je okusio pravi talog ljudske bede i iskušenja i zato što razume slabosti i grehe ljudi – zbog svega ovoga sin čovečiji je određen da sprovede sud.

Po učenju *Biblije*, Isus ne samo da „nosi grehe mnogih“ već „i za zločince se moli“.⁵⁰⁰ „Ovo vam pišem, da ne grešite; i ako ko sagreši, imamo zastupni-

494 Jovan 1,29.

495 Jevrejima poslanica 2,9.

496 Rimljanima 3,23.24 – prevod Bakotića.

497 Dela apostolska 17,31.

498 Rimljanima poslanica 14,10.

499 Jovan 5,27.

500 Knjiga proroka Isaije 53,12.

ka kod oca, Isusa Hrista pravednika.⁵⁰¹ Na osnovu svoje žrtve, Isus ima pravo da se zauzima za ljude. Tako je on ne samo *sudija* već i *zastupnik*. Ovo se slaže i s jevrejskim shvatanjem suda, po kome je dužnost sudije da se zauzme za optuženog. Kao što je jedini dostojan da bude sudija, Isus je i jedini *posrednik* između Boga i ljudi.⁵⁰²

Apostol Pavle je učio da je Isus garancija da će svako ko se okrene od greha i prihvati njegovu pravdu, primiti večno izbavljenje i svaki od Boga obećani blagoslov: „Koji dakle sina svojega ne poštede, nego ga predade za sve nas, kako dakle da nam s njim sve ne daruje?“⁵⁰³ Isus se, prema ovome, može uporediti i sa zalogom, od Boga datom svetu. Dajući Isusa u zalogu svetu, Bog je već učinio najveću žrtvu i pokazao da je spreman da učini sve što je potrebno za čoveka. Kao što se iz vrednosti zaloge može naplatiti celokupno potraživanje, zahvaljujući Isusovoj žrtvi i njegovom posredovanju, čovek može u potpunosti zadovoljiti svoje duhovne potrebe: potrebu za oproštenjem i izmirenjem s Bogom, za očišćenjem savesti i posvećenjem srca i uma.

Po učenju *Svetog pisma*, ljudi su slabi i nesposobni da zadovolje uzvišena merila božanske pravde.⁵⁰⁴ Zato je Isus predstavljen i kao „*jemac*“⁵⁰⁵ boljeg zaveća.⁵⁰⁶ On je onaj koji se obavezuje da će za čoveka i u čoveku učiniti ono što on ne može sam: „Sve mogu

501 *Prva saborna poslanica sv. apostola Jovana 2,1.2.*

502 *Prva poslanica Timotiju 2,5.*

503 *Rimljanima poslanica 8,32.*

504 *Knjiga proroka Jeremije 13,23; Luka 11,13; Marko 7,21; Matej 7,11.*

505 Jemac je onaj koji garantuje (jemči) da će ispuniti obavezu dužnika ukoliko ovaj ne bude mogao da je ispuni.

506 *Jevrejima poslanica 7,22.*

u Isusu Hristu, koji mi moć daje.“⁵⁰⁷ Povezujući se sa Isusom, čovek stiće deo u Božjoj prirodi,⁵⁰⁸ i za njega postaje prirodno da čini dobro.

Isus je u *Svetom pismu* upoređen i sa *zaveštaocem*.⁵⁰⁹ Kao što testament ne proizvodi nikakva pravna dejstva za života zaveštaoca, tako su i Božja obećanja o večnom životu, izbavljenju od greha, miru i sigurnosti postala stvarnost u trenutku Isusove smrti. Matej, naime, izveštava da u tom času „grobovi se otvoriše, i ustaše mnoga tela svetih koji su pomrli“.⁵¹⁰ Ovaj događaj nagoveštava koliko je značajan trenutak Isusove smrti. Od toga časa čovek koji se okreće od greha ima pravo na večni život. Od tog časa i Bog ima pravo da vaskrsne pokajnike iz svih vekova. Ovaj događaj nagoveštava i buduće globalno vaskrsenje, o čemu je govorio i sam Isus.⁵¹¹

Isti Isus, koji je nepravedno osuđen, po učenju *Svetog pisma*, jeste zamena, sudija, zastupnik, posrednik, zaloga i jamac, zaveštalcu večnog života. „O, kakve li divne zamene: Nevini je osuđen, a krivac opravdan; Blagosloveni je proklet, a prokleti je blagosloven; Život umire, a mrtvi prima život; Slava se pokriva sramotom, a osramoćeni se zaodeva slavam.“⁵¹²

Kada su izdejstvovale da Isus bude razapet, jevrejske vođe verovala su da je Isusov lik pokriven sramotom za sva vremena. Od svih krivičnih sankcija, raspeće je bilo najstrašnije. Sramota raspeća nije se

507 *Filibljanima poslanica* 4,13.

508 *Druga Petrova* 1,4.

509 *Jevrejima poslanica* 9,15–17 – vidi prevod Čarnića.

510 *Matej* 27,52.

511 *Jovan* 5,28.29.

512 Lefevr, profesor Pariskog univerziteta, 1512. godine.

mogla ni sa čim porediti. Smrt na krstu Josif Flavije naziva „najbednijom od svih smrti“.⁵¹³ Propoved prvih hrišćana o Mesiji koji je bio razapet na krstu bila je „Jevrejima sablazan, a Grcima bezumlje“.⁵¹⁴ Onaj ko bi bio raspet bio je unižen ne samo u očima Rimljana već i Jevreja. U Mojsijevom zakonu je stajalo da je proklet onaj koji visi na drvetu.⁵¹⁵ Jevrejski rabini su, izgleda, primenjivali ovo i na onoga ko bi bio razapet.⁵¹⁶ Apostol Pavle ovo takođe primenjuje na raspeće i, posebno, Isusovo raspeće: „Hristos nas je otkupio od kletve zakonske, postavši za nas kletva, jer je pisano: Proklet je svaki koji visi na drvetu.“⁵¹⁷ A sedam stotina godina ranije prorok Isaija pisao je o prezrenom Božjem sluzi, „od koga svako zaklanja lice“.⁵¹⁸

Uprkos preziru kome je Isus bio izložen, nijedan događaj nije toliko uticao na istorijske tokove kao presuda izvršena nad Isusom. Paradoksalno i neobjašnjivo, ali nijedan događaj nije u tolikoj meri uticao na širenje Isusovog učenja kao njegovo sramno pogubljenje. Takođe, Isusov život i njegovo držanje na sudu otkrili su ne samo njegovu nevinost u odnosu na iznete optužbe već i njegov uzvišen karakter. Isti karakter pokazao se i u njegovim istinskim sledbenicima u svim vekovima. I ovo podseća na pomenuto Isaijino proročanstvo o božanskom patniku koji će „videti trud duše svoje, i nasitiće se“.⁵¹⁹

513 R. T. Frans, *Isus Hristos – onaj koga su razapeli*, Novi Sad, LDI, 1997, 130.

514 *Prva poslanica Korinćanima* 1,23.

515 *5. Mojsijeva* 21,23.

516 *Tosefta, Sinedrion* 9,7.

517 *Galatima poslanica* 3,13.

518 *Knjiga proroka Isaije* 53,3.

519 *Knjiga proroka Isaije* 53,11.

Jaroslav Pelikan, historičar sa Jejla, primetio je: „Šta god da neko misli ili veruje o njemu, Isus Hristos je dominantna figura u istoriji zapadne kulture već gotovo dvadeset vekova. Ukoliko bi neakvim nadmoćnim magnetom bilo moguće izvući iz istorije svaki delić, svaku česticu koja nosi makar tračak njegovog imena, šta bi nam preostalo?“⁵²⁰

Sagledavajući sve ove događaje povezane s Hristovim hapšenjem, suđenjem i raspećem, kao i ogroman uticaj na celokupan tok dalje istorije, samo se nameće pitanje: koliko su njegov život i njegove reči bili zasnovani na zdravoj osnovi? Ili, drugim rečima: koliko je istinito Isusovo učenje i učenje *Svetog pisma* o pravednosti, pokajanju, oproštenju, sudu i vaskrsenju? Odgovornost je na svakom čoveku da potraži odgovor na ovo važno pitanje.

⁵²⁰ Jaroslav Pelikan, *Jesus Through the Centuries: His Place in the History of Culture*, New Heaven, Konektikat, Yale University Press, 1985, 1.

PRILOG

JEVANĐELJA – OSNOVNI ISTORIJSKI IZVOR PODATAKA O SUĐENJU ISUSU

Matej 26:1–27:66

26. I kad svrši Isus reči ove, reče učenicima svojim:

- 2 Znao da će do dva dana biti pasha, i sina čovečijeg predaće da se razapne.
- 3 Tada skupiše se glavari sveštenečki i književnici i starešine narodne u dvor poglavara sveštenečkog po imenu Kajafe;
- 4 I savetovali se kako bi Isusa iz prevare uhvatili i ubili.
- 5 I govorahu: Ali ne o prazniku, da se ne bi narod pobunio.
- 6 A kad Isus beše u Vitaniji u kući Simona gubavog,
- 7 Pristupi k njemu žena sa sklenicom mira mnogo cenog, i izli na glavu njegovu kad seđaše za trpezom.
- 8 A kad videše to učenici njegovi, rasrdiše se govoreći: Zašto se čini takva šteta?
- 9 Jer se moglo ovo prodati skupo i novci dati siromasima.
- 10 A kad razume Isus, reče im: Šta smetate ženu? Ona učini dobro delo na meni.
- 11 Jer siromahe imate svagda sa sobom, a mene nemate svagda.

- 12 A ona izlivši miro ovo na telo moje za ukop me prigotovi.
- 13 Zaista vam kažem: gde se god uspropoveda ovo jevanđelje po svemu svetu, kazaće se i to za spomen njen što učini ona.
- 14 Tada jedan od dvanaestorice, po imenu Juda Iskariotski, otide ka glavarima sveštениčkim,
- 15 I reče: Šta ćete mi dati da vam ga izdam? A oni mu obrekoše trideset srebrnika.
- 16 I otada tražаше zgodu da ga izda.
- 17 A u prvi dan presnih hlebova pristupiše učenicu k Isusu govoreći: Gde ćeš da ti zgotovimo pashu da jedeš?
- 18 A on reče: Idite u grad k tome i tome, i kažite mu: Učitelj kaže: vreme je moje blizu, u tebe ću da učinim pashu sa učenicima svojim.
- 19 I učiniše učenicu kako im zapovedi Isus, i ugotoviše pashu.
- 20 A kad bi uveče, sede za trpezu sa dvanaestoricom.
- 21 I kad jedahu reče im: Zaista vam kažem: jedan između vas izdaće me.
- 22 I zabrinuvši se vrlo počеше svaki govoriti mu: Da nisam ja, Gospode?
- 23 A on odgovarajući reče: Koji umoči sa mnom ruku u zdelu onaj će me izdati.
- 24 Sin čovečiji dakle ide kao što je pisano za njega; ali teško onom čoveku koji izda sina čovečijeg; bolje bi mu bilo da se nije ni rodio onaj čovek.
- 25 A Juda, izdajnik njegov, odgovarajući reče: Da nisam ja, ravi? Reče mu: Ti kaza.

- 26 I kad jedahu, uze Isus hleb i blagoslovivši prelo-
mi ga, i davaše učenicima, i reče: Uzmite, jedite;
ovo je telo moje.
- 27 I uze čašu i davši hvalu dade im govoreći: Pijte iz
nje svi;
- 28 Jer je ovo krv moja novog zaveta koja će se proli-
ti za mnoge radi otpuštenja greha.
- 29 Kažem vam pak da neću odsad piti od ovog roda
vinogradskog do onog dana kad ću piti s vama
novog u carstvu Oca svog.
- 30 I otpojavši hvalu iziđe na goru Maslinsku.
- 31 Tada reče im Isus: Svi ćete se vi sablazniti o mene
ovu noć; jer u pismu stoji: Udariću pastira i ovce
od stada razbežaće se.
- 32 A po vaskrsenju svom ja idem pred vama u Gali-
leju.
- 33 A Petar reče mu: Ako se i svi sablazne o tebe ja
se neću nikad sablazniti.
- 34 Reče mu Isus: Zaista ti kažem: noćas dok petao
ne zapeva tri puta ćeš me se odreći.
- 35 Reče njemu Petar: Da bih znao i umreti s tobom
neću te se odreći. Tako i svi učenici rekoše.
- 36 Tada dođe Isus s njima u selo koje se zove Get-
simanija, i reče učenicima: Sedite tu dok ja idem
tamo da se pomolim Bogu.
- 37 I uzevši Petra i oba sina Zevedejeva zabrinu se i
poče tužiti.
- 38 Tada reče im Isus: Žalosna je duša moja do smrti;
počekaite ovde, i stražite sa mnom.
- 39 I otišavši malo pade na lice svoje moleći se i govo-
reći: Oče moj! Ako je moguće da me mimoiđe čaša
ova; ali opet ne kako ja hoću nego kako ti.

- 40 I došavši k učenicima nađe ih gde spavaju, i reče Petru: Zar ne mogoste jedan čas postražiti sa mnom?
- 41 Stražite i molite se Bogu da ne padnete u napast; jer je duh srčan, ali je telo slabo.
- 42 Opet po drugi put otide i pomoli se govoreći: Oče moj! Ako me ne može čaša ova mimoići da je ne pijem, neka bude volja Tvoja.
- 43 I došavši nađe ih opet gde spavaju; jer im behu oči otežale.
- 44 I ostavivši ih otide opet i treći put te se pomoli govoreći one iste reči.
- 45 Tada dođe k učenicima svojim i reče im: Jednako spavate i počivate; evo se približi čas, i sin čovečiji predaje se u ruke grešnika.
- 46 Ustanite da idemo; evo se približi izdajnik moj.
- 47 I dok on još tako govoraše, gle, Juda, jedan od dvanaestorice, dođe, i s njim ljudi mnogi s noževima i s koljem od glavara sveštenečkih i starešina narodnih.
- 48 A izdajnik njegov dade im znak govoreći: Koga ja celivam onaj je; držite ga.
- 49 I odmah pristupivši k Isusu reče: Zdravo, ravi! I celiva ga.
- 50 A Isus reče mu: Prijatelju! Šta ćeš ti ovde? Tada pristupivši digoše ruke na Isusa i uhvatiše ga.
- 51 I gle, jedan od onih što behu sa Isusom mašivši se rukom izvadi nož svoj te udari slugu poglavara sveštenečkog, i odseče mu uho.
- 52 Tada reče mu Isus: Vрати nož svoj na mesto njegovo; jer svi koji se maše za nož od noža će izginiti.

- 53 Ili misliš ti da ja ne mogu sad umoliti Oca svoga da mi pošalje više od dvanaest legeona anđela?
- 54 Ali kako bi se ispunilo šta stoji u pismu da ovo treba da bude?
- 55 U taj čas reče Isus ljudima: Kao na hajduka izišli ste s noževima i s koljem da me uhvatite, a svaki dan sam kod vas sedeo učeći u crkvi, i ne uhvatiste me.
- 56 A ovo sve bi da se zbudu pisma proročka. Tada učenici svi ostaviše ga, i pobegoše.
- 57 I oni što uhvatiše Isusa odvedoše ga poglavaru sveštenućkom, Kajafi, gde se književnici i starešine sabraše.
- 58 A Petar iđaše za njim izdaleka do dvora poglavara sveštenućkog i ušavši unutra sede sa slugama da vidi svršetak.
- 59 A glavari sveštenućki i starešine i sav sabor tražahu lažna svedočanstva na Isusa da bi ga ubili;
- 60 I ne nađoše; i premda mnogi lažni svedoci dolaziše, ne nađoše. Najposle dođoše dva lažna svedoka.
- 61 I rekoše: On je kazao: Ja mogu razvaliti crkvu Božju i za tri dana načiniti je.
- 62 I ustavši poglavar sveštenućki reče mu: Zar ništa ne odgovaraš što ovi na tebe svedoče?
- 63 A Isus je ćutao. I poglavar sveštenućki odgovarajući reče mu: Zaklinjem te živim Bogom da nam kažeš jesi li ti Hristos sin Božji?
- 64 Reče mu Isus: Ti kaza. Ali ja vam kažem: odsele ćete videti sina čovećijeg gde sedi s desne strane sile i ide na oblacima nebeskim.

- 65 Tada poglavar sveštencički razdre haljine svoje govoreći: Huli na Boga; šta nam trebaju više svedoci? Evo sad čuste hulu njegovu.
- 66 Šta mislite? A oni odgovarajući rekoše: Zaslužio je smrt.
- 67 Tada pljunuše mu u lice, i udariše ga po licu, a jedni mu daše i priuške
- 68 Govoreći: Proreci nam, Hriste, ko te udari?
- 69 A Petar seđaše napolju na dvoru, i pristupi k njemu jedna sluškinja govoreći: i ti si bio sa Isusom Galilejcem.
- 70 A on se odreče pred svima govoreći: Ne znam šta govoriš.
- 71 A kad iziđe k vratima ugleda ga druga, i reče onima što behu onde: i ovaj beše sa Isusom Nazarećaninom.
- 72 On opet odreče se kletvom: Ne znam tog čoveka.
- 73 A malo potom pristupiše oni što stajahu i rekoše Petru: Vaistinu i ti si od njih; jer te i govor tvoj izdaje.
- 74 Tada se počeo kleti i preklinjati da ne zna tog čoveka. I odmah zapeva petao.
- 75 I opomenu se Petar reći Isusove što mu je rekao: Dok petao ne zapeva tri puta ćeš me se odreći. I izašavši napolje plaka gorko.
- 27. A kad bi ujutru, učiniše veće svi glavari sveštencički i starešine narodne za Isusa da ga pogube.**
- 2 I svezavši ga odvedoše, i predaše ga Pontiju Pilatu, sudiji.
- 3 Tada videvši Juda izdajnik njegov da ga osudiše raskaja se, i vrati trideset srebrnika glavarima sveštencičkim i starešinama

- 4 Govoreći: Ja sagreših što izdadoh krv pravu. A oni rekoše: Šta mi marimo za to? Ti ćeš videti.
- 5 I bacivši srebrnike u crkvi iziđe, i otide te se obe-si.
- 6 A glavari sveštencički uzevši srebrnike rekoše: Ne valja ih metnuti u crkvenu haznu, jer je uzeto za krv.
- 7 Nego se dogovoriše te kupiše za njih lončarevu njivu za groblje gostima.
- 8 Od toga se i prozva ona njiva krvna njiva i do danas.
- 9 Tada se izvrši šta je kazao prorok Jeremija go-voreći: I uzeše trideset srebrnika, cenu cenjenoga koga su cenili sinovi Izrailjevi;
- 10 I dadoše ih za njivu lončarevu, kao što mi kaza Gospod.
- 11 A Isus stade pred sudijom, i zapita ga sudija go-voreći: Ti li si car judejski? A Isus reče mu: Ti kažeš.
- 12 I kad ga tužahu glavari sveštencički i starešine, ništa ne odgovori.
- 13 Tada reče mu Pilat: Čuješ li šta na tebe svedoče?
- 14 I ne odgovori mu ni jednu reč tako da se sudija divljaše vrlo.
- 15 A o svakom prazniku pashe beše običaj u sudije da pusti narodu po jednog sužnja koga oni hoće.
- 16 A tada imahu znatnog sužnja po imenu Varava.
- 17 I kad se sabraše, reče im Pilat: Koga hoćete da vam pustim? Varavu ili Isusa prozvanog Hrista?
- 18 Jer znaše da su ga iz zavisti predali.
- 19 A kad seđaše u sudu, poruči mu žena njegova go-voreći: Nemoj se ti ništa mešati u sud tog pra-

- vednika, jer sam danas u snu mnogo postradala njega radi.
- 20 A glavari sveštenci i starešine nagovoriše narod da ištu Varavu, a Isusa da pogube.
- 21 A sudija odgovarajući reče im: Koga hoćete od ove dvojice da vam pustim? A oni rekoše: Varavu.
- 22 Reče im Pilat: A šta ću činiti sa Isusom prozvanim Hristom? Rekoše mu svi: Da se razapne.
- 23 Sudija pak reče: A kakvo je zlo učinio? A oni glasno povikaše govoreći: Da se razapne.
- 24 A kad vide Pilat da ništa ne pomaže nego još veća buna biva, uze vodu te umi ruke pred narodom govoreći: Ja nisam kriv u krvi ovog pravednika: vi ćete videti.
- 25 I odgovarajući sav narod reče: Krv njegova na nas i na decu našu.
- 26 Tada pusti im Varavu, a Isusa šibavši predade da se razapne.
- 27 Tada vojnici sudijini uzeše Isusa u sudnicu i skupiše na nj svu četvu vojnika.
- 28 I svukavši ga obukoše mu skerletnu kabanicu.
- 29 I opletavši venac od trnja metnuše mu na glavu, i dadoše mu trsku u desnicu; i kleknuvši na kolena pred njim rugahu mu se govoreći: Zdravo, care judejski!
- 30 I pljunuvši na nj uzeše trsku i biše ga po glavi.
- 31 I kad mu se narugaše, svukoše s njega kabanicu, i obukoše ga u haljine njegove, i povedoše ga da ga razapnu.
- 32 I izlazeći nađoše čoveka iz Kirine po imenu Simona i nateraše ga da mu ponese krst.
- 33 I došavši na mesto koje se zove Golgota, to jest kosturnica,

- 34 Dadoše mu da pije ocat pomešan sa žuči, i okusivši ne hte da pije.
- 35 A kad ga razapeše, razdeliše haljine njegove bacivši kocke;
- 36 I sedahu onde te ga čuvahu.
- 37 I metnuše mu više glave krivicu njegovu napisanu: Ovo je Isus car judejski.
- 38 Tada raspeše s njime dva hajduka, jednog s desne a jednog s leve strane.
- 39 A koji prolažahu huljahu na nj mašući glavama svojim.
- 40 I govoreći: Ti koji crkvu razvaljuješ i za tri dana načinjaš pomozi sam sebi; ako si sin Božji, siđi s krsta.
- 41 A tako i glavari sveštenečki s književnicima i starešinama podsmevajući se govorahu:
- 42 Drugima pomože, a sebi ne može pomoći. Ako je car Izrailjev, neka siđe sad s krsta pa ćemo ga verovati.
- 43 On se uzdao u Boga: neka mu pomogne sad, ako mu je po volji, jer govoraše: Ja sam sin Božji.
- 44 Tako isto i hajduci razapeti s njim rugahu mu se.
- 45 A od šestog sahata bi tama po svoj zemlji do sahata devetog.
- 46 A oko devetog sahata povika Isus glasno govoreći: Ili! Ili! Lama savahtani? To jest: Bože moj! Bože moj! Zašto si me ostavio?
- 47 A neki od onih što stajahu onde čuvši to govorahu: Ovaj zove Iliju.
- 48 I odmah otrča jedan od njih te uze sunđer, i napuni octa, pa natače na trsku, te ga pojaše.

- 49 A ostali govorahu: Stani da vidimo hoće li doći Ilija da mu pomogne.
- 50 A Isus opet povika iza glasa i ispusti dušu.
- 51 I gle, zavesa crkvena razdre se nadvoje od gornjeg kraja do donjeg; i zemlja se potrese, i kamenje se raspade;
- 52 I grobovi se otvoriše, i ustaše mnoga tela svetih koji su pomrli;
- 53 I izašavši iz grobova, po vaskrsenju njegovom, udoše u sveti grad i pokazaše se mnogima.
- 54 A kapetan i koji s njim čuvahu Isusa videvši da se zemlja trese i šta bi, poplašiše se vrlo govoreći: Zaista ovaj beše sin Božji.
- 55 I onde behu i gledahu izdaleka mnoge žene koje su išle za Isusom iz Galileje i služile mu.
- 56 Među kojima beše Marija Magdalina i Marija mati Jakovljeva i Josijina i mati sinova Zevedejevih.
- 57 Kad bi uveče, dođe čovek bogat iz Arimateje, po imenu Josif, koji je takođe bio učenik Isusov.
- 58 Ovaj pristupivši k Pilatu zamoli ga za telo Isusovo. Tada Pilat zapovedi da mu dadu telo.
- 59 I uzevši Josif telo zavi ga u platno čisto;
- 60 I metnu ga u novi svoj grob što je bio isekao u kamenu; i navalivši veliki kamen na vrata od groba otide.
- 61 A onde beše Marija Magdalina i druga Marija, i sedahu prema grobu.
- 62 Sutradan pak po petku sabraše se glavari sveštenički i fariseji kod Pilata,
- 63 I rekoše: Gospodaru! Mi se opomenusmo da ovaj laža kaza još za života: Posle tri dana ustaću.

- 64 Zato zapovedi da se utvrdi grob do trećeg dana da ne dođu kako učenici njegovi noću i da ga ne ukradu i ne kažu narodu: Usta iz mrtvih; i biće poslednja prevara gora od prve.
- 65 Reče im Pilat: Evo vam straže, pa idite te utvrdite kako znate.
- 66 A oni otišavši sa stražom utvrdiše grob, i zapečatiše kamen.

Marko 14:1–15:47

- 14. Behu pak još dva dana do pashe i do dana presnih hlebova; i tražahu glavari sveštencički i književnici kako bi ga iz prevare uhvatili i ubili.**
- 2 Ali govorahu: Ne o prazniku, da se ne bi narod pobunio.
- 3 I kad beše on u Vitaniји u kući Simona gubavog i seđase za trpezom, dođe žena sa sklenicom mnogocenoga mira čistog nardovog, i razbivši sklenicu izlivaše mu na glavu.
- 4 A neki se srdahu govoreći: Zašto se to miro prosi-pa tako?
- 5 Jer se mogaše za nj uzeti više od trista groša i dati siromasima. I vikahu na nju.
- 6 A Isus reče: Ostavite je; šta joj smetate? Ona učini dobro delo na meni.
- 7 Jer siromahe imate svagda sa sobom, i kad god hoćete možete im dobro činiti; a mene nemate svagda.
- 8 Ona šta može, učini: ona pomaza napred telo moje za ukop.

- 9 Zaista vam kažem: gde se god uspropoveda jevanđelje ovo po svemu svetu, kazaće se i to za spomen njen.
- 10 I Juda Iskariotski, jedan od dvanaestorice ode ka glavarima sveštениčkim da im ga izda.
- 11 A oni čuvši obradovaše se, i obrekoše mu novce dati: i tražaše zgodu da ga izda.
- 12 I u prvi dan presnih hlebova, kad klahu pashu, rekoše mu učenici njegovi: Gde ćeš da idemo da ti zgotovimo pashu da jedeš?
- 13 I posla dvojicu od učenika svojih i reče im: Idite u grad, i srešće vas čovek koji nosi vodu u krčagu; idite za njim,
- 14 I gde uđe kažite gospodaru od one kuće: Učitelj veli: Gde je gostionica gde ću jesti pashu sa učenicima svojim?
- 15 I on će vam pokazati veliku sobu prostrtu gotovu: onde nam zgotovite.
- 16 I izadoše učenici njegovi, i dođoše u grad, i nađoše kao što im kaza, i ugotoviše pashu.
- 17 I kad bi uveče, dođe s dvanaesticom.
- 18 I kad seđahu za trpezom i jedahu reče Isus: Zai-
sta vam kažem: jedan od vas, koji jede sa mnom, izdaće me.
- 19 A oni se zabrinuše, i stadoše govoriti jedan za drugim: Da ne ja? I drugi: Da ne ja?
- 20 A on odgovarajući reče im: Jedan od dvanaestorice koji umoči sa mnom u zdelu.
- 21 Sin čovečji dakle ide kao što je pisano za njega; ali teško onom čoveku koji izda sina čovečjeg; bolje bi mu bilo da se nije rodio onaj čovek.

- 22 I kad jedahu uze Isus hleb i blagoslovivši prelomi ga, i dade im, i reče: Uzmite, jedite; ovo je telo moje.
- 23 I uze čašu i davši hvalu dade im; i piše iz nje svi.
- 24 I reče im: Ovo je krv moja novog zaveta koja će se proliti za mnoge.
- 25 Zaista vam kažem: više neću piti od roda vinogradskog do onog dana kad ću ga piti novog u carstvu Božjem.
- 26 I otpojavši hvalu izadoše na goru Maslinsku.
- 27 I reče im Isus: Svi ćete se vi sablazniti o mene ovu noć; jer je pisano: udariću pastira i ovce će se razbeći.
- 28 Ali po vaskrsenju svom, ja idem pred vama u Galileju.
- 29 A Petar mu reče: Ako se i svi sablazne, ali ja neću.
- 30 I reče mu Isus: Zaista ti kažem: noćas dok dvaput petao ne zapeva tri puta ćeš me se odreći.
- 31 A on još više govoraše: Da bih znao s tobom i umreti neću te se odreći. Tako i svi govorahu.
- 32 I dođoše u selo koje se zove Getsimanija, i reče učenicima svojim: Sedite ovde dok ja idem da se pomolim Bogu.
- 33 I uze sa sobom Petra i Jakova i Jovana, i zabrinu se i poče tužiti.
- 34 I reče im: Žalosna je duša moja do smrti; počekajte ovde, i stražite.
- 35 I otišavši malo pade na zemlju, i moljaše se da bi ga mimoišao čas, ako je moguće.

- 36 I govoraše: Ava Oče! Sve je moguće tebi; pronesi čašu ovu mimo mene; ali opet ne kako ja hoću, nego kako ti.
- 37 I dođe i nađe ih gde spavaju, i reče Petru: Simone! Zar spavaš? Ne može li jednog časa postražiti?
- 38 Stražite i molite se Bogu da ne padnete u napast; jer je duh srčan ali je telo slabo.
- 39 I opet otišavši pomoli se Bogu one iste reči govoreći.
- 40 I vrativši se nađe ih opet gde spavaju; jer im behu oči otežale; i ne znahu šta bi mu odgovorili.
- 41 I dođe treći put, i reče im: Jednako spavate i počivate; dosta je; dođe čas; evo se predaje sin čovečji u ruke grešnicima.
- 42 Ustanite da idemo; evo izdajnik se moj približi.
- 43 I odmah, dok on još govoraše, dođe Juda, jedan od dvanaestorice, i s njim ljudi mnogi s noževima i s koljem od glavarara sveštenečkih i od književnika i starešina.
- 44 I izdajnik njegov dade im znak govoreći: Koga ja celivam onaj je: držite ga, i vodite ga čuvajući.
- 45 I došavši odmah pristupi k njemu, i reče: Ravi! Ravi! I celiva ga.
- 46 A oni metnuše ruke svoje na nj i uhvatiše ga.
- 47 A jedan od onih što stajahu onde izvadi nož te udari slugu poglavara sveštenečkog, i odseče mu uho.
- 48 I odgovarajući Isus reče im: Kao na hajduka izašli ste s noževima i s koljem da me uhvatite,
- 49 A svaki dan sam bio kod vas u crkvi i učio, i ne uhvatiste me. Ali da se zbude pismo.

- 50 I ostavivši ga, učenici svi pobegoše.
- 51 I za njim iđaše nekakav mladić ogrnut platnom po golom telu; i uhvatiše onog mladića.
- 52 A on ostavivši platno go pobeže od njih.
- 53 I dovedoše Isusa k poglavaru sveštencičkom, i stekoše se k njemu svi glavari sveštencički i književnici i starešine.
- 54 I Petar ide za njim izdaleka do u dvor poglavaru sveštencičkog, i seđaše sa slugama, i grejaše se kod ognja.
- 55 A glavari sveštencički i sva skupština tražahu na Isusa svedočanstva da ga ubiju; i ne nađoše;
- 56 Jer mnogi svedočahu lažno na njega i svedočanstva ne behu jednaka.
- 57 I jedni ustavši svedočahu na njega lažno govoreći:
- 58 Mi smo čuli gde on govori: Ja ću razvaliti ovu crkvu koja je rukama načinjena, i za tri dana načinću drugu koja neće biti rukama načinjena.
- 59 I ni ovo svedočanstvo njihovo ne beše jednako.
- 60 I ustavši poglavar sveštencički na sredu zapita Isusa govoreći: Zar ništa ne odgovaraš što ovi na tebe svedoče?
- 61 A on ćutaše i ništa ne odgovaraše. Opet poglavar sveštencički zapita i reče: Jesi li ti Hristos, sin Blagoslovenoga?
- 62 A Isus reče: Jesam; i videćete sina čovečjeg gde sedi s desne strane sile i ide na oblacima nebeskim.
- 63 A poglavar sveštencički razdre svoje haljine, i reče: Šta nam trebaju više svedoci?

- 64 Čuste hulu na Boga; šta mislite? A oni svi kazaše da je zaslužio smrt.
- 65 I počеше jedni pljuvati na nj, i pokrivati mu lice, i ćušati ga, i govoriti mu: Proreci; i sluge ga bijahu po obrazima.
- 66 I kad beše Petar dole na dvoru, dođe jedna od sluškinja poglavara sveštениčkog,
- 67 I videvši Petra gde se greje pogleda na nj i reče: I ti si bio sa Isusom Nazarećaninom.
- 68 A on se odreče govoreći: Ne znam niti razumem šta ti govoriš. I izađe napolje pred dvor: i petao zapeva.
- 69 I opet, kad ga vide sluškinja, poče govoriti onima što stajahu onde: Ovaj je od njih.
- 70 A on se opet odričase. I malo zatim opet oni što stajahu onde rekoše Petru: Vaistinu si od njih: jer si Galilejac, i govor ti je onakav.
- 71 A on se poče kleti i preklinjati: Ne znam tog čoveka za koga vi govorite.
- 72 I drugi put zapeva petao. I opomenu se Petar reći što mu reče Isus: Dok petao dvaput ne zapeva odreći ćeš me se triput. I stade plakati.

15. I odmah ujutru učiniše veće glavari sveštениčki sa starešinama i književnicima, i sav sabor, i svezavši Isusa odvedoše ga i predadoše Pilatu.

- 2 I upita ga Pilat: Jesi li ti car judejski? A on odgovarajući reče mu: Ti kažeš.
- 3 I tužahu ga glavari sveštениčki vrlo.
- 4 A Pilat opet upita ga govoreći: Zar ništa ne odgovaraš? Gledaj šta svedoče na tebe.
- 5 Ali Isus više ne odgovori ništa tako da se divljaše Pilat.

- 6 A o svakom prazniku puštaše im po jednog sužnja koga iskahu.
- 7 A beše jedan zatvoren, po imenu Varava, sa svojim drugarima koji su u buni prolili krv.
- 8 I povikavši narod stade iskati što im svagda činjaše.
- 9 A Pilat im odgovori govoreći: Hoćete li da vam pustim cara judejskog?
- 10 Jer znaše da su ga iz zavisti predali glavari sveštenički.
- 11 Ali glavari sveštenički podgovoriše narod bolje Varavu da traže da im pusti.
- 12 A Pilat opet odgovarajući reče im: A šta hoćete da činim s tim što ga zovete carem judejskim?
- 13 A oni opet povikaše: Raspni ga.
- 14 A Pilat im reče: A kakvo je zlo učinio? A oni glasno vikahu: Raspni ga.
- 15 A Pilat želeći ugoditi narodu pusti im Varavu, a Isusa šibavši predade da ga razapnu.
- 16 A vojnici ga odvedoše u sudnicu, i sazvaše svu četu vojnika,
- 17 I obukoše mu skerletnu kabanicu, i opletavši venac od trnja metnuše na nj.
- 18 I stadoše ga pozdravljati govoreći: Zdravo, care judejski!
- 19 I bijahu ga po glavi trskom, i pljuvahu na nj, i padajući na kolena poklanjahu mu se.
- 20 I kad mu se narugaše, svukoše s njega skerletnu kabanicu, i obukoše ga u njegove haljine i izvedoše ga da ga razapnu.
- 21 I nateraše nekog Simona iz Kirine, oca Aleksandrovog i Rufovog, koji iđaše iz polja, da mu pone se krst.

- 22 I dovedoše ga na mesto Golgotu, koje će reći: Kosturnica.
- 23 I davahu mu da pije vino sa smirnom, a on ne uze.
- 24 I kad ga razapeše, razdeliše haljine njegove bacajući kocke za njih ko će šta uzeti.
- 25 A beše sahat treći kad ga razapeše.
- 26 I beše natpis njegove krivice napisan: Car judejski.
- 27 I s njim raspeše dva hajduka, jednog s desne, a jednog s leve strane njemu.
- 28 I izvrši se pismo koje govori: i metnuše ga među zločince.
- 29 I koji prolazahu, huljahu na nj mašući glavama svojim i govoreći: Aha! Ti što crkvu razvaljuješ i za tri dana naćinjaš,
- 30 Pomozi sam sebi i siđi s krsta.
- 31 Tako i glavari svećenićki s književnicima rugahu se govoreći jedan drugom: Drugima pomože, a sebi ne može pomoći.
- 32 Hristos car Izrailjev neka siđe sad s krsta da vidimo, pa ćemo mu verovati. I oni što behu s njim razapeti rugahu mu se.
- 33 A u šestom sahatu bi tama po svoj zemlji do sahata devetog.
- 34 I u devetom sahatu povika Isus glasno govoreći: Eloi! Eloi! Lama savahtani? Koje znači: Bože moj! Bože moj! Zašto si me ostavio?
- 35 I neki od onih što stajahu onde čuvši to govorahu: Eno zove Iliju.
- 36 A jedan otrča te napuni sunder octa, pa nataknuvši na trsku pojaše ga govoreći: Stanite da vidimo hoće li doći Ilija da ga skine.

- 37 A Isus povika iza glasa, i izdahnu.
- 38 I zavesa crkvena razdre se na dvoje s vrha do na dno.
- 39 A kad vide kapetan koji stajaše prema njemu da s takvom vikom izdahnu, reče: Zaista čovek ovaj sin Božji beše.
- 40 A behu i žene koje gledahu izdaleka, među kojima beše i Marija Magdalina i Marija Jakova mlađeg i Josije mati, i Solomija,
- 41 Koje idahu za njim i kad beše u Galileji, i služahu mu; i druge mnoge koje behu došle s njim u Jerusolim.
- 42 I kad bi uveče (jer beše petak, to jest uoči subote),
- 43 Dode Josif iz Arimateje, pošten savetnik, koji i sam carstvo Božje čekaše, i usudi se te ude k Pilatu i zaista telo Isusovo.
- 44 A Pilat se začudi da je već umro; i dozvavši kapetana zapita ga: Je li davno umro?
- 45 I doznajući od kapetana, dade telo Josifu.
- 46 I kupivši platno, i skinuvši ga, obavi platnom, i metnu ga u grob koji beše isečen u kamenu, i navali kamen na vrata od groba.
- 47 A Marija Magdalina i Marija Josijina gledahu gde ga metahu.

Luka 22:1–23:56

- 22. Približavaše se pak praznik presnih hlebova koji se zove pasha.**
- 2 I gledahu glavari sveštenečki i književnici kako bi ga ubili; ali se bojahu naroda.

- 3 A sotona uđe u Judu, koji se zvaše Iskariot, i koji beše jedan od dvanaestorice.
- 4 I otišavši govori s glavarima svešteničkim i sa starešinama kako će im ga izdati.
- 5 I oni se obradovaše, i ugovoriše da mu dadu novce.
- 6 I on se obreče, i tražaše zgodno vreme da im ga preda tajno od naroda.
- 7 A dođe dan presnih hlebova u koji trebaše klati pashu;
- 8 I posla Petra i Jovana rekavši: Idite ugotovite nam pashu da jedemo.
- 9 A ovi mu rekoše: Gde hoćeš da ugotovimo?
- 10 A on im reče: Eto kad uđete u grad, srešće vas čovek koji nosi vodu u krčagu; idite za njim u kuću u koju on uđe,
- 11 I kažite domaćinu: Učitelj veli: gde je gostionica gde ću jesti pashu sa učenicima svojim?
- 12 I on će vam pokazati veliku sobu prostrtu; onde ugotovite.
- 13 A oni otidoše i nadoše kao što im kaza; i ugotoviše pashu.
- 14 I kad dođe čas, sede za trpezu, i dvanaest apostola s njim.
- 15 I reče im: Vrlo sam želeo da ovu pashu jedem s vama pre nego postradam;
- 16 Jer vam kažem da je odsele neću jesti dok se ne svrši u carstvu Božjem.
- 17 I uzevši čašu dade hvalu, i reče: Uzmite je i razdelite među sobom;

- 18 Jer vam kažem da neću piti od roda vinogradskog dok ne dođe carstvo Božje.
- 19 I uzevši hleb dade hvalu, i prelomivši ga dade im govoreći: Ovo je telo moje koje se daje za vas; ovo činite za moj spomen.
- 20 A tako i čašu po večeri, govoreći: Ova je čaša novi zavet mojom krvi koja se za vas proliva.
- 21 Ali evo ruka izdajnika mog sa mnom je na trpezi.
- 22 I sin čovečiji, dakle, ide kao što je uređeno; ali teško čoveku onome koji ga izdaje!
- 23 I oni staše tražiti među sobom koji bi, dakle, od njih bio koji će to učiniti.
- 24 A posta i prepiranje među njima koji bi se držao među njima da je najveći.
- 25 A on im reče: Carevi narodni vladaju narodom, a koji njime upravljaju, zovu se dobrotvori.
- 26 Ali vi nemojte tako; nego koji je najveći među vama neka bude kao najmanji, i koji je starešina neka bude kao sluga.
- 27 Jer koji je veći, koji sedi za trpezom ili koji služi? Nije li onaj koji sedi za trpezom? A ja sam među vama kao sluga.
- 28 A vi ste oni koji ste se održali sa mnom u mojim napastima.
- 29 I ja ostavljam vama carstvo kao što je Otac moj meni ostavio:
- 30 Da jedete i pijete za trpezom mojom u carstvu mom, i da sedite na prestolima i sudite nad dvanaest koljena Izrailjevih.
- 31 Reče pak Gospod: Simone! Simone! Evo vas iste sotona da bi vas činio kao pšenicu.

- 32 A ja se molih za tebe da tvoja vera ne prestane; i ti kad god obrativši se utvrdi braću svoju.
- 33 A on mu reče: Gospode! S tobom gotov sam i u tamnicu i na smrt ići.
- 34 A on reče: Kažem ti, Petre! Danas neće zapevati petao dok se triput ne odrekneš da me poznaješ.
- 35 I reče im: Kad vas poslah bez kese i bez torbe i bez obuće, eda vam šta nedostade? A oni rekoše: Ništa.
- 36 A on im reče: Ali sad koji ima kesu neka je uzme, tako i torbu; a koji nema neka proda haljinu svoju i kupi nož.
- 37 Jer vam kažem da još i ovo treba na meni da se izvrši što stoji u pismu: I među zločince metnuše ga. Jer šta je pisano za mene, svršuje se.
- 38 A oni rekoše: Gospode! Evo ovde dva noža. A on im reče: Dosta je.
- 39 I izišavši otide po običaju na goru Maslinsku; a za njim otidoše učenici njegovi.
- 40 A kad dođe na mesto reče im: Molite se Bogu da ne padnete u napast.
- 41 I sam odstupi od njih kako se može kamenom dobaciti, i kleknuvši na kolena moljaše se Bogu
- 42 Govoreći: Oče! Kad bi hteo da proneseš ovu čašu mimo mene! Ali ne moja volja nego Tvoja da bude.
- 43 A anđeo mu se javi s neba, i krepí ga.
- 44 I budući u borenju, moljaše se bolje; znoj pak njegov beše kao kaplje krvi koje kapahu na zemlju.
- 45 I ustavši od molitve dođe k učenicima svojim, i nađe ih, a oni spavaju od žalosti,

- 46 I reče im: Što spavate? Ustanite, molite se Bogu da ne padnete u napast.
- 47 Dok on još pak govoraše, gle, narod i jedan od dvanaestorice, koji se zvaše Juda, išaše pred njima, i pristupi k Isusu da ga celiva. Jer im on beše dao znak: Koga celivam onaj je.
- 48 A Isus mu reče: Juda! Zar celivom izdaješ sina čovečijeg?
- 49 A kad oni što behu s njim videše šta će biti, rekoše mu: Gospode, da bijemo nožem?
- 50 I udari jedan od njih slugu poglavara sveštetičkog, i odseče mu desno uho.
- 51 A Isus odgovarajući reče: Ostavite to. I dohvativši se do uha njegovog isceli ga.
- 52 A glavarima sveštetičkim i vojvodama crkvenim i starešinama koji behu došli na nj reče Isus: Zar kao na hajduka izidoste s noževima i koljem da me uhvatite?
- 53 Svaki dan bio sam s vama u crkvi i ne digoste ruku na mene; ali je sad vaš čas i oblast tame.
- 54 A kad ga uhvatiše, odvedoše ga i uvedoše u dvor poglavara sveštetičkog. A Petar išaše za njim izdaleka.
- 55 A kad oni naložiše oganj nasred dvora i sedahu zajedno, i Petar seđaše među njima.
- 56 Videvši ga, pak, jedna sluškinja gde sedi kod ognja, i pogledavši na nj reče: i ovaj beše s njim.
- 57 A on ga se odreče govoreći: Ženo! Ne poznajem ga.
- 58 I malo zatim, vide ga drugi i reče: i ti si od njih. A Petar reče: Čoveče! Nisam.

- 59 I pošto prođe oko jednog sahata, drugi neko potvrđivaše govoreći: Zaista i ovaj beše s njim; jer je Galilejac.
- 60 A Petar reče: Čoveče! Ne znam šta govoriš. I odmah dok on još govoraše zapeva petao.
- 61 I obazrevši se Gospod pogleda na Petra, i Petar se opomenu reči Gospodnje kako mu reče: Pre nego petao zapeva odreći ćeš me se triput.
- 62 I izišavši napolje plaka gorko.
- 63 A ljudi koji držahu Isusa rugahu mu se, i bijahu ga.
- 64 I pokrivši ga, bijahu ga po obrazu i pitahu ga govoreći: Proreci ko te udari?
- 65 I druge mnoge hule govorahu na nj.
- 66 I kad svanu, sabraše se starešine narodne i glavari sveštenički i književnici, i odvedoše ga u svoj sud
- 67 Govoreći: Jesi li ti Hristos? Kaži nam. A on im reče: Ako vam i kažem, nećete verovati.
- 68 A ako vas i zapitam, nećete mi odgovoriti, niti ćete me pustiti.
- 69 Odsele će sin čovečiji sediti s desne strane sile Božje.
- 70 Svi pak rekoše: Ti li si dakle sin Božji? A on im reče: Vi kažete da sam ja.
- 71 A oni rekoše: Šta nam trebaju više svedočanstva? Jer sami čusmo iz usta njegovih.

23. I ustavši njih sve mnoštvo, odvedoše ga k Pilatu.

- 2 I počese ga tužiti govoreći: Ovog nađosmo da otpađuje narod naš, i zabranjuje davati ćesaru danak, i govori da je on Hristos car.

- 3 A Pilat ga zapita: Ti li si car judejski? A on odgovarajući reče mu: Ti kažeš.
- 4 A Pilat reče glavarima sveštentičkim i narodu: Ja ne nalazim nikakve krivice na ovom čoveku.
- 5 A oni navaljivahu govoreći: On buni ljude učeći po svoj Judeji počevši od Galileje dovde.
- 6 A Pilat čuvši za Galileju zapita: Zar je on Galilejac?
- 7 I razumevši da je iz područja Irodovog posla ga Irodu, koji takođe beše u Jerusalimu onih dana.
- 8 A Irod, videvši Isusa, bi mu vrlo milo; jer je odavno želeo da ga vidi, jer je mnogo slušao za njega, i nadaše se da će videti od njega kakvo čudo.
- 9 I pita ga mnogo koje za šta; ali mu on ništa ne odgovori.
- 10 A glavari sveštentički i književnici stajahu, i jednako tužahu ga.
- 11 A Irod osramotivši ga sa svojim vojnicima, i narugavši mu se, obuče mu belu haljinu, i posla ga natrag Pilatu.
- 12 I u taj se dan pomiriše Pilat i Irod među sobom; jer pre behu u zavadi.
- 13 A Pilat sazavavši glavare sveštentičke i knezove i narod
- 14 Reče im: Dovedoste mi ovog čoveka kao koji narod otpađuje, i eto ja ga pred vama ispitah, i ne nalazim na ovom čoveku nijednu krivicu što vi na njega govorite;
- 15 A ni Irod, jer sam ga slao k njemu; i eto se ne nalazi ništa da je učinio što bi zasluživalo smrt.
- 16 Dakle, da ga izbijem pa da pustim.

- 17 A trebaše o svakom prazniku pashe da im pusti po jednog sužnja.
- 18 Ali narod sav povika govoreći: Uzmi ovog, a pusti nam Varavu;
- 19 Koji beše bačen u tamnicu za nekakvu bunu učinjenu u gradu i za krv.
- 20 A Pilat opet reče da bi on hteo pustiti Isusa.
- 21 A oni vikahu govoreći: Raspni ga, raspni.
- 22 A on im treći put reče: Kakvo je dakle on zlo učinio? Ja ništa na njemu ne nađoh što bi zasluživalo smrt; dakle da ga izbijem pa da pustim.
- 23 A oni jednako navaljivahu s velikom vikom, i iskahu da se on razapne; i nadvlada vika njihova i glavara sveštениčkih.
- 24 I Pilat presudi da bude kao što oni ištu.
- 25 I pusti onog što iskahu, koji beše bačen u tamnicu za bunu i za krv; a Isusa ostavi na njihovu volju.
- 26 I kad ga povedoše, uhvatiše nekog Simona Kirinca koji iđase iz polja, i metnuše na njega krst da nosi za Isusom.
- 27 A za njim iđase mnoštvo naroda i žena, koje plakahu i naricahu za njim.
- 28 A Isus obazrevši se na njih reče: Kćeri jerusalimske! Ne plačite za mnom, nego plačite za sobom i za decom svojom.
- 29 Jer gle, idu dani u koje će se reći: Blago nerotkinjama, i utrobama koje ne rodiše, i sisama koje ne dojiše.
- 30 Tada će početi govoriti gorama: Padnite na nas; i bregovima: Pokrijte nas.
- 31 Jer kad se ovako radi od sirovog drveta, šta će biti od suvog?

- 32 Vođahu pak i druga dva zločinca da pogube s njim.
- 33 I kad dođoše na mesto koje se zvaše kosturnica, onde razapeše njega i zločince, jednog s desne strane a drugog s leve.
- 34 A Isus govoraše: Oče! Oprosti im; jer ne znadu šta čine. A deleći njegove haljine bacahu kocke.
- 35 I narod stajaše te gledaše, a i knezovi s njima rugahu mu se govoreći: Drugima pomože, neka pomogne i sebi, ako je on Hristos, izbranik Božji.
- 36 A i vojnici mu se rugahu, i pristupahu k njemu i davahu mu ocat,
- 37 I govorahu: Ako si ti car judejski pomozi sam sebi.
- 38 A beše nad njim i natpis napisan slovima grčkim i latinskim i jevrejskim: Ovo je car judejski.
- 39 A jedan od obešenih zločinaca huljaše na njega govoreći: Ako si ti Hristos pomozi sebi i nama.
- 40 A drugi odgovarajući ćutkaše ga i govoraše: Zar se ti ne bojiš Boga, kad si i sam osuđen tako?
- 41 I mi smo još pravedno osuđeni; jer primamo po svojim delima kao što smo zaslužili; ali on nikakvo zlo nije učinio.
- 42 I reče Isusu: Opomeni me se, Gospode, kad dođeš u carstvo svoje.
- 43 I reče mu Isus: Zaista ti kažem danas, bićeš sa mnom u raju.
- 44 A beše oko šestog sahata, i tama bi po svoj zemlji do sahata devetog.
- 45 I pomrča sunce, i zaves crkveni razdre se napola.
- 46 I povikavši Isus glasno reče: Oče! U ruke Tvoje predajem duh svoj. I rekavši ovo izdahnu.

- 47 A kad vide kapetan šta bi, stade hvaliti Boga govoreći: Zaista ovaj čovek beše pravednik.
- 48 I sav narod koji se beše skupio da gleda ovo, kad vide šta biva, vrati se bijući se u prsi svoje.
- 49 A svi njegovi znanci stajahu izdaleka, i žene koje behu išle za njim iz Galileje, i gledahu ovo.
- 50 I gle, čovek, po imenu Josif, savetnik, čovek dobar i pravedan,
- 51 (On ne beše pristao na njihov savet i na posao) iz Arimateje grada judejskog, koji i sam čekaše carstvo Božje,
- 52 On pristupivši k Pilatu zaiska telo Isusovo.
- 53 I skide ga, i obavi platnom, i metnu ga u grob isečen, u kome niko ne beše nikad metnut.
- 54 I dan beše petak, i subota osvitaše.
- 55 A žene koje behu došle sa Isusom iz Galileje, idošle za Josifom, i videše grob i kako se telo metnu.
- 56 Vrativši se pak pripraviše mirise i miro; i u subotu dakle ostaše na miru po zakonu.

Jovan 18:1–19:42

- 18. I rekavši ovo Isus iziđe sa učenicima svojim preko potoka Kedrona gde beše vrt, u koji uđe on i učenici njegovi.**
- 2 A Juda, izdajnik njegov, znaše ono mesto; jer se Isus često skupljaše onde sa učenicima svojim.
- 3 Onda Juda uze četvrtinu i od glavarova svešteničkih i fariseja momke, i dođe onamo s fenjerima i sa svećama i sa oružjem.

- 4 A Isus znajući sve što će biti od njega iziđe i reče im: Koga tražite?
- 5 Odgovoriše mu: Isusa Nazarećanina. Isus im reče: Ja sam. A s njima stajaše i Juda koji ga izdavaše.
- 6 A kad im reče: Ja sam; izmakoše se natrag i popadaše na zemlju.
- 7 Onda ih opet zapita Isus: Koga tražite? A oni rekoše: Isusa Nazarećanina.
- 8 Isus im odgovori: Kazah vam da sam ja. Ako dakle mene tražite, ostavite ove nek idu.
- 9 Da se izvrši reč što reče: Ne izgubih ni jednog od onih koje si mi dao.
- 10 A Simon Petar imaše nož, pa ga izvadi i udari slugu poglavara sveštetičkog, i odseče mu desno uho. A služi beše ime Malho.
- 11 Onda reče Isus Petru: Zadeni nož u nožnice. Čašu koju mi dade Otac zar da je ne pijem?
- 12 A četa i vojvoda i momci jevrejski uhvatiše Isusa i svezaše ga,
- 13 I odvedoše ga najpre Ani, jer beše tast Kajafi, koji beše poglavar sveštetički one godine.
- 14 A Kajafa beše onaj što dade savet Judejcima da je bolje da umre jedan čovek nego narod da propadne.
- 15 Za Isusom, pak, idaše Simon Petar i drugi učenik; a učenik onaj beše poznat kod poglavara sveštetičkog, i uđe sa Isusom u dvor poglavara sveštetičkog;
- 16 A Petar stajaše napolju kod vrata. Onda iziđe onaj učenik što beše poznat kod poglavara sveštetičkog i reče vratarici te uvede Petra.

- 17 Onda reče sluškinja vratarica Petru: Da nisi i ti učenik ovog čoveka? On reče: Nisam.
- 18 A sluge i momci behu naložili oganj i stajahu te se grejahu, jer beše zima; a i Petar stajaše s njima i grejaše se.
- 19 Poglavar, pak, sveštenički zapita Isusa za učenike njegove i za njegovu nauku.
- 20 Isus mu odgovori: Ja govorih javno svetu, ja svagda učih u zbornici i u crkvi, gde se svagda skupljaju Judejci, i ništa tajno ne govorih.
- 21 Što pitaš mene? Pitaj one koji su slušali šta sam im govorio: evo ovi znaju šta sam ja govorio.
- 22 A kad on ovo reče, jedan od momaka koji stajahu onde udari Isusa po obrazu, i reče: Zar tako odgovaraš poglavaru svešteničkom?
- 23 Isus mu odgovori: Ako zlo rekoh, dokaži da je zlo; ako li dobro, zašto me biješ?
- 24 I Ana posla ga svezanog Kajafi, poglavaru sveštetičkom.
- 25 A Simon Petar stajaše i grejaše se. Onda mu rekoše: Da nisi i ti od učenika njegovih? A on se odreče i reče: Nisam.
- 26 Reče jedan od slugu poglavara sveštetičkog koji beše rođak onome što mu Petar odseče uho: Ne videh li ja tebe u vrtu s njim?
- 27 Onda se Petar opet odreče; i odmah petao zapeva.
- 28 A Isusa povedoše od Kajafe u sudnicu. Ali beše jutro, i oni ne uđoše u sudnicu da se ne bi opoganimali, nego da bi mogli jesti pashu.
- 29 Onda Pilat izađe k njima napolje i reče: Kakvu krivicu iznosite na ovog čoveka?

- 30 Odgovoriše mu i rekoše: Kad on ne bi bio zločinac ne bismo ga predali tebi.
- 31 A Pilat im reče: Uzmite ga vi i po zakonu svom sudite mu. A Jevreji mu rekoše: Mi ne smemo nikoga pogubiti.
- 32 Da se zbude reč Isusova koju reče kazujući kakvom će smrti umreti.
- 33 Onda uđe Pilat opet u sudnicu, i dozva Isusa, i reče mu: Ti si car judejski?
- 34 Isus mu odgovori: Govoriš li ti to sam od sebe, ili ti drugi kazaše za mene?
- 35 Pilat odgovori: Zar sam ja Jevrejin? Rod tvoj i glavari sveštenički predaše te meni; šta si učinio?
- 36 Isus odgovori: Carstvo moje nije od ovog sveta; kad bi bilo od ovog sveta carstvo moje, onda bi sluge moje branile da ne bih bio predan Jevrejima; ali carstvo moje nije odavde.
- 37 Onda mu reče Pilat: Dakle si ti car? Isus odgovori: Ti govoriš da sam ja car. Ja sam za to rođen, i zato dođoh na svet da svedočim istinu. I svaki koji je od istine sluša glas moj.
- 38 Reče mu Pilat: Šta je istina? I ovo rekavši iziđe opet k Jevrejima, i reče im: Ja nikakve krivice ne nalazim na njemu.
- 39 A u vas je običaj da vam jednog pustim na pashu, hoćete li, dakle, da vam pustim cara judejskog?
- 40 Onda svi povikaše opet govoreći: Ne ovog, nego Varavu. A Varava beše hajduk.

19. Tada, dakle, Pilat uze Isusa i šiba ga.

- 2 I vojnici spletaвши venac od trnja metnuše mu na glavu, i obukoše mu skerletnu haljinu,

- 3 I govorahu: Zdravo, care judejski! I bijahu ga po obrazima.
- 4 Onda Pilat iziđe opet napolje, i reče im: Evo ga izvodim k vama napolje, da vidite da na njemu ne nalazim nikakvu krivicu.
- 5 A Isus iziđe napolje pod vencem od trnja i u skerletnoj haljini. I reče im Pilat; evo čoveka!
- 6 A kad ga videše glavari sveštenečki i momci, povikaše govoreći: Raspni ga, raspni. Pilat im reče: Uzmite ga vi i raspnite, jer ja ne nalazim na njemu krivice.
- 7 Odgovoriše mu Jevreji: Mi imamo zakon i po zakonu našem valja da umre, jer načini sebe sinom Božjim.
- 8 Kad, dakle, Pilat ču ovu reč, poboja se većma.
- 9 I opet uđe u sudnicu, i reče Isusu: Odakle si ti? A Isus mu ne dade odgovora.
- 10 A Pilat mu reče: Zar meni ne govoriš? Ne znaš li da imam vlast raspeti te, i vlast imam pustiti te?
- 11 Isus odgovori: Ne bi imao vlasti nikakve nada mnom kad ti ne bi bilo dano odozgo; zato onaj ima veći greh koji me predade tebi.
- 12 Od tada gledaše Pilat da ga pusti. Ali Jevreji vikahu govoreći: Ako ovog pustiš nisi prijatelj ćesaru. Svaki koji sebe carem gradi protivi se ćesaru.
- 13 Pilat, dakle, čuvši ovu reč izvede Isusa napolje, i sede na sudijsku stolicu na mestu koje se zove Kaldrema a jevrejski Gavata.
- 14 A beše petak uoči pashe oko šestog sahata; i Pilat reče Jevrejima: Evo, car vaš.
- 15 A oni vikahu: Uzmi, uzmi, raspni ga. Pilat im reče: Zar cara vašeg da razapnem? Odgovoriše glavari sveštenečki: Mi nemamo cara osim ćesara.

- 16 Tada im ga dakle predade da se razapne. A oni uzeše Isusa i odvedoše.
- 17 I noseći krst svoj iziđe na mesto koje se zove Kosturnica a jevrejski Golgota.
- 18 Onde ga razapeše, i s njim drugu dvojicu s jedne i sa druge strane, a Isusa u sredi.
- 19 Pilat, pak, napisa i natpis i metnu na krst; i beše napisano: Isus Nazarećanin, car judejski.
- 20 I onaj natpis čitaše mnogi od Jevreja; jer mesto beše blizu grada gde razapeše Isusa; i beše napisano jevrejski, grčki, latinski.
- 21 A jevrejski glavari sveštentički govorahu Pilatu: Ne piši: Car judejski, nego da sam reče: Ja sam car judejski.
- 22 Pilat odgovori: Šta pisah pisah.
- 23 A vojnici kad razapeše Isusa uzeše njegove haljine i načiniše četiri dela, svakom vojniku po deo, i dolamu; a dolama ne beše šivena nego izatkana sva s vrha do dna.
- 24 Onda rekoše među sobom: Da je ne deremo, nego da bacamo kocke za nju kome će dopasti. Da se zbude pismo koje govori: Razdeliše haljine moje među sobom, a za dolamu moju baciše kocke. Vojnici, dakle, tako učiniše.
- 25 A stajahu kod krsta Isusovog mati njegova, i sestra matere njegove Marija Kleopova, i Marija Magdalina.
- 26 A Isus videvši mater i učenika koga ljubljaše gde stoji reče materi svojoj: Ženo! Eto ti sina!
- 27 Potom reče učeniku: Eto ti matere! I od onog časa uze je učenik k sebi.
- 28 Potom, znajući Isus da se već sve svrši, da se zbude pismo reče: Žedan sam.

- 29 Onde stajaše sud pun octa; i oni napuniše sunder octa, i nataknuvši na trsku, prinesoše k ustima njegovim.
- 30 A kad primi Isus ocat reče: Svrši se. I priklonivši glavu predade duh.
- 31 A budući da beše petak, pa da ne bi tela ostala na krstu u subotu (jer beše veliki dan ona subota), Jevreji moliše Pilata da im prebiju goleni, pa da ih skinu.
- 32 Onda dodoše vojnici, i prvom dakle prebiše goleni, i drugom raspetome s njim.
- 33 A došavši na Isusa, kad ga videše da je već umro, ne prebiše mu goleni;
- 34 Nego jedan od vojnika probode mu rebra kopljem; i odmah iziđe krv i voda.
- 35 I onaj što vide posvedoči, i svedočanstvo je njegovo istinito; i on zna da istinu govori da vi verujete.
- 36 Jer se ovo dogodi da se zbude pismo: Kost njegova da se ne prelomi.
- 37 I opet drugo pismo govori: Pogledaće onog koga probodoše.
- 38 A potom Josif iz Arimateje, koji beše učenik Isusov ali kradom od straha jevrejskog, moli Pilata da uzme telo Isusovo, i dopusti Pilat. Onda dođe i uze telo Isusovo.
- 39 A dođe i Nikodim, koji pre dolazi Isusu noću, i donese pomešane smirne i aloja oko sto litara.
- 40 I uzeše telo Isusovo, i obaviše ga platnom s mirisima, kao što je običaj u Jevreja da ukopavaju.
- 41 A beše blizu onog mesta gde beše razapet, vrt, i u vrtu grob nov, u koji niko nikad ne beše metnut.

42 Onde, dakle, petka radi jevrejskog, jer beše blizu grob, metnuše Isusa.

* * *

Biblijski citati u ovom prilogu preuzeti su iz prevoda V. S. Karadžića, a u knjizi iz prevoda Đ. Daničića i V. S. Karadžića, adaptiranog na ekavski.

POGOVOR – RECENZIJE

Ličnost Gospoda Isusa Hrista – Spasitelja sveta i čoveka nesmanjenom magnetnom snagom privlači i inspiriše najrazličitije aspekte sagledavanja onoga što On jeste. Autor studije *Suđenje Isusu – pravni aspekti* bavi se pravno-istorijskom analizom ovog, po svome sadržaju i karakteru, jedinstvenog suđenja u celokupnoj istoriji čovečanstva. Reč je, naime, o jednoj, između ostalog, istorijskoj ličnosti o kojoj imamo na raspolaganju autentične istorijske izvore iz prve ruke, kako hrišćanske tako i vanhrišćanske, ili čak izvore onih koji su Hristovi protivnici. Autor govori veoma jasno i dosledno da i jedni i drugi izvori nedvosmisleno govore o jednom i istom: o nevino osuđenom i o suđenju koje je bilo suprotno važećem jevrejskom starozavetnom pravnom načelu (izraženo ne samo u Petoknjižju – *Tora* [zakon] već i u predanju zapisivanom u *Talmudu* i *Mišni*), kao i pozitivnim načelima rimskog prava (Ulpijan, Modestin i drugi). Ovde svakako najveću vrednost imaju svedočanstva četvorice jevanđelista i drugi novozavetni kanonski spisi (Poslanice apostola Pavla i druge Poslanice).

Mada se rad, nažalost, na bavi teološkom tumačenjem (egzegeza) sotirolgije (teologija spasenja kroz Gospoda Hrista i Njegovo iskupiteljsko stradanje), pisac je, i to je najveća vrednost ovog rada, uspešno uspeo da dovede u vezu, i to pažljivom analizom, sva odgovarajuća mesta iz *Novog zaveta* sa odgovarajućim načelima rimskog zakonodavstva. Sve je potkrepljeno konsultovanjem relevantnih svedočanstava koja postoje kod Josifa Flavija (*Judejski rat*), Kornelija Tacita (*Anali*), Plinija Mlađeg i drugih savremenih pisaca koji se u svom spisateljskom opu-

su, ponekad čak i samo usput, dotiču ove materije. Autor je pokazao da Jevandelja u sebi, po segmentima, koji možda na prvi pogled nisu uočljivi, sabiraju sve: i jevrejsko pravo (Sinedrion, prvosveštenici Ana i Kajafa), rimsko pravo (suđenje pred Pontijem Pilatom) i kao najvažnije, novozavetno Hristovo načelo samožrtvene ljubavi kao temeljni princip na kojem počiva hrišćanstvo.

Šteta je što pisac nije makar konsultovao pisano Predanje o Hristovoj smrti (naravno i suđenju), kroz prizmu poznatijih savremenih hrišćanskih teologa (o. Justin Popović, o. D. Staniloe, M. Tomasović i drugi).

U svakom slučaju, delo je vredno pažnje jer doprinosi rasvetljavanju jednog ključnog događaja s velikim iskupiteljskim posledicama i zato ga treba objaviti.

Protojerej–stavrofor
dr Radomir V. Popović

* * *

Osuda i raspeće Isusa iz Nazareta, opisani u jevandeljima – bili istorijski događaj, nepouzdana rekonstrukcija ili legenda – svakako su jedna od ključnih raskrsnica u istoriji zapadne civilizacije, umnogome opredeljujuća za njen kasniji razvoj. Pri tome, u ovoj tački se prvi put susreću i dva kulturna temelja Evrope – hrišćanstvo i rimsko pravo. Otuda ne iznenađuje da je ova tema već dugo predmet istraživanja s različitih stanovišta: biblijskih, antropoloških i društveno-istorijskih, a u tom okviru i pravnih.

Rezultat tih napora je veliki broj studija, među kojima postoje znatna razilaženja u interpretaciji samog jevanđeoskog saopštenja i njegovog značenja.

Takvih studija ima i u našoj literaturi, ali nijedna nije obuhvatna i iscrpna kao rad Željka Stepanovića. Iako je reč o studentskom prilogu na zadatu temu, povodom jednog od godišnjih nagradnih konkursa Pravnog fakulteta, ovaj rad, u svom konačnom obliku, pokazuje autorovu neuobičajenu ličnu posvećenost obradi izabrane teme, a strukturom i načinom izlaganja osobine monografske studije.

Svestan neophodnosti kritičkog pristupa istorijskim istraživanjima, autor u prvom poglavlju razmatra prihvatljivost jevanđelja kao izvora istorijskih podataka: odeljak koji zatim sledi namenjen je osvetljavanju istorijskih okolnosti u kojima se suđenje odigravalo. Najzad, poslednja celina u kojoj se analiziraju pretpostavke za autorovu interpretaciju događaja namenjena je iscrpnom prikazu relevantnih delova jevrejskog prava i realnih mogućnosti njegove primene u uslovima rimske dominacije. Posle toga, u većem broju poglavlja, autor – uglavnom hronološki – izlaže tok suđenja pred Sinedrionom i pred rimskim guvernerom (Pilatom), iznoseći u tom okviru svoje zaključke o brojnim aspektima i epizodama procesa. U zaključnom poglavlju autor izlaže svoje viđenje istorijskog značaja suđenja Isusu.

Tema rada Željka Stepanovića, osim uobičajenih teškoća s kojim se suočava svako istorijsko istraživanje, podrazumeva i neka specifična opterećenja. Analiza suđenja Isusu koja bi htela potpuno da izbegne pitanje da li je reč o Božjem sinu, čoveku ili neistorijskom legendarnom liku – morala bi da se ograniči na dogmatsko izlaganje pretpostavki takvog

procesa i hipotetičku mogućnost njihove primene u datim istorijskim okolnostima. Taj standard ne ispunjavaju ni sve studije iskusnih istraživača, nekada i zbog svesnog nastojanja autora da naučne kriterijume usklade sa svojim verskim osećanjima. To je još manje opravdano očekivati u jednom, ma kako predano sačinjenom, ipak početničkom radu. Rad Željka Stepanovića zato nije, a verovatno nije bilo ni zamišljeno da bude, naučna studija u strogom smislu. I da je ovo razgraničenje dosledno izvedeno, za naučnu kvalifikaciju rada bilo bi potrebno da se ispuni još čitav niz uslova: potpunija analiza i kritika izvora u originalnom obliku, dublje i na izvorima utemeljeno izlaganje relevantnih delova jevrejskog i rimskog prava, ocena i odgovarajuće predstavljanje postojeće literature itd.

Suđenje Isusu – pravni aspekti, prema tome, nije naučna monografija, ali nije ni uobičajeni studentski rad, čiji nivo prevazilazi obimom, odgovornim pristupom, lakoćom i kompetentnošću izlaganja i na niz drugih načina. U osnovi, reč je o publicističkom radu, utoliko pre što ga odlikuju zanimljivost i živost izlaganja, opšti utisak sigurnog kretanja u materiji, pregledna i zaokružena struktura. S pravom se može očekivati da bi privukao znatan broj čitalaca. Stoga, rad svakako preporučujem za objavljivanje u ediciji „Rani radovi“.

Prof. dr Miroslav Milošević

O AUTORU

Željko Stepanović rođen je 1969. godine u Podgorici. Osnovnu i srednju školu završio je u Bajinoj Bašti. Po zanimanju je pravnik. Apsolvent je Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu. Interesovanje profesora i studenata izazvao je njegov rad vezan za ekumenizam, versku slobodu i Novi svetski poredak, kao i rad *Pravo zaštite čovekove okoline kao osnovno ljudsko pravo*. Zapažen je i njegov rad iz oblasti Ustavnog prava.

Na konkursu Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu 2004. godine nagrađen je rad autora na temu *Suđenje Isusu – pravni aspekti*. Isti rad je bio objavljen 2005. godine u časopisu za istraživanje prošlosti *Hereticus*, koji izdaje Centar za unapređivanje pravnih studija u Beogradu.

SADRŽAJ

Predgovor.	5
Uvod.	7
Istorijski izvori	9
Istorijska pozadina	19
Jevrejsko pravo u Isusovo vreme.	22
Isusovo hapšenje i ispitivanje pred Anom	55
Bolje je da jedan čovek pogine nego sav narod.	62
Suđenje pred Sinedrionom.	65
Da li je Isus hulio?	78
Ko je hulio na Boga i na Hram?	83
Epilog suđenja pred Sinedrionom	86
Suđenje pred Pilatom	89
Da li je Isus otpađivao narod i zabranjivao da se daje danak cezaru?	102
Da li je Isus tvrdio da je car?	106
Isus poslat kod Iroda	108
Još jednom u Pilatovoj sudnici	110
Epilog suđenja pred Pilatom	121
Posledice osude	126
Prilog: Jevanđelja – osnovni istorijski izvor podataka o suđenju Isusu	133
Pogovor – recenzije	169
O autoru	173

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

27-312

27-246-277

34(37):27-742-24

340.12:26“00“

СТЕПАНОВИЋ, Жељко

Suđenje Isusu – pravni aspekti / Željko
Stepanović. – 1. izd. – Beograd : Pravni fakultet
Univerziteta, Izdavački centar : SG-Vili, 2008
(Beograd : Dosije). – 175 str. ; 20 cm. – (Biblioteka
Rani radovi / Pravni fakultet, Beograd ; 1)

Tiraž 1.200. – Str. 169–172: Pogovor – recenzije /
Radomir Popović, Miroslav Milošević. – O autoru:
str. 173. – Napomene i bibliografske reference uz
tekst.

ISBN 978-86-7630-102-7

а) Римско право – Хришћански аспект

COBISS.SR-ID 148061964